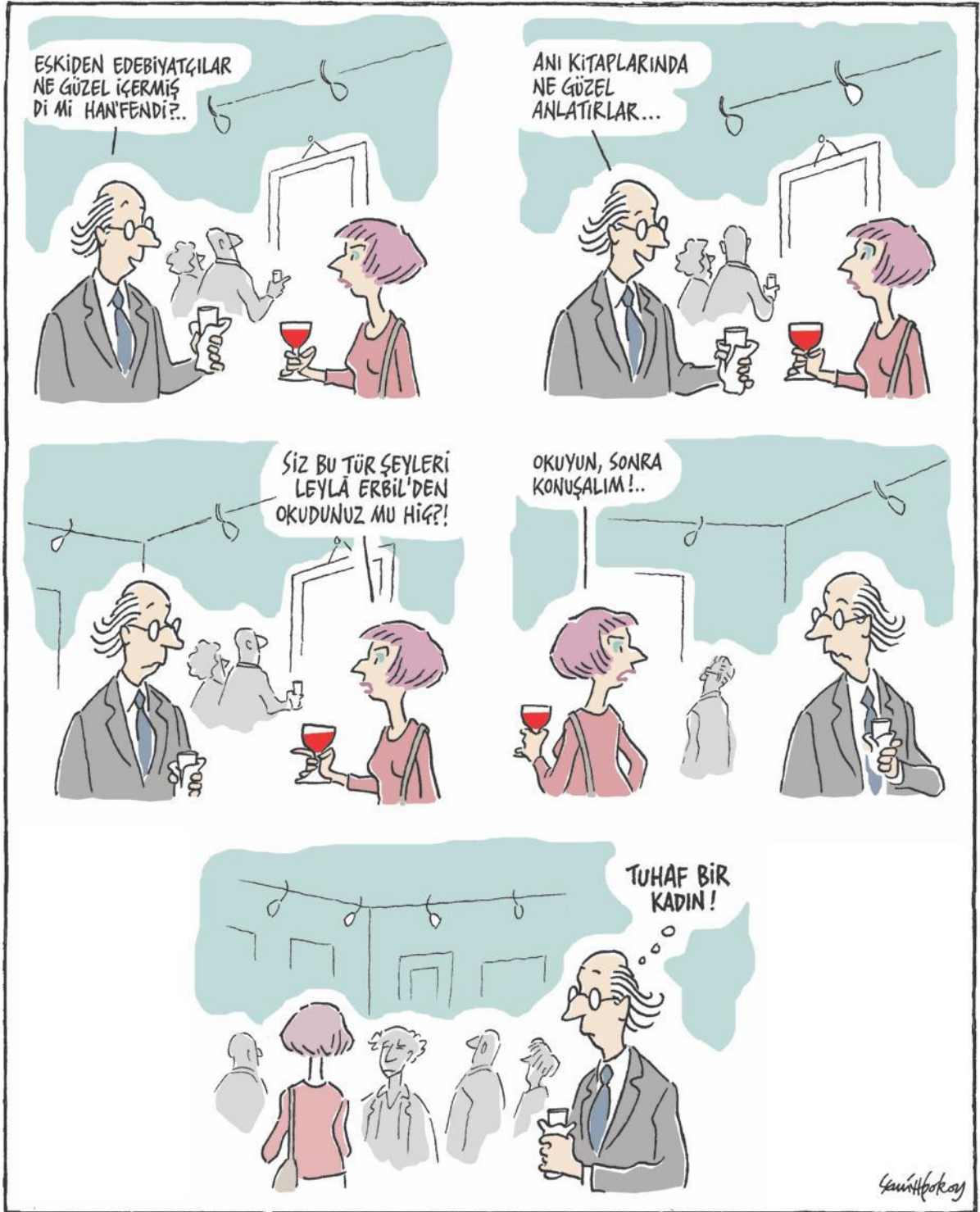

M. Şehmus GÜZEL

Leyla Erbil ile

İkinci sunumu: Eylül 2019.

Yapıt: M. Şehmus Güzel

Teknik Yönetmen: Ferruh Dinçkal

Dizgi: MŞG

Sayfa Düzeni: MŞG

Kapak: Leyla Erbil'in en beğendiği fotolarından biri. Sonra değerli çizerimiz Semih Poroy'un dostluk simgesi olarak kullanmama peki dediği çizgileri: Leyla Erbil'e ve yazara. Bin teşekkür.

Kapak Tasarım: MŞG

İSN: Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Belli olmaz bu işler.

İlk sunumu: Aralık 2015

Bu yapıtın her türlü yayın hakkı yazarına aittir. Olmayabilir de. Hani cesur ve meraklı ve hatta iyi bir yayınevi çıkarsa. Kimbilir?

Kitaptan edinmek için iletişim: Gerekirse. Gerekmeyebilir de. Madem ki ekitap.ayorum.com tarafından pdf biçiminde sunuluyor burada.

sunu

Güzin Dino'nun arzusu üzerine Leylâ Erbil'le iletişim kurdum: 2006'nın Aralık ayında Pêrî Yayınları tarafından okuyucuya sunulan Abidin Dino ile Söyleşiler. Yazılar: Hayat ve Sanat isimli kitabımı Güzin Dino'nun isteğine uyarak 17 Şubat 2007'de Leyla Erbil'e postayla göndererek.

Bu gönderme işi o kadar kolay olmadı. Aşağıda ayrıntısıyla anlatıyorum.

Ama bu ilk iletişim sonrasında Leylâ Erbil'le başlayan uzaktan sohbetimiz sürdü. Dersiniz “Mektub Aşkı”. Belki. İşin en güzel yanı bu. Aramızdaki ortak noktalar, benzerlikler, paylaşımcılık ve yazmayı bir tür eylem biçimine dönüştürmek arzumuz birbirimizi biraz daha yakınlaştırdı.

Evet aramızda binlerce kilometre vardı, birbirimizden çok uzaklardaydık ama aynı zamanda çok ta “yakındaydık”. Bunu iletilerimizde bizzat saptamak olanağı bulacaksınız. Hiç kuşkim yok.

Leylâ Erbil göndermek inceliğini gösterdiği iletilerinde anlattıklarıyla yaşamı ve yaşamının yazın serüvenine etkisini veya etkilerini de zaman zaman açıkladı. Leylâ Erbil yazınını, öykü, roman ve denemelerini sevenler için son derece yararlı kimi ipuçlarını buralarda bulmak mümkün. En başta bu açıdan bu iletileri sadece kendim için saklayamazdım. Onları meraklılarıyla paylaşmalıydım. İşte bu mütevacî kitabın birincil amacı budur: Erbil'in iletilerinde anlattıklarını paylaşmak arzusu.

Mücadeleden yana olduğunu her yoklamada belirten, gözler önüne seren, kavgadan kaçmayan, gerektiğinde başkaldıran, düşünen, yazan ve eyleme de yapan kadınlarımızdan biri olarak Leylâ Erbil bütün yönleriyle tanınmayı hak ediyor öteden beri. Bunun bilinmesinde de dünya kadar yarar var.

Nitekim yazışmalarımız süresince günlük hayatındaki gelişmeler, git-geller ve Türkiye’de olup-bitenlerin yorumlanması da eksik olmadı. Böylece bu süre içinde aktardığı mücadelesini, mücadele biçimlerini de yakından izlemek olanağı bulacağımızı sanıyorum. Bunları da sizlerle paylaşmak istiyorum. Leylâ Erbil gibi çevresine, insanlara, kadın ve erkeklere ve hele kadın-erkek ilişkilerine ve olaylara değişik, kendine özgü, eleştirel yanı asla eksik olmayan

açıdan bakan birinin yazdıkları mutlaka okunmalıdır diyorum. Yayınlanmalı ve okunmalıdır evet.

Dahası mektub ve artık elektronik posta sayesinde email, nam-ı diğer ileti, veya bizzat Leylâ Erbil'in isimlendirmesiyle "gönderi", karşılıklı mektuplaşma ve iletişim eylemi, edebi değer de taşıyan bir çalışma, bir faaliyet, bir yaratıcılık olarak ta mutlaka değerlendirilmelidir diye düşünüyorum.

Yazanların bireysel, en derin kişisel yönlerini, özgeçmişlerine, yaşamlarına ilişkin verileri içeren mektuplar ve iletiler aynı zamanda tarihe, siyasi ve toplumsal tarihe de katkı yapmaya adaydır. Nitekim Leylâ Erbil'in 1 Mayıs 2008 ve sonrasındaki gelişmeler, sanatçı, yazar ve şairlerin örgütlenmeleri, 1 Mayıs 2009 için bir yıl önceden hazırlık çalışmalarına başlanması için yaptıkları konusunda yazdıkları bu açıdan da değerlendirilebilir, değerlendirilmelidir.

Aramızdan ayrılanların arkasından yazacaklarımız ve anılarımızı kaleme almak için kollarımızı sıvadığımız zaman farkedebiliyoruz hemen : Aldığımız ve gönderdiğimiz mektuplar, iletiler aynı zamanda vazgeçilmez, ihmal edilmemesi gereken birer kaynak niteliği taşıyor. Evet Leylâ Erbil'le yazışmalarımızın bulunduğu dosyayı tararken ve bu çalışmayı hazırlarken bir kez daha farkettim, dost ve arkadaşlarımızı anmak için yazacaklarımız ve bilhassa anılarımız için mektuplarımız, iletilerimiz ve benzerleri mutlaka başvurulması gerekli önemli kaynaklarımızdandır.

Mektupların tarihinin konulması, tarihinin konulmuş olması, iletilerde bu işin doğrudan doğruya bilgisayarımız (evet evet bilgisayarımız) tarafından yerine getirilmiş olması bile başlı başına bir veridir. Mektub sözcüğünün Arapçada "yazılıdır" anlamını taşıması bile bu bakımdan son derece ilginçtir. Evet yazılıdır ve hepimiz biliyoruz, söz uçuyor ama yazılı olan kalıyor. Hele kimi zaman, ve bilhassa yüzyılımızda, 21. yüzyılın bu ilk zaman dilimlerinde, hafızanın fena halde nisyan ile malul olması ve maalesef hafıza kaybının önüne geçilemez ve neredeyse bulaşıcı bir bela biçimine dönüşmesi, hafızayla ilgili yeni veya eski ama az bilinen hastalıkların paldır küldür yaşamımıza dalması, insanlığı tehdit etmesi dikkate alınır, mektubun, iletinin yazılı olanın, yararı daha iyi anlaşılacaktır. Bu konularda televizyonların, başa bela bu "aptal kutularının" beyni ve hafızayı tembelleştirici ve giderek ölümcül etkisini asla göz ardı etmemeliyiz ve bunun sonucu olarak bu alanda da gerekli ve yararlı mücadelemizi sürdürmeliyiz: Yani daha çok yazmalı ve daha çok

yayınlanmalıyız. Belki eşitsiz güçlerin mücadelesidir bu, ama mutlaka yapılması da şarttır. Hiç bir mücadele çünkü yapılmadan, sonucu alınmadan yitirilmiş sayılamaz. Sayılmaz.

Hemen eklemem de gerekiyor: Önemli bulduğum iletileri öteden beri basıp yazılı biçimiyle somutlaştırıp dosyalara koyup saklıyorum. Bu yöntem belki sizlerin de işinize yarar, basılı olan iletileriniz belki yazacağınız anılarınız için birer kilometre taşı bile olabilir. Evet bilgisarayına güveniyorum, sanal dünyanın olanaklarından yararlanıyorum ama “tedbiri [asla] elden bırakmıyorum”, Yılmaz Güney’in Umut’ta ikide bir Cabbar’a söylediği gibi. Önemli bulduğum iletileri basıp saklamam bundan.

Mektubun, iletinin yazıldığı günlere ilişkin son derece yararlı ve önemli bilgiler içeriyor olması halinde ise kaynaklık özelliği daha da önem kazanıyor elbette. Leylâ Erbil’le iletişimimizde bu nokta sık sık öne çıktı.

Mektub ve iletiyi yazarlar edebiyatta yaratıcılar, mektupları, iletileri onların yazım biçimi, yazım ve yaratım tarzı ve yazın dalındaki çalışmalarının bir türü olarak da değerlendirilebilir. Ve kesinlikle yazım tarzları hakkında kimi ipuçları verebilir, verir, veriyor. Burada, birkaç kez göreceğimiz gibi, Leylâ Erbil iletilerinde kendine, çocukluğuna, ilkençliğine ve yazınına değiniyor. Bu bağlamda bu mektupların, iletilerin Erbil’in yapıtları üzerine yeni bir ışık tutması, şimdiye kadar tutulan ışıklara bir katkı sunması da mümkün. Böylece burada onun yapıtlarını değerlendirmek için küçük veya büyük yeni bir aç ve yeni birtakım unsurlar sunulduğunu umuyorum. Bizzat yaratıcısı tarafından.

İşte burada kısaca değindiğim belirleyiciler ve başkaları sonucu mektuplar, iletiler, mektuplaşmalar öteden beri bir edebiyat türü olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu konuya 19. yüzyılın sonunda ve hele 20. yüzyılda daha çok önem ve öncelik verilmiş olsa bile bu tür birkaç yüzyıldan beri biliniyordu ve değerlendiriliyordu. Hele ünlü filozoflar, ünlü devlet adamları, ünlü edebiyatçılar, ünlü sanatçılar arasındaki mektuplaşmalar söz konusu olunca.

Türkiye’de maalesef bu tür yeterince kullanılmıyor. Karşılıklı yazışmaların yayınlanmasına son yıllarda bir parça önem verilse bile, ilgi beklenenden çok azdır. Belki zaman içinde bu boşluk ta doldurulur.

Bu bağlamda Leylâ Erbil’in Tezer Özlü’nün kendisine gönderdiği mektupları Tezer Özlü’den Leylâ Erbil’e Mektuplar başlığıyla yayınlamış olduğunu da

vurgulamak ve anımsatmak istiyorum. Daha da önemlisinin bu yapıtı yayına hazırlayanın bizzat Leylâ Erbil oluşudur. Çünkü sevgili yazar dostu Tezer Özlü'nün bu konuda açık arsuu vardır: “Mektuplarımızı mutlaka yayımlamalıyız Leylâ.” Kitaba yazdığı giriş yazısında Leylâ Erbil, Tezer Özlü'yle birlikte vermiş oldukları iki sözden bahsediyor. Birincisi “kocalarını anlatan bir eser yazmak, ikincisi ise mektuplarını yayımlamaktır.” Tezer Özlü bunu, “Mektuplarımızı mutlaka yayımlamalıyız Leylâ...” sözleriyle dile getirir. Bu kitap, sağlam bir dostluğun ve tutulmuş bir sözün kanıtıdır. Tezer Özlü Leylâ Erbil'e gönderdiği mektuplarından birinde aynen şunları yazıyor: “Belki sende kopyası yoktur, ama ben böyle mektupları sürekli saklarım, onun değerlerini bilirim. Zaten yazan (yazan demek biraz saçma) insanın benim için en ilginç verileri mektupları. İnsan mektuplarını kendi iç dünyasına en yakın olarak yazabiliyor.” (Leylâ Erbil'in hazırlayıp sunduğu, Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar isimli kitaptan : YKY, İstanbul, 4. Baskı, 2006, s. 25, aktaran : Derya Devrimsel : “Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar, ‘ÖLÜMÜ BEKLERKEN’”).

Leylâ Erbil sevgili yazar dostunun kendisine gönderdiği mektupları büyük bir özenle sunuyor. Bu mektuplarında Tezer Özlü'nün edebiyata ilişkin görüşlerine, düşüncelerine, sevdiği kişilerle ilgili olaylara, sorulara, topluma, ülkeye, yaşadığı günlerin özetlerine, edebiyata, gittiği ülkelerdeki doğa ve çevre üzerine izlenimlerine, yaptıklarına, gezilerine, gördüklerine, insanlararası ilişkilere tanık oluyoruz. Birinci elden, birinci sesten. Zaman zaman ve hiç çekinmeden eleştirisini de yapıyor Tezer Özlü. Hatta küfürünü bile eksik etmiyor. Tezer Özlü Leylâ Erbil'e duyduğu sevgiyi neredeyse her mektupta dile getiriyor: Örneğin Zürih'ten 3 Ocak 1985'te gönderdiği mektubunda aynen şunları yazıyor : “Burada en çok seni arıyorum. Ne önemli, yeri doldurulmaz bir boşlukmuş, dostlukmuş...”

Tezer Özlü aynı mektubunda kadınlık konumuna ve kadın yazarların durumuna ilişkin son derece önemli şu saptamayı da yapıyor: “Türk edebiyatında çığır açmış bir yazar olmana karşın, çağdaşlarının geriliği nedeniyle cahillerin baskısı altında kaldın. Ama bu yalnız sana özgü bir durum değil, tüm ülkelerde örneği var. Seni anlayan, seven, değerini bilen mutlak önemli bir kesim var, bu kesim hiç de küçük bir kesim değil. Zamanlara dayanacak bir öncüsün. Senin gibi bir kadın -kadın olmasın, kadın demeyeyim, insan- kiminle yaşarsa yaşasın, sorunlar olacaktır. Bizler belki de, kendi kendilerine yaşaması gereken,

ama belki de toplumumuz buna elvermediği için evlilikler yapan kadınlarız... Paris, New York gibi kentlerde olsaydık, belki başka türlü yaşırdık... bilmiyorum. Ama İstanbul'da da çok derin yaşadığımızı, içten insanlar bulduğumuzu... burada daha iyi algılıyorum.”

Zürih'ten baktığı yerden İsviçre Konfederasyonu vatandaşları ve toplumu için zehir zemberek ama tam da yerine oturan sıkı bir analizini de yazıyor Tezer Özlü, burada aktarmalıyım, işimize mutlaka yarar düşüncesiyle: “Bu toplumu iyice gözetledim. Kitap, dergi, gazeteleriyle kavramaya çalıştım. İnsan ruhu olarak yaşamayan bir toplum. Dinamizmi de yok. Almanlara da hiç benzemiyorlar. Hepsi çok iyi tüccar. Almayı, satmayı, biriktirmeyi biliyorlar. Can sıkıcılar.”

İsviçre'de yaşayanlara bu yeter mi? Bence yeter.

Bu kitabın 2006 başında yapılan dördüncü baskısına ilişkin ve yukarıda andığım makalesinde Derya Devrimsel şunları yazıyor:

«Evet, mektuplar kişiseldir. Merak duygusu, bir yazarı her şeyiyle tanımak isteme dürtüsü bize onların mektuplarını, günlüklerini ve geride Kalanlar'ını [Tezer Özlü'nün yapıtına gönderme yapıyor: Kalanlar, YKY, İstanbul, 2008] okutur. Bana kalırsa bu tarz eserlerin yayımlanmasında bir sakınca yoktur. Eser, yazar yaşarken onun kendi isteğiyle yayımlanabileceği gibi öldükten sonra da başkaları tarafından yayımlanabilir. Eğer arkadaşı Kafka'nın yazılarını ortadan kaldırsaydı bugün Kafka severlerin, Kafka sever olarak Tezer Özlü'nün de bir yanı eksik kalacaktı. Gittiği şehirlerde, arayışlarında bir boşluk oluşacaktı.”

Leylâ Erbil'in gençlik dönemi en yakın arkadaşlarından usta şairimiz Ahmet Arif'le mektuplaştığını da biliyoruz. Ahmet Arif ustanın Leylâ Erbil'e yazdığı mektuplar belki yayınlanacak bir gün. Bir gün mutlaka. Bunu Leylâ Erbil'den öğreniyoruz: Çağlayan Çevik'le Nisan 2013'te yaptığı söyleşide gazetecinin, “Yeni çalışmalarınız var mı?” sorusuna verdiği şu yanıttan: “evet var. toplu hikâyelerim yayınlansın istiyorum. bir de a. arif'in mektupları. ancak onların şimdi yayımlanmasında ikircikliyim. bakalım.” (Söyleşinin künyesini kaynakçada sunuyorum. Burada yazımda hata yoktur. Çağlayan Çevik, Leylâ Erbil'e ve yazım tarzına sevgi ve saygısını göstermek üzere son derece nazik bir biçimde söyleşiyi Leylâ Erbil gibi başından sonuna küçük harfle yazıp sunuyor.)

Bu çalışmayı bitirmek üzereyken medyaya yansıyan haberlere göre, Ahmet Arif'in 1950'li yıllarda ve sonuncusunu 1977'de yazdığı mektupların Ağustos 2013 sonunda yayınlanacağını öğrendik. Son derece yararlı olacak bu iş. Böylece o yıllarda yazarlık ve şairlik alanında ilk ve ciddi adımlarıyla dikkat çeken iki genç yazarımızın hallerini öğrenmek olanağı bulacağız. (İhsan Yılmaz: “Şiirlerini Leyla Erbil’e yazmış”, Hürriyet, 15 Ağustos 2013.) Bildiğiniz gibi bu kitap yayınlandı, ancak çalışmamın bütünlüğü içinde kalması dileğiyle, bu kitabı okumadım ve değerli şairimizin o tadına doyum olmaz şiirsel diliyle yazdıklarından kimi satırları buraya aktarmıyorum. Dünyasal ve düşünsel, hayali ve şiirsel satırlar yaratıldığı ve olduğu gibi kalsın ve yolunu bizzat bulsun diyorum. Eylül 2019'da bu konuda şunu eklemeyelim: İki yazarımızın mektuplaşmalarını heyecanla ve zevkle okudum, burada Leyla Erbil ile yazıştıklarımız konularla kesişmesi olmadığı için, bu mektupların ayrı bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğini sanıyorum.

Nihayet bir noktayı daha dikkatinize sunmak istiyorum: Leylâ Erbil'in Mektup Aşkları romanını, edebiyatta az kullanılan bir yöntemle, kahramanlarının mektupları aracılığıyla oluşturduğunu. Yapıt İhsan, Zeki, Ahmet, Ferhunde, Reha, Sacide ve Zeki'nin babası Abdullah Bey'in Jale'ye yazdıkları seksenden çok ve birbirini tamamlayan mektuptan oluşuyor. Mektuplarda roman kahramanlarının meslek, yaş gibi nitelikleri yanında psikolojileri, aşk, evlilik, aile hayatı, cinsellik ve benzeri konulardaki düşünceleri açığa çıktığı gibi onların geçen zaman içinde yaşadıkları değişim de sergileniyor. Evet ve kesinlikle, Ahmet Oktay'ın belirttiği gibi, edebiyatta mektup tekniği, “kişilerin kendi bireyselliklerini dışavurmalarını kolaylaştır[ıyor].” Erbil'in de bu nedenle romanında bu yöntemi tercih ettiğini söylemek mümkün.

Döndük dolaştık ve işte başladığım noktaya geldik ve kararım biraz daha, evet biraz daha kesinleşti:

Mektuplarımızı ve iletilerimizi de yayınlamalıyız.

Leylâ Erbil ile bu konuda herhangi bir söz kesmemiz yani iletilerimizi yayınlamamız konusu gündeme hiç gelmedi. Böyle bir meseleyi düşünmedim bile. O kadar ki okuduğunuzda siz de bizzat saptamak olanağı bulacaksınız: Kimi iletilerimiz yitik. Evet binbir dosyam arasında Leylâ Erbil başlıklı şirin bir dosyam da var, ama bu dosyada seçme birçok iletilerimizin basılı halleri, kimi gazete kesikleri, dergilerdeki hakiki makalelerin fotokopileri ve birkaç görsel malzeme var ama kimi iletilerimiz ise kayıp. Arayarak tarayarak çoğunu,

neredeyse tümüne yakınıni değişik dosyalarımnda ve bilgisayarayımnda bulduklarımnda tamamlamaya çalıştım. Evet birkaç eksik var ama önemli ve belirleyici olanların tümü “Burdayım!” dedi ve kitaptaki yerini aldı.

Bu mektuplarımızın, burada sunduğum iletilerimizin Leylâ Erbil üzerine yapılacak bilimsel ve ciddi araştırmalarda ve çalışmalarda bir kaynak olacağını umuyorum. Başka kaynaklar yanında. Her kitap bir sevinç kaynağıdır kesinlikle, kimiye biraz daha bir sevinç taşır. Bu kitap işte bu ikinci bölümdekilerden biridir. Leylâ Erbil’i anmak, unutmamak ve onunla birlikte yaşamımızı biraz daha anlamlı kılmak umuduyla. Onun ölüme de en içten ve uzun bir “hahahay” çektiğini herkes duymuştur. Bundan eminim.

M. ŞEHMUS GÜZEL

Paris, 1 Eylül 2013.

Aradan zaman geçti, Leyla Erbil sevgisi azalmadan, Aralık 2015’e kadar geldik. Bu çalışmayı yeniden okudum, gözden geçirdim, ufak tefek düzelttiler ve kimi kısa ekler yaptım ve 2016 için “yeni yılınız kutlu olsun, barış, aşk, mutluluk getirsin” dileklerimle okuyucularıma sunmaya karar verdim. Leyla Erbil’in “Yaşa Şehmus iyi fikir” dediğini duyuyorum ... Hahahay! Bu son dört satırı yinelemek istiyorum sadece tarihi Eylül 2019 biçiminde değiştirerek. Hahahay!

İletişim

Abidin Dino üzerine birinci kitabım, 17 Şubat 2007’de Leylâ Erbil’e postayla gönderildikten sonra, tam on ay sonra, 28 Aralık 2007’de, “iade” edildi.

Güzin Dino’nun bana verdiği adres: “Sayın Bayan Leylâ Erbil, P. K. 158 Teşvikiye/İstanbul”du. Geri gelen kitabın sarı zarfı üzerinde Türkçe “P. K. terk” ve biraz daha aşağıda “İADE” yazıyordu. Fransızca olarak ta bir mühür vurulmuştu: “n’habite pas à l’adresse indiquée, retour à l’envoyeur”, “belirtilen adreste oturmuyor göndericiye iade”. İşin ilginç tarafı elbette Posta yönetiminin kitabı on ay sonra bile olsa iade etmesiydi.

Bunun üzerine, onbeş günlük veya haftalık olağan görüşmelerimizden birinde Güzin’e durumu aktardım ve Erbil’in yeni adresini sordum, ama Güzin Leylâ Erbil’in yeni adresini bilmiyordu. Aklımıza hemen Füsun Akatlı geldi. Leylâ Erbil’in yakın dostu ve Güzin’in “Küçük Amcası”nın torunu Füsun Akatlı’ya 30 Aralık 2007’de hemen bir ileti gönderdim:

Sayın Füsun Akatlı, merhaba. Evet çok ilginç bir öyküm var ve size anlatmam şart. Çünkü sizin iyi tanıdığınız Leylâ Erbil’e ilişkin. Abidin kitabım çıkınca birçok insana postayla gönderdim. Birçoğu Güzin’in isteği üzerineydi. Nitekim bunlardan biri de Leylâ Erbil’di ve bu işi severek yaptım. Leylâ Erbil’e kitabı 17 Şubat 2007’de gönderdim. Şunları yazdım ve imzaladım:

«Sayın Bayan Leylâ Erbil, merhaba. Adresinizi Güzin Dino verdi. ‘Bu kitabı Leylâ Hanım’a mutlaka göndermelisiniz’ diyerek. Umarım dikkatinizi çeker, hoşunuza gider bu kitap: Abidin’i anmak ve biraz daha yakından tanımak için. En derin saygı, sevgi ve selamlarımla. Paris, 17 Şubat 2007.”

Sonra imzam, email adresim, ev adresim, telefon numaramı ekledim. Kitabı postaladım. Tamam kitap gitti.

Evet kitap gitti. Aradan günler, haftalar, aylar geçti. İnanmayacaksınız, ben de inanmadım zaten, 28 Aralık 2007’de ve gönderilmesinden on ay on gün sonra KİTAP GERİ GELDİ !!!!!!! Hay-ret! Adres yanlış olabilir. Ama yine de postacıların

acilliğine (?) hayran olmamak elde değil (!!!!) On ay on gün geçebilir aradan ama kitabınız kaybolmaz! Yaşasın posta idareleri: Buradaki ve oradaki. İşin daha şık tarafı ilk zarf biraz hırpalandığı için olmalı, Fransa Posta İdaresi postacıları sağolsunlar kitap ve zarfı sağlam bir naylon/plastik içine koymuş ve sıkı sıkıya kapatmışlar. Evet kitap şimdi bende. Şunu da eklemeliyim: Benzer bir olay ABD’de yaşayan Selma Ertegün’le de başıma geldi. Ancak kitap oradan erken döndü ve Güzin’in adreste ev numarasını yanlış verdiği anlaşıldı ve kitap Okyanus’u bir kez daha aşip gitti. Ancak Selma Hanım lütfedip bir yanıt vermediği için yeni bir sürpizle karşılaşmak her zaman olası. [Bugün yazabilirim: Selma Ertegün’ün o sıralarda ve daha önce ve daha sonra da insanlarla ilişki kurmaktan kaçındığını, hatta insanlardan korktuğunu onu iyi tanıyanlardan öğrendim. Mesele böylece anlaşıldı. Ama kitabın eline geçip geçmediği hâlâ meçhul! Bu aşamada artık bu konu ikincilleşti. Geçebiliriz. Ancak Abidin Dino’yu eşi Nesuhi Ertegün ile yakından tanıyan ve kimi kez hep birlikte yaz dinlencelerini Fransa’da geçiren bir bayanın tavrı ile Leylâ Erbil gibi bir bayanın tavrı arasındaki farkı da gözden kaçarmalıyım derim. İnsan var insan var. Tekrar Füsun Akatlı’ya gönderdiğim iletiye dönüyorum :]

Sizden ricam şudur : Sizde Abidin kitabından kaldıysa bir adetini Leylâ Hanım’a verebilir misiniz ? Yok kalmadıysa Leylâ Hanım’ın adresini bana iletirseniz ben buradan bendeki kitabını gönderebilirim.

Bu vesileyle 2008’in 2007’den daha iyi olmasını, herkese ve bu arada bize de elbette esenlik, biraz huzur ve barış, iyi tarafından kültür getirmesini dilerim. En içten sevgi ve selamlarımla.

Not : Zeynep’in kitabını hala bekliyorum. Aklınızda bulunsun lütfen. Yeni baskısı çıkınca okumak isterim.

İletim bu kadar.

İletimde adı geçen Zeynep, Füsun Akatlı’nın ve Metin Altıok’un şirin ve sevimli kızı Zeynep Akatlı-Altıok’tur. Kitabı, babası için 2003 yılında yayınladığı Metin Altıok için Gölgesi Yıldız Dolu adlı armağan yapıtıdır.

Füsun Akatlı 4 Ocak 2008 tarihli iletisinde, Leylâ Erbil'in adresini verdi ve şunları yazdı :

“Sayın şehmus Güzel, Leylâ Erbil'in adresi : (...)

Zeynep'in kitabının 2. Baskısı çıktığında gönderecek muhakkak. Şu anda elimizde hiç yok

Size iyi yıllar, çalışmalarınızda başarılar.

Füsun Akatlı.”

bir öyküm var dinler misiniz ?

2008'in ilk ayları herhalde çok yoğun geçti, kitabı göndermek eylemini epey geçikerek gerçekleştirebildim. 16 Nisan 2008'de Leylâ Erbil'e şu iletiyi yazdım, aynen aktarıyorum :

PARİS, 16 NİSAN 2008

SAYIN LEYLA ERBİL, MERHABA.

Size bir öykü anlatacağım. Biraz uzunca bir öykü. 2006 Aralık ayında yayınlanan Abidin Dino ile Söyleşiler. Yazılar : Hayat ve Sanat isimli kitabımı Güzin Dino'nun isteğine uyararak ve ben de bizzat sevinerek size imzalayıp postayla gönderdim. Kitabın ilk sayfasında göreceğiniz gibi gönderme tarihi (ilk gönderme tarihi demek gerekiyor şimdi) 17 Şubat 2007.

Buraya kadarı son derece doğal. Alışılmış, bilinen bir öykü. Ama lütfen dikkat ediniz bundan sonrası epey ilginç :

Çünkü kitap İstanbul'a kadar gelmiş. Bir tur atmış. Ama ne tur (!) Öyle bir aylık, iki aylık bir şey değil. Tam on aylık. Evet inanılır gibi değil nitekim bir türlü inanamadım ve hala da inanamıyorum : Çünkü kitap İstanbul'da upuzun bir tur attıktan ve bir türlü adresinizi bulamadıktan sonra Paris'e geri döndü, 28 ARALIK 2007'DE...

Çünkü Güzin'in bana verdiği adres (P.K. 158 Teşvikiye/İstanbul) "doğru adres" değilmiş. O nedenle "İADE". Bu öykümüzün ismini de böylece bulmuş olduk : İADE.

Laf aramızda Güzin'in bana verdiği ne ilk ne de son yanlış adres sizinki. Ama yanlış adresli hiç bir mektubum veya kitabım da on aydan fazla bir zaman sonra geri gelmedi. Pardon iade edilmedi.

Uzattım : Uzun lafın özü : Kitap iade edildi.

Peki o zaman bir çare var mı?

Çare var : Adı : FÜSUN AKATLI. Füsun Hanım’a 30 Aralık 2007’de bir email gönderdim. Ve Füsun Hanım o bildiğiniz inceliğiyle 4 Ocak 2008’de yanıt verdi ve DOĞRU ADRESİNİZİ DE İLETTİ. UFFF !

Ama ondan sonra kitabı size tekrar göndermek işi de bugün yarın daha sonraki gün derken aylara yayıldı. Zaman aktı gitti. Akan zaman nihayet bugün durdu : “Yeter artık be !” dedi. Ve kitabı size NİHAYET YENİDEN İLETEBİLİYORUM. VE ELİNİZE NİHAYET (İKİNCİ KEZ NİHAYET OLUYOR AMA NE YAPALIM ARTIK action içinde bu kadar tekerleme kaçınılmazlaşıyor...) GEÇECEĞİNİ UMUYORUM.

YA DA BU DEFA DA İADE EDİLİRSE NE OLACAK?

EVET BÖYLE BİR KUŞKUM VAR DOĞAL OLARAK.ONUN İÇİN SİZDEN ÖZELLİKLE RİCA EDİYORUM : NE OLUR BU KİTABI (NE KİTAPMIŞ BEE !) ALINCA BANA BİR EMAIL ATIN VEYA BİR NOT İLETİN LÜTFEN.

Bu arada şunu da eklemeliyim : Size bu kitabı göndermek işinin geçikmesinin bir nedeni de son yirmi yılımın en güneşli ve en sakin günlerini, ne günlerini canım koskocaman zaman dilimlerini yiyip yutan ömür törpüsü ABİDİN DİNO 1913-1993 isimli üç ciltlik çalışmamı bitirdim ve bu üç cilt te nihayet birkaç hafta önce Kitap Yayınevi tarafından okuyuculara sunuldu.O üç cildi size maalesef iletemiyorum. Beni lütfen bağışlayın. Ama mutlaka haberiniz olur diye düşünüyorum. Bu vesileyle en içten sevgi ve selamlarımı kabul etmenizi rica ediyorum. Paris’te nisan ayının yarısını geçtik ama bir türlü gelmek istemeyen ve fena halde nazlanan baharı beklerken donuyoruz. Ama sizden gelecek bir selamla ısınabileceğimiz günler pek uzak değil sanıyorum. Sağlıcakla ve hoşçakalın.

ÖZEL NOT : Bel ağrıları ve benzeri sürekli oturakların/oturanların bilinen sorunları sonucu ve

“alışmış kudurmuştan beterdir”in sonucu mektubu bilgisayarda yazmak zorunda kaldım. Bu nedenle bağışlamanızı da özel olarak rica ediyorum.

bir mayıs 2008

1 Mayıs 2008’de İstanbul’daki olaylar ve bizzat Leylâ Erbil’in yaşadıkları ve tanık oldukları üzerine 1 Mayıs gösteri ve yürüyüşleri iletilerimizdeki baş rollerden birini doğal olarak aldı.

O İstanbul’daki olayları aktardı, ben de ülkede önümüzdeki yıllarda düzenlenecek kutlamalarda yararı olur düşüncesiyle Fransa’daki 1 Mayıs eylemlerini aktardım. Paris’teki 1 Mayıs gösteri ve yürüyüşüne her yıl olduğu gibi katılmamı da, gördüklerimi de.

Bu bağlamda önce “Fransa’da 1 Mayıs 2008” başlıklı, 3 ve 4 Mayıs 2008’de değişik internet sitelerinde yayınladığım ve Leylâ Erbil’e de hemen gönderdiğim makalemi takdim etmek istiyorum. Bundan sonraki birkaç iletimizde sözü de geçeceği için. İşte aynen aktarıyorum :

fransa'da 1 mayıs 2008

Türkiye’de AKP hükümeti gündemi değiştirmek ve kendi “baş ağrılarını” unutturmak için her çareye başvururken ve bu amaçla Bir Mayıs’ın Taksim’de kutlanmasını bile engellemeye çabalarken (Polisin kasıtlı saldırılarında insanlar ölse neredeyse “kına yakacak” bir yaklaşım sergileyen bu iktidar ve İstanbul’daki temsilcileri yüz kızartıyor), Fransa’da Bir Mayıs, üçü Paris’te olmak üzere, 160, yazıyla evet yüzaltmış, gösteri ve yürüyüşle kutlandı.

Paris’te sabah saatlerinde FO (Force Ouvrière : İşçi Gücü) tek başına kendi gösteri ve yürüyüşünü düzenledi : Sloganlar ve bandrollarla Sarkozy hükümetinin emeklilik yaşının uzatılmasına yönelik yeni yasa düzenlemesi eleştirildi. Ücretlerin artırılması istendi...

Yine sabah saatlerinde CFTC (Hristiyan Emekçiler Fransız Konfederasyonu) ayrı bir gösteri ve yürüyüşle Bir Mayıs’ı son derece mütevazı bir katılımı kutladı... Sabun köpüğü gibi bir şey...

Sendikal birlik ulusal düzeyde yüzdeyüz sağlanamadı. Ama yukarıda adını andığım iki konfederasyonun dışındakiler Paris'te yine de kısmi bile olsa sendikal birliği inşa ettiklerini gözler önüne serdiler :

Paris'teki en önemli ve en muhteşem gösteri ve yürüyüş işte bu kısmi sendikal birliğin yaratıcıları tarafından düzenlendi :

CGT (Genel İş Konfederasyonu), CFDT (Demokrat Emekçiler Fransız Konfederasyonu), FSU (Sendikal Birlik Federasyonu), UNSA (Özerk Sendikalar Ulusal Birliği) ve SUD (Dayanışma, Birlik, Savunma) tarafından ortak düzenlenen gösteri ve yürüyüş geçmiş yıllara oranla daha muhteşem oldu. Elbette Paris'teki birçok “yabancı” ve “göçmen” derneklerinin, örgütlerinin de katılımı ile...

Ve daha da ilginç bu yıl en başta binden fazla “kağıtsız”ın da bulunmasıydı : Böylece, yeni hükümetin kağıtsızlara karşı düzenlediği ve birçok kez ölümlere neden olan polis baskınları, sıkı denetimleri, ülkelerine zor kullanılarak geri gönderilmeleri de hem eleştiriliyor, hem de Fransa işçi sınıfının yabancı emekçilerle dayanışması sergileniyordu. (Fransa'da yaşayan ama oturma ve çalışma belgeleri olmayanlara “sans papiers”, kağıtsızlar deniyor.)

Herkes kendi bandrol, slogan ve bayraklarıyla katıldı : Paris, République (Cumhuriyet) Meydanı'ndan Nation (Ulus) Meydanı'na sesler ve renklerle dolduruldu.

Öte yandan sendikal birlik tümüyle belki başkentte sergilenemedi ama taşra kent ve kasabalarından emen hemen tümünde veya çoğunda sağlandı...

Dahası hem Paris'teki hem de taşradaki gösteri ve yürüyüşlere ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin geçmiş yıllarla kıyaslanamayacak ölçüde katılımı haftalar önce başlayan liselilerin eylemlerinin soluğunun kesilmediğini gösterdi. Önümüzdeki haftadan itibaren ortaöğrenim ve yükseköğrenim öğrencilerinin yeni eylemleri bekleniyor...

Hele birkaç gün önceden bu yana bütün sendikaların 15 ve 22 Mayıs'ta “ulusal eylem” yapacaklarını duyurmaları MAYIS AYININ ÇOK SICAK GEÇECEĞİNİN İŞARETLERİ.

Evet bu yılki Bir Mayıs hem çok genç hem de çok kararlı ve mücadeleci özellikleriyle tarihe geçti.

Hükümetin ortaokul ve liselerdeki öğretmen sayısını azaltma planı ve okullardaki ders programlarına müdahale arzusu bütün çocukların isyanına neden oldu.

Bu yılın Mayıs 68'in kırkinci yıldönümüne rastlaması ve hemen hemen her gün bir, bazen iki televizyon kanalında Mayıs 68'e ilişkin belgesellerin, özel programların, tartışma programlarının ve kurgusal sinema ve televizyon filmlerinin yayınlanması da ORTAK HAFIZANIN canlanmasına yol açıyor.

Ve canlanan bu ortak hafızada en çok seslendirilen sözcük : REVOLUTİON. İhtilal.

Bütün gençliklerin, bütün gençlerin, bütün gösteri ve yürüyüşlerin ve gelecek ihtilallerin ikonu CHE'nin her gösteri ve yürüyüşte yerini alması ve kendi sloganları ve bayrağı ile aramızda bulunması da günümüz gençliğinin, gençlik ütopyelerimize sahip çıktığının göstergeleri.

Evet her gösteride kendi sloganlarını atan ve her yürüyüşte kendi bayrağını taşıyan Che ütopyasını gerçekleştirene kadar yanımızdan ayrılmayacak. Bu çok açık. Ve umut veriyor bize, gençlerimize, çocuklarımıza ve torunlarımıza.

Bu yılki Bir Mayıs gösteri ve yürüyüşlerinde ise sanki Che bir değil onbinler olmuştu. Evet mutlaka her gösteri ve yürüyüşte Che aramızda. Ama bu yılki kutlamalarda çoğalmıştı Che'ler...Tam da O'nun arzuladığı gibi...Bir değil, iki değil, üç değil....binlerce Che...

Che, evet geleceğimizin ütopyasını dillendiren ve kimi yerde hayata geçiren lider olarak dalgalanıyor. Kendisi ve düşüncesi ve yaptıkları ortak hafızalarda yerini alıyor. Bir daha ayrılmamak üzere. Çünkü onlar kuşaktan kuşağa geçiyor. Kuşaklar geliyorlar, birbirlerini izliyorlar, kimi bazen "kendi ihtilalini" bile yapıyor (örneğin Mayıs 68 "ihtilali"), ve geçiyorlar ama Che ve düşüncesi ve eserleri kalıyor, sürgidiyor.

Che aynı zamanda inançlarda kararlılık ve siyasi atılımlarda bütünlük ve kendini inançlarına adama anlamlarına da geliyor : Ve Che bütün bürokrasilere karşı isyan bayrağıdır da...

O nedenle işte çocukları, ana okulundaki ilk günlerinden üniversitedeki son günlerine kadar yeniden dangalak, içi geçmiş, anlatılanları asla sorgulamayan ders programlarına mahkum etmeyi kurgulayan, ve kör ve aptal disiplin altına sokmak isteyen ondokuzuncu yüzyıl mirası yöntemler getirmek niyetindeki hükümete ve Milli Eğitim Bakanlığı'na isyan bayrağı yeniden açılıyor. Açılacak...

Paris'teki gösteri ve yürüyüş sırasında Che'yle her göz göze geldiğimde işte aklımdan bunlar geçti. Çocuklarımız da heyecanlı ve coşkulu : Evet Mayıs ayı sıcak geçecek Fransa'larda...Hem de çok sıcak.

Akdeniz uygarlıklarının yoğrulduğu pırlanta kent, şu bizim Marsilya'daki gösteriye bakar mısınız lütfen : İşçiler yanında işsizler de var. "Kağıtsız"lar da. Emekliler de. Kadınlı erkekli geçiyor göstericiler : Ağızlarında sloganları, ellerinde birer demet müge : Baharı muştuluyor müge ve aynı zamanda aşkı : İnançlarına sıkı sıkıya bağlı olmaktan kaynaklanan aşkı. Daha küçük küçümencik olanlar ana ve babalarının, abla ve ağabeylerinin omuzlarında : Başları gökyüzüne değdi degecek. Marsilya bu : Burada çünkü gökyüzü hem çok yakındır hem de pırıl pırıl. Hava güneşli. Liseliler de katılıyor çok sayıda. Öğrenciler de... Ne kadar büyük bir ciddiyetle : Şaşarsınız : Kararlılık bu olmalı : Ciddiyet, inanmışlığın ve inadına ihtilalciliğin tayin ediciliği. Ece Ayhan aklıma geliyor : "Haklılığımdan kaynaklanıyor inadım" diyordu büyük şairimiz.

Nancy'de yürüyenler arasında "Yaşasın Bir Mayıs" dev pankartının altında BİZİMKİLER VAR : YUMRUKLAR SIKILI : İstanbul'a, başıbozuk İstanbul'a ve öksüz bırakılmak istenen Anadolu'ya selam gönderiyorlar : Biraz buruk, bir parça hüznü, ama ne olursa olsun ve her şeye karşın yarınlarından umutlu...

Bordeaux'da, Grenoble'da dört-beş bin kişi yürüyor. Lyon'da, Nantes'da da o kadar veya biraz daha fazla....Strasbourg'da da öyle...Bourges gibi daha küçük bir kentte yedi yüz kişi yürüyor :

Önemli olan sadece katılanların sayısı değil, kalitesi ve günün öneminin ayrımında olup olmadıkları.

Bugün Fransa'da Bir Mayıs ateşi dolaştırılıyor bütün ülkede: İrili ufaklı kent ve kasabalarda ve alkışlanıyor yürüyenler geçtikleri sokak, cadde, bulvar ve meydanlarda... Kimi evlerin balkonlarından müge fırlatanlar, tililtilili çekenler... Kimi balkonlardan Bir Mayıs bandrolları sarkıtılmış...

Gösterici ve yürüyüşçülerin istekleri kapıda pis pis sırttan işsizliği dövmek için iş güvencesinin sağlanması, satınalma gücünün arttırılması, emeklilik yaşının uzatılmaması, ücretlerin fiyat artışlarına göre yeniden ayarlanması...

Evet hemen hemen her kentte ve her kasabada öğrenciler de katıldılar gösteri ve yürüyüşlere ve önümüzdeki hafta liselerde yeni eylemler için çağrı yaptılar...

Fransa’da bu yıl Bir Mayıs böyle kutlandı.

Uzun zamandan beri Bir Mayıs’ı “zehirleyen”, “zehirlemeye çabalayan” ırkçı Le Pen’in kendi adamlarıyla sabah saatlerinde düzenlediği “Jean d’Arc Bayramı” gösteri ve yürüyüşü ise bu yıl tam bir fiyasko oldu: Bunu da burada yazmadan geçersen ayıp olacak : Bu ırkçının kandırdığı geri zekalı, bazen onbin kadar ve bazen sırt çantalarında silah taşıyan katilleriyle (bizzat tanığım için yazıyorum) her yıl düzenlediği bu güya “bayrama” bu yıl iki binden az geri zekalı katıldı : Bu fiyasko, son seçimlerdeki oy kayıpları ve bu oy kaybı sonucu ortaya çıkan mali sarsıntı (partisinin 9 milyon öro borcu olduğu ve bu nedenle genel merkez binasını satmak zorunda kaldığı biliniyor) Le Pen’in ve ırkçı partisinin sonunun geldiğinin yeni işaretleri olarak yorumlandı. Ve hem de, burada dikkatinizi rica ediyorum, yıllardan beri utanmadan bu ırkçıyı ve partisini arsızca destekleyen TF1 (Büyük inşaat şirketi Bouygues’un malı olan Fransa’daki 1. TV kanalı) tarafından... Dahası mı ? Parti içinde ırkçının kızıyla sağ kolu arasındaki “liderlik çatışmasının” (Çünkü herbiri de artık seksen yaşını dolduran ırkçının yakında öleceği üzerine hesap yapıyor) artık saklanamaz olması ve bunun da yakında yeni bir ayrışmaya yol açabileceği ve bunun sonucunda bu partinin de diğer ırkçı partiler gibi partiler mezarlığında yerini alacağını muştuladığını yazmalıyım.

1 mayıs üzerine düşünceler

Bu makaleden sonra 1 Mayısta veya ertesi gün Leylâ Erbil'den aldığım ama maalesef aslını, basılı biçimini ve izini bile bulamadığım iletisi üzerine “Bir Mayıs üzerine düşünceler” başlıklı bir makale yazdım onu da değişik internet sitelerinde yayınladım. Makalenin dibindeki notla bu yazıyı Leylâ Erbil'in bir emaili üzerine kaleme aldığımı da belirttim. Burada bu makaleyi de sunmalıyım, çünkü birazdan bahsi geçecek :

Bir Mayıs 2008'de İstanbul'da polisin akıl almaz saldırıları sadece Türkiye'yi değil bütün dünyayı bir kez daha fena halde şaşırttı ve çok büyük ölçüde üzdü.

Dünyanın bütün kent ve kasabalarındaki Bir Mayıs gösterileri birer şenlik havasında ekranlara yansıtılırken İstanbul'dan gösterilenler yine polis tekmeleri ve polislerin saldırgan suratlarıydı, suratları görülebilenlerde...

Ve ağlayan gençler, çocuklar, kadınlar ve erkekler: Polis dayağının ağrılarından, yaralarından çok utançtan ağlıyordu insanlarımız ve çocuklarımız : Evet dünyaya bir kez daha rezil olmaktan... “Ulan bir kez bile olsa bu ülkede şöyle ağız tadıyla bir gösteri ve yürüyüş yapamayacak mıyız ?” sorusu elbette ağızlarda yinelendi aralıksız...

Hani AB'ye üye olmak için “demokratikleştiği” iddia edilen devletin polisi nasıl olur da yurttaşlarına hele geleceğinin garantisi olduğunu ileri sürdüğü gençlerine karşı bu kadar vahşice saldırabilir, bunca barbarca davranabilir... Nasıl olur da milyonlarca insanın yaşadığı ve bir anlamda can ve mal güvenliğinin teslim edildiği İstanbul valisi ve emniyet müdürü bu kadar umarsamaz bir biçimde saldırı emri verebilirler...

Bir Mayıs'ların bu tür sahnelerle utancından yüzü kızarmasın diye İŞÇİLERİN VE EMEKÇİLERİN BAYRAMINI bizzat işçiler, emekçiler ve onların sendikaları, dernekleri ve siyasi partilerinin kamuoyuna mal etmesi gerekiyor. Bunun için neler yapılması konusunda, bu dramatik ve yüz kızartıcı olaylar sonrasında, aklıma gelenleri şöyle sıralamak istiyorum:

Bir: Bizde genel olarak Bir Mayıs merkezi bir biçimde, İstanbul'da büyük bir gösteri ve yürüyüşle, kutlanıyor. Son yıllarda kimi taşra kent ve kasabalarında da gösteri ve yürüyüşler ve anma toplantıları yapılıyor. Bunlar son derece önemli ve kalıcı sonuçlar doğurmaya adaylar.

Kanımca merkezi büyük gösteri ve yürüyüş yanında taşra kent ve kasabalarındaki gösteri ve yürüyüşlerle anma toplantılarının sayısının artırılması VE MÜMKÜNSE HER YERDE VEYA YAPILABİLECEK HER MEKANDA DÜZENLENMESİ, KUTLANMASI gerekiyor.

Böylece Bir Mayıs olabildiğince tanıtılmış ve gerçek nitelikleriyle en geniş bir biçimde kamuoyuna mal edilmiş olacaktır.

İKİ: BİR MAYIS 2008'DE YİNE POLİS TAKIMININ EN AKIL ALMAZ ŞİDDET GÖSTERİLERİNE TANIK OLDUK. Günlük gazetelerin en tutucusu bile "polis devleti"nden söz etti. Ama olayların hemen ertesinde gündem başka konulara kaydırıldı. Oysa dramatik ve dramatik olduğu kadar da yüz kızartıcı bu olayların unutulmaması gerekiyor. EVET BUNLARIN UNUTULMAMASI ŞART. VE YİNELENMEMESİ İÇİN TEŞHİR EDİLMELERİ DE GEREKİYOR.

Bu nedenle polisin saldırdığı herkesin tanıklık yapması lazım. Herkesin başından geçenleri anlatması şart. Polis saldırısının büyüğü küçüğü olmaz. Polisler ne yaptılarsa anlatılmalı.

POLİSİN YURTTAŞA BİR FİSKE VURMAYA BİLE HAKKI YOKTUR. BUNUN KAMUOYUNA MAL EDİLMESİ ŞARTIR.

Bunların toplanıp bir KARA KİTAP içinde kamuoyuna aktarılması da şarttır.

VÜCUDUMUZ BİZE AİTTİR türünden bir sloganla insanların kendi fiziki varlıklarına, kendi kimliklerine sahip çıktıklarının duyurulması gerekiyor. Polisin her Bir Mayısta veya her gösteri ve yürüyüşte sokakta karşılaştığı insanları / yurttaşları, yasa dışı bir eylem yapıyor olsalar bile, dövmek hakkı yoktur. Polisin görevi eğer yasadışı bir eylem yaptığından şüphelendiği bir yurttaş varsa onu gözaltına almaktır, yargı makamlarına teslim etmektir.

POLİSİN GÖREVİ TARTAKLAMAK VE DÖVMEK DEĞİLDİR. DÖVMEK, YARALAMAK, SAKAT BIRAKMAK POLİSLERİN GÖREVİ OLAMAZ. Bunun mutlaka beyinlere yazılması lazım: Silinmez kalemle.

Bir Mayıs 2008’de İstanbul’da ve başka mekanlarda polisin sokakta rastladığı kadın, erkek, çoluk çocuk genç yaşlı herkese saldırmalarının canlı tanıkları olayları bizzat ve yaşadıkları biçimiyle anlatmalılar. Ve bunlar birer tanıklık olarak T büyük harfle Tarihe, TOPLUMSAL MÜCADELELER TARİHİNE MAL EDİLMELİDİR:

BİR MAYIS 2008, İSTANBUL: KARA KİTAP ile.

ÜÇ: Kamuoyunu gelecek Bir Mayıs’lara hazırlamak lazım. Ve bu işe bugünden, evet bir yıl öncesinden, başlamak lazım. İşte yukarıda sözünü ettiğim KARA KİTAP ta bu konuda bir adım olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan kentlerin ve kasabaların birçoğunda Bir Mayıs kutlandı: Bunların tek tek veya dönem dönem anlatılması lazım. Yüzlerce sayfalık kitaplar biçiminde değil. Küçük kitaplar veya risaleler / kitapçıklar biçiminde. Ve o günlerin gazete ve dergilerinde yazılanların aktarılmasıyla. Yani bilineni yinelemek yerine bilinmeyenleri ortaya çıkarmak ve yeni şeyler söylemek için kitapçıklar yayınlamak ve mümkünse sendikaların yardımıyla bastırmak ve ücretsiz dağıtmak. Böylece daha çok sayıda insan Bir Mayıs’ın tarihi önemini ve gerçek niteliklerini öğrenecektir: Bir Mayıs’ın amacının “anarşi yaratmak” olmadığı, Bir Mayıs’ın emekçilerin o anki isteklerini dile getirdikleri ortak gösteri ve yürüyüş olduğu, emekçiler arasındaki dayanışmayı simgelediği ve emekçilerin bayramı olduğu en geniş biçimde ve en çok sayıda insana aktarılmış olacaktır. Böylece kamuoyu meseleyi yetkili ağızlardan ve yetkili ellerden bütün yönleriyle öğrenecektir.

Aynı amaçla kitapçıkların, broşürlerin tanıtımı için imza günleri, konferanslar da düzenlenebilir. Düzenlenmelidirler.

VE BÜTÜN BUNLARI BİR MAYIS KUTLAMALARINA ÇEYREK KALA DEĞİL BİR YIL ÖNCEDEN YAPMAYA BAŞLAMAK LAZIMDIR VE ETKİNLİKLERE BİR YIL BOYUNCA DEVAM ETMEK ŞARTTIR.

DÖRT: NİHAYET GÜNÜMÜZÜN GÖR VE İŞİT VE SEYRET DÜNYASINDA GÖRSEL MALZEMENİN ÖNEMİNİ GÖZ ARDI EDEMEYİZ. O NEDENLE BİR MAYISLARI ANLATAN BELGESEL FİLMLER YAPILMALI. ÇOK UZUN OLMAYAN. ÖZ VE ORJİNAL ESERLER YARATILMALI VE KAMUOYUNA MAL EDİLMELİ. YANI BU FİMLER SADECE SENDİKALARIN BÜNYESİNDE KALMAMALI. SENDİKA

DUVARLARINI AŞMALI VE EN GENİŞ SAYIDA YURTTAŞA ULAŞMALI / ULAŞTIRILMALI. ELBETTE POLİSİN SALDIRĞANLIĞINI GÖSTEREN ANLAR İHMAL EDİLMEMELİ ANCAK BUNLARIN ÜZERİNDE ÇOK ISRARLA VE ÇOK UZUN SÜREYLE DURULMAMALI. ÇÜNKÜ POLİSİN NE KADAR YASADIŞI DAVRANDIĞINI POLİSE İŞİ DÜŞEN HER YURTTAŞ BİLİYOR. TEREÇİYE TERE SATMADAN BİR MAYISIN GERÇEK VE TARİHİ ÖNEMİ KISA VE ÖZ BELGESEL FİLMLELERLE AKTARILMALI. ANLATILMALI. KAMUOYUNA MAL EDİLMELİ.

Böylece gelecek Bir Mayıs’larda polis copları değil emekçiler konuşma olanağı bulacaklardır.

Burada siyasi iktidarı ve onun emekçilere karşı davranış ve tutumlarını göz ardı ettiğim ortada. Çünkü önceliği emekçiler açısından olaylara bakışa ve değerlendirmeye veriyorum.

(Bu makaleyi ülkemizin en iyi yazarlarından sevimli insan Leyla Erbil’in bir emaili üzerine kaleme aldığımı da hemen eklemem lazım. MŞG)

ve sonrası

Bu iki makaleyi ve Abidin Dino, 1913-1993 başlıklı üç ciltlik kitabımın tanıtımı vesilesiyle Paris'te Elele derneğinde düzenlenen bir toplantıda alınmış ve Erbil'in yakın dostu Güzin Dino ile beni gösteren birkaç fotoğrafı Leylâ Erbil'e gönderdikten hemen sonra ondan 4 Mayıs 2008'de şu iletiyi aldım :

Sayın Güzel, maillerinizi aldım çok teşekkürler. Resimlere de [fotoğraflar olmalı], böylece sizi de biraz daha tanımış oldum. Güzin'in fotoğrafını görünce onu özlediğimi anladım, onu da Paris'i de. Son defa Paris'e gelmiş Komet'in evinde kalmıştım. Sonuna doğru hastalığım başladı ve iki yıl süren ölüm-kalım savaşından sonra yeniden doğdum.

Sizin çalışkanlığınıza diyecek yok, üç cildi yazmak kolay değil ! Yazışmanızdan da belli "velut" olduğunuz. Dilerim sağlık, mutluluk, verimlikle dolu olsun hayatınız.

Bana gönderdiğiniz 1 Mayıs Paris yazınıza çok memnun oldum. Elele'yi oradaki havayı algılamaya çalıştım. Bu yıl biz de bir kaç arkadaş 1 Mayıs'ta Taksim alanına sızmaya çalıştık ama beceremedik. Hastalanana kadar her yıl tüm [Bir] Mayısılara ve politik toplantılara katılırdım, bu yıl biraz daha iyileştim ya yeniden mücadeleye başlayayım dedim ama en kindar iktidardı bu yılki iktidar bana sorarsanız. İslami cihat hıncı gibi bir şey, gazlarla, yeni coplarla her türlü şiddetle donanmıştılar. Bizim burnumuz kanamadı ama sendikaları ne hale getirdiklerini anımsadıkça tüylerim ürperiyor. Hükümetin günlerce provokasyon olacak ninnileriyle halka gözdağı vermesi ve işçileri sivilleri bulduğu yerde en kötü biçimde tepelemesi sanırım ve dilerim bu iktidarın sonunu getirir. Çok tepki uyandırdılar. İkinci cumhuriyetçiler bile az da olsa eleştiride bulunmak zorunda kaldılar biricik Erdoğan'larını, zaten Amerika da bunları değiştirmek istiyor artık sanırım aynı köktendincilerin üçüncü kuşağını kullanacaklar. Acıklı olan kimi aydın (!), gazeteci ve yazarlarımızın hala onlardan umut kesmemesi.

Dün PEN'in 58. kuruluş toplantısında başkan (Tarık Günersel) 1 Mayıs Komitesi kurmak istediklerini [söyledi], bana da Komite başkanı olmamı rica etti, kabul ettim. Bir yıl sonraya PEN'i hazırlamam gerek. Bu yıl katılan sadece üç beş kişiydi yazık ki.

Yazınızdan çıkarak ne yapmam gerektiğini düşünmeye başladım. Burada Fransa'nın yurttaşlık bilinci yaşamıyor, yaşatmıyorlar elbette ama bu

farklılıklara karşın sizden nasıl organize olunması gerektiğine ait bilgiler almak isterim. Başkalarıyla da konuşacağım. PEN'i toparlayıp bir güç haline getirmek gerekli. Belki gelecek 1 Mayıs oralarından sizler de gelir katılırsınız grubumuza...

Yazılara fotoğraflara, bana ayırdığınız zamana sonsuz teşekkürler, sevgi ve selamlarımla.

Not : Onbeş günlüğüne Bodrum'a kızkardeşime gidiyorum. Yazarsanız yanıtta gecikeceğim.

Leylâ Erbil.

duyuru

5 Haziran 2008’de Leylâ Erbil’den değişik kurumlara ve kişilere gönderdiği şu duyuruyu aldım:

“5 Haziran 2008

Değerli, PEN Türkiye Merkezi, TYS ve Edebiyatçılar Birliği Başkan ve üyeleri.

2008 1 Mayıs'ında ben iki arkadaşım ile Taksim'de, PEN bir kaç üyemizle Tünel'de, TYS Şişli'de, Edebiyatçılar Derneği şurada burada savrulduk.

Yazar örgütleri ülkemizde de dünyada da en saygın en güçlü örgütlerdir. Öyle olmaları gerekir.

Biz kafa işçileri emekçi örgütleriyle eş aileden onların ayrılmaz bir parçası sayılırız. Onlarla birlikte davrandıkça hayatın ve kendi gücümüzün bilincine varmakta yol alırız. Bu nedenle yazar örgütlerinin yeri her vakit işçi-emekçi sınıfının yanında olmuştur.

Sayın PEN başkanı Günersel'le sohbet ederken böyle şeylerden söz edince sağ olsun beni ‘PEN 1 Mayıs Kutlama Komitesi Başkanı’ yapıverdi! Hay hay!, onur sayıyor, kabul ediyorum. [Burada hemen ekleyeyim : Leylâ Erbil ünlem işaretinden sonra virgül koymasıyla da ünlüdür, ol nedenle buradaki yazımda herhangi bir yanlış söz konusu değildir. Biliyorsunuz mutlaka ama bilenlerin bilmeyenlere arada bir de olsa anımsatması yararlı olacaktır sanıyorum.]

Ancak 1 Mayıs Bayramı’nda nasıl ve neyin bayramı kutlanacak? Bu kutlamalarda birkaç yılda elliye yakın can yitirmişiz, yüzlerce yaralımız olmuş ama onların can verdikleri semti (Taksim’i) yasak etmişler bizlere; bütün dünyada bir şenlik olarak kutlanan 1 Mayıs ülkemizde matem gününe çevrilmiş. Bu günün adını başka bir şey mi koyalım dersiniz? Bunu hükümete ve tüm sorumlulara soralım. Koyacağımız yeni adı ve nedenlerini tüm dünya işçi-aydın kuruluşlarına yaymamız giderek AİHM’lere kadar işi uzatmamız daha mı iyi olur?

Ülkemizde 1 Mayıs’lar birkaçı dışında yasak, ölüm, işkence, cop, vurdu- kırdı ile geçen kavga günleri olmuştur.

1 Mayıs'lar bizlerin belleğine, öldürülen, yaralanan, sakatlanan savunmasız insanların yas günü olarak kazanmış durumdadır. Bu durumun Taksim Alanı'ndaki yasağın kalkmasıyla orada yaşadıklarımızı bağışlayıp, o günü haklı bir bayram havasına dönüştürene kadar da böyle süreceğini sanıyorum.

Bu demektir ki emekçi kardeşlerimize ve bizlere yasak edilen toprak parçamız olan, onlarca insanımızın öldürüldüğü Taksim Alanı'nı 2009'da talep etmeyi sürdüreceğiz.

AKP hükümetinin yaşananları bağışlatma konusunda bir şans vardı elinde; özellikle 1977 katliamında rolü olmayan bu iktidar o şansı kaçırdı. Şöyle ki, başbakanın, vali ve emniyet müdürünün, işçi sınıfı ve tüm katılımcılarla kol kola girip, Taksim'de ölenlerin semtlerini ziyaret ederek orada verdiğimiz canları saygıyla anmak gibi barışçıl, uygar bir davranışın sahibi olmak vardı. Bunu yapmadılar ve asıl yüzlerini; işçi, emekçi, yoksul halk, sol aydın dostu olmadıklarını açıkça sergilediler. Biber gazlarıyla, zehirli dumanlar, coplar, tazyikli sular, tekme tokatla iç içe geçmiş bir vahşet tablosunun kendileri açısından olağan bir olay; belki de bir şölen olduğunu kanıtladılar. İktidara geldiklerinden bu yana inanılmaz ölçüde kandırma üreten bu iktidarın foyasının böylece ortaya dökülmesi toplumumuz adına kazancımız sayalım; özellikle kurtuluşu kapitalizmin “yeni dünya düzeni” adlı masalda arayan, oralara kapılmış giden bazı aydınlar için 1 Mayıs 2008'in bir ayma noktası olduğunu ve onlarla yeniden buluşacağımızı dileyelim.

Sevgili arkadaşlar. Bu komite hepimizin düşünce alışveriş merkezidir. Sloganımız “1 Mayıs'lar'ı unutturmamak” olsun?

Sayın Günersel'in iletisindeki “temsilcilerimiz doğal üyelerimizdir” sözünü genişletelim. Katılımı çoğaltalım. Tam sayıyı bilemiyorum ama sanırım toplam bin kadar yazı insanıyız. Üye olmayan arkadaşlarımıza da açığız. Ayrıca gazeteci dostlarımız var, oyuncu, sinemacılarımız var, şarkıcı, türkücülerimiz, sanatçılarımız, dünya çapında müzikçilerimiz, karikatürcülerimiz, tüm sanatçılar ve çevremiz var. Bizi tanımayanlara da kendimizi tanıtalım. Biz, akıldan, bilimden yana, özgürlükcü hukuk devletinin gereklerinin yerine getirilmesini özleyen, barış sever insanlarız; padişah kırıntıları, gözü doymaz saltanat düşkünleri, doğayı tahrip etmekten utanmayarak insanlığın geleceğini karartanlar, kadını ikinci cins yaratık sayan cins ayrımcıları, din sömürücüleri bizim karşımızdadır.

Bütün dünya kapitalizmin buhranları arasında korku içinde çırpınıyor ve “ne yapmalı” yı tartışıyor. Ne yapılması gerektiğini asıl bizim gibi kendi çıkarlarının peşine düşmemiş sanatçılar bilir. Bush’lar, Bill Gates’ler ve onun [onların] uyduları değil.

O insanları, doğaya sahip çıkan, çağın şöhret, servet, yağma histerisine yakalanmamış olanları çağırıyoruz. 2008 1 Mayıs'ında yaşadıklarımızı bir bir kaydedelim; iç ve dış dünyaya yeniden ve durmadan, duyuralım. Bugünden çalışmaya başlayalım.

Paris'te yaşayan bir dostumuz, M. Şehmus Güzel, bir mektubunda [iletisinde] masrafını sendikaların ödeyeceği küçük kitapçıklar basmamızı öneriyor, filimler, sergiler... yapabiliriz. Başka yabancı dostlarımızla da ilişki kuralım. 2009 siyaset arenasına hangi gladyatörleri çıkaracak pek belli değil; dileyelim ki bağımlı kalınan karanlık, kanlı şiddet ikonlarından kimseye hayır gelmeyeceği anlaşılmış olsun.

Bazı polis kardeşlerimize de birkaç sözüm olacak:

Sizlere, ‘ Fethullah Hoca’nın din ordusu’ deniyor. Bu hoca müslümansa, neden silahsız müslüman halkı silahlı müslüman polise kırdırtın? Sizler de işçi-emekçi sınıfı [sınıfından] sayılırsınız. Kapitalizm sizi de boğaz tokluğuna kendi amaçları doğrultusunda kullanıyor; öyleyse içinize doldurulmuş bu şiddet ve hınç neyin nesi?

Akıl, eleştiri, sorgulama. Bu erdemler, sınırlarından içeri girmek istediğimiz AB uygarlığının olmazsa olmaz koşullarıdır. Ancak onlar, toplumumuz kendileri ölçüsünde sorgulayıcı akıl düzeyine erişene kadar bizleri “ılımlı islam” tasmasıyla iteleyip kakalayacaklar. Çok da haklılar; orada, 1 Mayıslarda polisin işçiye fiske vurduğunu işittiniz mi hiç? Lütfen sorgulamayı ve düşünmeyi deneyin.

Sevgilerle.

Leyla Erbil.”

Bunun üzerine 5 Haziran 2008’de akşam saatlerinde kendisine şu iletiyi gönderdim :

SAYIN LEYLÂ ERBİL, merhaba. Emailinizi aldım. İlginize çok teşekkür ederim. Tamamen haklısınız : Önümüzdeki yılın Bir Mayıs'ının en iyi biçimde kutlanması için bugünden kollarımızı sıvamamız lazım.

Size daha önce 7 Mayıs 2008'de ilettiğim emailimde önerdiğim dört noktayı biraz özetleyerek buraya yeniden almak istiyorum. Bu konuda yardımcı olabilecek eş, dost, tanıdık ve arkadaşlarımıza, meslektaşlarımıza iletmek isterseniz itiraz etmem :

Bir: Gösteri ve yürüyüşlerin, merkezi olarak İstanbul'da ve/veya Ankara'da kutlanması yanında, gösteri ve yürüyüşler Marmara eteklerini aşmalı ve MÜMKÜN OLAN HER YERDE, ÜLKENİN HER YERİNDE KUTLANMALI BİR MAYIS. Böylece Bir Mayıs olabildiğince tanıtılmış ve gerçek nitelikleriyle en geniş ve en doğru biçimde kamuoyuna mal edilmiş olacaktır.

İki: BİR MAYIS 2008'DE POLİSİN VE DİĞER "GÜVENLİK GÜÇLERİNİN" yasadışı uygulamaları BİR MAYIS 2008, İSTANBUL: KARA KİTAP isimli BİR ÇALIŞMADA TOPLANMALI. 7 MAYISTAKİ EMAILİMDE BU KİTAPA HER TÜRLÜ TANIKLARIN KONULMASINI ÖNERDİM, BURADA BU ÖNERİMİ YİNELEMELİ İSTİYORUM : BÖYLECE "GÜVENLİK GÜÇLERİNİN" VE POLİSİN YURTTAŞA BİR FİSKE VURAMAYACAĞINA İNANILMASINI SAĞLAMAYA ÇALIŞIYOR OLACAĞIZ. Kanımca bugün en önemli meselelerden biri budur : Polisin dayak atması normal/doğal karşılanmamalı. Çünkü böyle bir yetkisi hiç bir kanunda yoktur. İnsanlardan, eş, dost, tanıdık ve arkadaşlarımız en başta herkesten bu konuda bize inanmalarını rica etmek hakkımızı kullanmalıyız. Yazmalıyız. Çizmeliyiz. Polisin ve hiç bir güvenlik gücünün yurttaşı dövmek hakkı yoktur.

Bu konudaki sorumlular teşhir edilmeli. Örneğin İstanbul valisinin istifaya çağırılması girişimi simgesel boyutlarıyla çok yerinde. Bunun sonuna kadar ve iddialı bir biçimde sürdürülmesi de şart, "vali-istifa" sitesi imzalarla dolup taşmalı ve bunun sonucunda toplanan imzalarla ne yapılacağına ortak karar verilmeli.

Üç : Gelecek yılın Bir Mayıs kutlamaları için bugünden hazırlıklara başlanmalı : Bu bağlamda sizin bugünkü emaliniz bir tür başlama vuruşu sayılabilir.

Dört: BELGESEL FİMLER YAPILMALI VE EN YAYGIN BİÇİMDE GÖSTERİLMELİ. BU TÜR FİMLERİN VE DEĞİŞİK DÖNEMLERDEKİ BİR MAYIS KUTLAMALARINI ANLATAN KİTAPLARIN VE/VEYA KİTAPÇIKLARIN HERKES TARAFINDAN İZLENMESİNİ/OKUNMASINI SAĞLAMAK GEREKİYOR. BELGESEL FİLM

GÖSTERİMLERİ VE OKUMALAR SENDİKALARIN VE DERNEKLERİN DUVARLARINI AŞMALI, BÜTÜN ÜLKEYE YAYILMALI, KAMUOYUNA MAL EDİLMELİ.

BİR MAYIS günü İstanbul'daki ilk görüntüler üzerine hüzünlü şair damarımın ortaya çıkardığı birkaç mısra var onları sizinle paylaşmak istiyorum :

dolacak meydanlar

sahipsiz kalmayacak

gençliğimizin ütopyaları

sonsuz kadar

ne güzel gençlikti

o şi(i)irin bir mayıslarımızda

hep beraber

Ve buna bir tür ek olarak birkaç mısra daha, yine Bir Mayıs 2008'den :

gelecek zamanı

hesap sorulacak

ve fatura mutlaka ödetilecek

hesap ödemededen tüymek artık maziye karıştı çünkü

sonra bilemedim diyemeyecekler

istanbul

Bugünlük yazacaklarım bunlar. Tekrar haberlerinizi almak umuduyla en içten sevgi ve saygılarım ve başarı dileklerimle.

NOT : Bu arada sizinle sohbetimiz üzerine oluşturduğum “Bir Mayıs üzerine düşünceler” başlıklı makalemi ekte gönderiyorum. Bilginiz olsun diye. Bu makale çok az insanın okuduğu mütevazı birkaç internet sitesinde yayınlandı. Ama Türkiye’de yeterince okunmadı. Oysa en başta ülkede okunması gereken bir makale. Yine aynı amaçla (daha önce ilettiğim ama bu kez kimi ekle zenginleşen) “Fransa’da Bir Mayıs 2008” başlıklı makalemi de ekte sunuyorum.

Leylâ Erbil iletimi 7 haziran 2008’de yanıtladı, aynen şöyle :

Değerli Şehmus Guzel,

Daha önceki mailde sözünü ettiğim gibi bu gün bir haftalığına Bodrum'a gidiyorum. 15 güne hakkım olmadığını düşündüm.

Ancak sizin çok kıymetli önerilerinizi döndükten sonra ele alacağım. Bunun için önce bu işe gönül ve zaman ayıracak ekibimi bulmalıyım; umarım böyle bir Türkiye’de bunun kıtlığını çekmem.

Adımı O. Büyüктаş Akça'ya vermenizde bir sakınca yok. İyi olur.

Masa üstü bilgisayar kullandığımdan gittiğim yerden haberleşmemiz mümkün olamayacak. Dönüşte görüşürüz.

Birazdan hazırlanıp çıkacağım.

Selamlar.

İ.e.

Bu iletide ismi geçen Olcay Büyüктаş Akça Cumhuriyet gazetesinde “Emek Dünyası” başlıklı ve o yıllarda perşembe günleri yayınlanan sayfayı yöneten değerli gazetecidir. İşçi Hareketi Tarihi üzerine kitaplarımı arada bir tanıtan kısa ama son derece yararlı notları sonrasında ilişki kurmuş, iletilerle birkaç konuda yazışmış ve İstanbul’da yaşayan kıymetli dostum Arif Okay aracılığıyla kimi kitaplarımı kendisine hediye etmek olanağı bulmuştum. O günlerde de Leylâ Erbil’in 1 Mayıs 2009 Komitesi başkanı olarak yapmak istediklerini ve yaptıklarını değerli gazeteciye 7 Mayıs 2008’de ilettim.

abidin dino üzerine

Leylâ Erbil’le Pêrî Yayınları’nın Aralık 2006’da okuyucuya sunduğu Abidin Dino’ya ilişkin birinci kitabım üzerine ilişki kurduğumu daha önce yazdım. Ancak bu birinci kitaptan sonra Kitap Yayınevi Şubat 2008’de Abidin Dino 1913-1993 başlıklı üç ciltlik çalışmamı yayınlayınca Leylâ Erbil’e bu kitabın ilgisini çekip çekmeyeceğini sordum ve ilgisini çekiyorsa bildirmesini, o zaman Kitap Yayınevi yayın yönetmeni Çağatay Anadol’a yazıp üç ciltlik takımın kendisine iletilmesini sağlayacağımı bildirdim. Pekilemesi üzerine Çağatay Anadol’dan üç ciltlik takımı Erbil’e göndermesini rica ettim. Bunun üzerine Anadol önce bir iletiyle kesin ve açık adresini öğrenmek için Erbil’e yazıyor. Leylâ Erbil bu üç ciltlik çalışmamı kendisine daha önce Paris’ten gönderdiğim hani o git-gelle aylarını yollarda geçiren kitapımla aynı sanıp ve Kitap Yayınevi’nin zahmete girmemesi için 13 Haziran 2008’de Çağatay Anadol’a şu iletiyi gönderiyor :

Sayın Anadol,

Dino'nun kitabını Sayın Şehmus Güzel göndermişti.

Ben de okumuş ve çok sevmiştim. Kendisine teşekkürlerimi ilettiğimi sanıyorum.

Belki de iletmedim. Oldukça karışık günler yaşıyoruz. Şimdi dataya bakıp yazmamışsam yanıtlarım. Ama size gene de adresimi gönderiyorum. Çok teşekkür ederim. Yayınevini de kutlarım.

Salam ve sevgilerle.

Leylâ.

Aynı gün hemen biraz sonra da bana şu emaili gönderdi :

Sayın Şehmus Güzel,

Biraz önce sayın Çağatay Anadol'dan Dino'nun kitabını bana göndermek istedikleri mesajını aldım. Kitabı okuduğumu bildirdim.

Özür dilerim ben sizin gönderdiğiniz kitabı almış okumuş size de düşüncelerimi yazmış olduğumu sanıyordum. Böyle dalgınlıklar yapmaya başladığıma göre yaşlanmışım. Düşündüğümü yaptım sanmışım.

Kitabınızın dilini anlatımını çok beyendim sayın Güzel. Ayrıca Dino'nun bilmediğimiz yanlarını da dağarcığımıza kattık. Tabii en şanslı yanı Dino'nun, sizler gibi dostları olmasında bence; yoksa biliyorsunuz bizim Türk belleği pek tembeldir.

Kitapda Ostrogog'ların yalısı ve o hayat tarzı ilgimi çok çekti. Ailemin bir bölümü Küçüksu'da yerleşti. Onlardan o yalı hayatlarına dair çok değişik şeyler dinlemiştim çocukluğumda. Çocukluğumda oturduğumuz Beşiktaş'tan onlara giderken, vapura biner Üsküdar, Beylerbeyi, Çengelköyü, Vaniköy, (Vaniköy'de Sahure Hanım teyzenin yalısına da girer çıkardık) Kandilli kıyılarını yalayan Şirket-i Hayriye [vapurları], o güzelim yalıların önünden geçerken oralarda yaşayan insanların yaşayış biçimlerinin içyüzü beni çok meraklandırırdı. Şüphesiz ki o sınıf bizim gibi yaşamıyordu ama nasıl? Bu merakı büyüyünce giderebilmişim ancak; aristokrasi artıklarını, hanedan kalıntılarını ve yeni cumhuriyetin binbir meşakketle varolmaya çalışan alt ve orta sınıfları arasındaki farkı. Bir iki yalıya kuzenlerimin arkadaşları vesilesiyle gitmişim. Ne kadar ezik duyardım kendimi oralarda çocukken. Ama Ostrogog'larla arkadaşlığı tahayyül bile edemezdik. Bu çocukluk düşlerine karışmış gitmiş tasavvurları yeniden canlandırdı kitabınız. O hayatın içinde bir Abidin Dino'nun bulunması ise ayrı bir sürpriz oldu.

Size geç de olsa teşekkür ediyor kutluyorum. Sadece Ostrogog yalısı için değil tabii. Abidin Dino'nun hayatını algılayış ve veriş biçiminizden, üslubunuzdan ayrıca zevk aldım.

1 Mayıs konusu sürüyor. Bu gece bir kaç arkadaş buluşup konuşacağız gene.

Sizin önerileriniz aklımda. Yararlanacağız.

Çok sevgi ve selamlarımla. Güzin'e de.

Leylâ.

Bunun üzerine o gece önce Leylâ Erbil'i yanıtladım :

Sayın Leylâ Erbil, merhaba. Hiç te dalgınlık söz konusu değil. Daha önce ilk Abidin Dino kitabıma ilişkin iletinizi almıştım. Ve sohbetimiz de öyle başlamıştı. Ve çok ta iyi olmuştu.

Sizinle emaille bile olsa sohbet yaratıcı, teşvik edici elbette. Bir Mayıs üzerine yazdıklarım bunun bir ispatı, bir örneğidir. Sadece bir. Ama dahaları da var.

Öte yandan kimse yaşlılıktan filan da bahsedemez. Ben 62'ime kararlı ve bilinçli bir biçimde azimle yürüyorum. Daha yaşanacak ne güzel günlerimiz var. Abidin seksen yılına birkaç yüzyılı sığdırdı, laf aramızda Güzin ise 97'sinde ama bana mısın demiyor. Annem seksenbeşine çalım atıyor. 1998'de kayınvalidem seksenbeş yaşında vefat edince "Çok genç yaşta öldü" dediler : Fransızlar böyledir işte : Dalga geçmek için mi cidden mi böyle dediler henüz çözebilmiş değilim. Örnekleri çoğaltmak mümkün.

Bugünkü mesele Abidin Dino 1913-1993 isimli ve Şubat ayında Kitap Yayınevi'nin okuyucuya sunduğu üç ciltlik ve 1246 sayfalık ömür törpüsü (son yirmi yılının epey dilimiini lokum gibi yuttu çünkü) kitaplarımla 2006 Aralık ayında yayınlanan Abidin Dino ile Söyleşiler. Yazılar : Hayat ve Sanat isimli kitabımın karıştırılmış olması. Sayın Çağatay Anadol kitaplarla ilgili biraz bilgi verseydi veya ben bizzat size yazıp "açık adresinizi" (postacılar böyle diyor) sorsaydım her şey daha kolay olacaktı. Aslında adresiniz bende var ve bu adresle Çağatay Anadol kitapları kargoya verdi ama kargocu apartman numarası (cadde numarası) olmadığı için işi yokuşa sürünce (eskiden postacılar sadece bir isimle tam adresi bulur pakati teslim ederlerdi : Nerede o eski postacılar ? Dahası Paris'ten gönderdiğim kitap adresinizde apartman numaranız olmamasına rağmen size sağ salım ulaşmıştı.) durum bana bildirildi ben de size email yazılmasını ve sizden apartmanın cadde numarasının sorulmasını rica ettim. Takım yani üç cilt size gönderilecek ve her şey yoluna girecek. Durumu Çağatay Anadol'a da hemen bildiriyorum.

Bu kitapları da seveceğinizi tahmin ediyorum. Ve okuduktan sonra izlenimlerinizi yazabilerseniz bahtiyar olurum. Bu çalışmanın birinci cildinde Ostrorog Yalısı üzerine daha zevkli sayfalar ve bilhassa Abidin'in bu konu için özel olarak çizdiği desenleri bulacağınızı şimdiden iletmek isterim. Bir de ikinci cildin ilk sayfalarında Güzin'in Şirket-I Hayriye vapurlarından biriyle Boğaziçi

yolculuğu var, sizin bugün yazdıklarınıza çok benzeyen. Ah o güzelim Boğaziçi canımınıçi. Ah o püfür püfür gemilerde içilen tavşankanı çaylar. Ah !

Haberlerinizi almak umuduyla en içten sevgilerim ve saygılarımla.

Hemen sonra Çağatay Anadol'a yazıp durumu aktardım ve üç ciltlik takımı göndermesini rica ettim. Gereken yapıldı.

bir mayıs 2009 çağrısı

Bir süre sonra, 17 Haziran 2008’de, Leylâ Erbil’den “1 MAYIS 2009 ÇAĞRISI” başlıklı şu metni aldım :

Biz şair, yazar ve sanatçılar, emekçi sınıftan[ız] ve bu sınıfın ayrılmaz bir parçasıyız. Onlarla birlikte davrandıkça hayatın ve kendi gücümüzün bilincine varmakta yol alırız. Bu nedenle bizlerin yeri her vakit işçi-emekçi sınıfının yanı olmuştur.

Tüm dünyada ve ülkemizde emekçi sınıfın ağır bedellerle kazandığı günün adı “1 Mayıs İşçi Bayramı”dır ve o gün bizim de günümüzdür. Oysa Türkiye’de 1 Mayıslar toplumun belleğine öldürülen, yaralanan, sakatlanan, savunmasız insanlarımızın yas günü olarak kazanmıştır.

Bu “bayram”larda elliye yakın can yitirmişiz, yüzlerce yaralımız olmuş ama onların can verdikleri meydan yasak edilmiş bize! Başka ülkelerde şenlik olarak kutlanan 1 Mayıs ülkemizde matem gününe dönüşmüşse, nasıl ve neyin bayramını kutlayacağız biz? Bu yüzden, Taksim Meydanı’ndan yasağın kaldırılmasını 2009’da da talep etmeyi sürdürme kararlığındayız.

Bu amaçla 2009 1 Mayıs çalışmalarına bugünden başladık. Bundan sonra gelecek mektubumuzda önerilerimizi gene sizlerle paylaşacağız.

Toplumdaki onurlu yerimizin bizlerin bilincine bağlı olacağı gerçeğini unutmadan, Taksim’in “emeğin meydanı” olarak anılacağı günü birlikte hazırlayacağımız umuduyla sevgilerimi gönderiyorum.

Leylâ Erbil

PEN 1 Mayıs (2009) Hazırlık Komitesi Başkanı

Hemen o gece yanıtımı gönderdim :

«Sayın Leylâ Erbil, merhaba. Çağrınızı aldım. Hem memnun oldum hem de sizi kutlamak isterim. Elbette ben de yanınızdayım ve sizinleyim.

Bu bağlamda iki meseleyi sormak istiyorum :

Birincisi : Bu metni imzalamak mı lazım ?

İkincisi : Bu metni makale yazdığım veya katkıda bulunduğum birkaç internet sitesine ve katkıda bulunduğum dergi ve gazetelere iletebilir miyim ?

Yanıtınızı bekliyorum. En içten sevgi ve selamlarımla.

Arada her halde bir-iki ileti daha gönderdik birbirimize ama onların maalesef izini bulamadım. Ancak 25 Haziran 2008 tarihli ve hemen aktaracağım iletimin içeriğine bakınca Türkiye’de İşçi Hareketi Tarihi üzerine çalışmalarım ve Leylâ Erbil’in başkanlığındaki “1 Mayıs 2009 Komitesi” faaliyetleriyle ilgili bilgi alış-verişi yapmış olduğumuz sonucunu çıkarıyorum. Nitekim bu iletide daha önce yayınlanmış bir kitabımdan bir bölümü yeniden kaleme alıp Türkiye’deki 1 Mayısılara ilişkin bir makale oluşturduğumu ve iletinin ekinde onu gönderdiğimi belirtiyorum.

25 Haziran 2008 tarihli iletim aynen şöyle :

Sayın Leylâ Erbil, merhaba. Bir Mayıslar üzerine işçi hareketi tarihine ilişkin değişik kitaplarımda birçok sayfa bulunuyor. Bir mayıs 2008’deki olaylardan bu yana ise tarihi akışı içinde Türkiye’de düzenlenen Bir Mayıslarla ilgili bir şey yazmak istiyordum. Bugün yazdım. Aslında İşçi Tarihine Bakmak isimli (TÜSTAV, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007) kitabımdaki bir bölümü (s. 136-139) alıp birazını yeniden yazdım ve tümünü güncelleştirdim. Bu biçimiyle bile Bir Mayısların ülkemizdeki tarihi konusunda bilgi veriyor sanıyorum. Elbette bunu daha uzunca yazmak ta olası. Onu da daha sonra yapabilirim. Bu biçimiyle size hemen gönderiyorum: Bugünlerde işinize yarayabileceğini tahmin ederek.

Haberlerinizi almak umuduyla, en içten sevgi ve selamlarımla ve başarı dileklerle.

Söz konusu makalemi buraya alarak konumuzu aşmak istemiyorum, iletide sözünü ettiğim kitabımdan veya bu son biçimiyle birkaç yerde yayınladığım makalemden Türkiye’deki Bir Mayıslar konusunda kimi bilgiler edinmek olası.

Leylâ Erbil 4 Ağustos 2008’de şunları yazarak iletimi yanıtladı :

Sayın Güzel, gerçekten yanıtlamakta çok geç kalmışım. Tuzla’da yazlıktaydık; orada bilgisayar var ancak internet bağlayamadılar hâlâ. Mektup adetimiz de hemen hemen kalktı.

Bu güne kadar üç toplantı yaptık. Yarın 5 Ağustos dördüncüsünü yapıyoruz. Henüz kayda değer bir eyleme geçmedik. Yarın sendikalardan DİSK ve KESK ve Tabipler Odası'ndan temsilcilerle daha ciddi bir yön alacağımızı umuyorum. Komite arkadaşlarımız çok heyecanlı ve çalışkanlar. Güzel bir şeyler çıkacağına inanıyorum. Bugün eve Teşvikiye'ye geldik ve sizin mesajınızı okudum. Yarın tekrar Tuzla'ya dönmeden size yazma fırsatı bulacağımı sanıyorum. İlginize teşekkür, selam ve sevgiler. L.Erbil.

1 eylül 2008 dünya barış günü'nde barış ve emek için

Bu iletiye ne yanıt verdiğim ve sonrası konusunda dosyalarımnda şimdilik hiç bir şey bulamadım. Bundan sonraki ileti ise Leylâ Erbil'in 1 Eylül 2008'deki "BASINA VE KAMUOYUNA Türkiye'nin Yazarları 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde Barış ve Emek için Eylemde!" başlıklı duyurusunu içeriyor. Duyuruda şunlar yazılı :

Tarih : 1 Eylül 2008, Pazartesi

Saat : 17.00

Yer : Taksim Tramvay Durağı

Türkiye'nin Yazarları olarak, son yıllarda işçi sınıfına yoğunlaşarak artan ekonomik, sosyal ve fiziksel saldırılar karşısında ahlaken ve vicdanen isyan ediyoruz.

Özellikle 1 Mayıs 2007 ve 2008'deki işçi bayramlarını Taksim'de kutlamak isteyen emekçilerin maruz bırakıldığı şiddeti unutmadık.

Ülkemizin bu utancını ortadan kaldırma konusunda kararlıyız. 1 Mayıs 2009'u Taksim'de bütün emekçilerle birlikte kutlamak amacıyla harekete geçtik.

Eylemliliğimizi, emeğin ayrılamaz parçası olan barışın günü 1 Eylül'de bir basın duyurusuyla açıklayacağız.

1 Eylül Dünya Barış Günü'nde birlikte olacağımıza güven duyuyor, teşekkür ediyor ve saygılarımızı sunuyoruz.

PEN, TYS ve ED adına

1 Mayıs 2009 Yazarlar Komitesi Başkanı

Leylâ Erbil.

1 Eylül 2008'de Dünya Barış Günü'nde Taksim Tramvay Durağı'nda toplanan yazarlar, Leylâ Erbil'in kaleme aldığı ve Lâtife Tekin'in okuduğu bildiriyle düşüncelerini kamuoyuna yansıttılar ve topluma aktarmaya çalıştılar. Bildiriden

bir cümleyi akartamak istiyorum: “Biz, Türkiye’nin yazarları, emeğin özgürleşmesinden yana olan tüm yazın emekçileri, gelecek yıllarda dünyamızın gerçek barışseverlerin eline geçmesini gönülden dilemekteyiz.”

Araya aylar giriyor sonra. Neler yazdık nelerden söz ettik bilemiyorum. Bu konuda herhangi bir şey saklamamışım. Veya saklamışımdır ama aramalarımın rağmen bulamadım. Veya belli bir süre yazışmalarımıza ara da vermiş olabiliriz. Çünkü kimbilir neler neler yapmak gerekti ve kendi kendimizi bile unuttuk.

Ocak 2009

18 Ocak 2009'da Paris'in yakın banliyölerinden Villejuif'te NÂZİM HİKMET'İ VE PAUL ELUARD'I ANMAK İÇİN düzenlenen bir toplantıda konuşmacı olduğum için toplantı hakkında kısa bilgiyi ve davetiyeyi Leylâ Erbil'e 15 Ocak 2009'da gönderdim. Sunları yazdım:

LEYLÂ ERBİL HANIM, EKŞİ BİLMEM KAÇ VE BUZ TUTMUŞ BİR PARİS SABAHININ İÇİNDEN SESLENİYORUM : MERHABA.

NÂZİM HİKMET “PARİS, GÜLÜM” DEDİĞİ BU KENTLE MAYIS 1958'DE TANIŞTI, O GÜNLERDE DÜZENLENEN DEV BİR GÖSTERİYE BİLE KATILDI, DOKTORUNUN YASAKLAMISIN OLMASINA VE GÜZİN'İN SERT SERT BAKMASINA RAĞMEN, VE BİRİKMİŞ/BİRİKTİRİLMİŞ HASRETİNİ GİDERMEYE BAŞLADI :

ŞURASI SEİNE DEĞİL Mİ? ŞURASI EYFEL. ŞURASI PERE LACHAİSE MEZARLIĞI. ŞURASI KOMÜNARLARIN TEPESİ... SONRA BİRKAÇ KEZ DAHA GELDİ GİTTİ. GELDİ GİTTİ... BURAYA YERLEŞMEYİ NE KADAR ÇOK İSTEDİĞİNİ DE BİRKAÇIMIZ BİLİYORUZ.

EEE ... O ZAMAN BU KENTİN DE ŞAİRİNE BİR SELAM ÇAKMASI GEREKİYORDU. BUNU 18 OCAKTA YAPMAYA ÇALIŞACAĞIZ. GÜZİN DİNO DA “ŞAİR BABA”YA İLİŞKİN ANILARINDAN BİRKAÇINI DÖKTÜRECEK. NÂZİM HİKMET VE PAUL ELUARD'IN ORTAK NOKTALARI VAR MI YOK MU? BUNLARI DA PARİS'İN YANIBAŞINDAKİ ŞİRİN VILLEJUİF'TE DÜZENLEDİĞİMİZ BU TOPLANTIDA KONUŞACAĞIZ. TOPLANTININ DAVETİYESİNİ HER İHTİMALE KARŞI GÖNDERİYORUM. HANİ BURALARDA OLURSANIZ SİZİ DE ARAMIZDA GÖRMEK İSTERİZ UMUDUYLA. HEM DE BİLGİNİZ OLSUN DİYE. EN İÇTEN BAŞARI DİLEKLERİM VE KALICI DOST SEVGİ VE SELAMLARIMLA.

Bu iletiye o günlerde “T.C. vatandaşlığına alınması” tartışmasının yeniden alevlendirilmesi üzerine yazdığım ve birkaç internet sitesinde yayınlanan “Nâzım Hikmet ile hayali söyleşi” başlığını taşıyan makalemi de ekledim. Birazdan konuşacağımız için bu makaleyi buraya aynen aktarıyorum :

nâzım hikmet’le hayali söyleşi

Nâzım Hikmet’in “vatandaşlığa alınması” ve bugünkü hükümet sözcüsünün ağzından kaçırıldığına bakılırsa “faydası” olursa (C. Çiçek kime “faydası olursa”yı açıklamıyor, ama Arif olan anlar. Abidin olan da. Anlamayanlara ise özel açıklamalı bir el kitabı gönderebiliriz) “mezarının da Türkiye’ye getirilmesinin” konuşulduğu, yazıldığı, aman aman “demokrasi açısından ne adımlar atıldığı” fena halde ve çiyak çiyak damlara ve tepelere çıkılarak bar bar bağırıldığı bugünlerde aklıma geldi :

Şair Usta, “Şair Baba”, Mavi Gözlü Dev, kızıl saçlarını rüzgarda kızıl bayraklar gibi dalgalandıran, yakasından kızıl karanfilini, başından emekçi kasketini eksik etmeyen, ülkesinin haritasını zindanlarda çizmiş, her hapishanesinde bir şair, bir yazar, bir ressam bulmuş, bir militan, bir ihtilalci yaratmış, zengin kültürüne katkı niyetine hediye bırakmış Nâzım Baba ile bir konuşayım, bir danışayım, bir fikrini alayım dedim.

Aradım. Ne iyi ki biraz zamanı vardı ve biraraya geldik. Yerini, tarihini ve saatini söylemem. İstanbul’da, Ankara’da, Bursa’da, Moskova, Varşova, Sofya, Prag, Leipzig, Viyana, Floransa, Roma, Milano, Paris ve başka mekanlarda peşini bırakmayan, çeketine, paltosunun eteklerine tutunmaya çabalayan, pabuçlarına bulaşan, «gölge”lerinin, “aynasızların”, “silik heriflerin” kulaklarını/antenlerini oynatmalarına gerek yok. Söylemem dedim mi söylemem. Tamam mı ?”

Evet Nâzım Hikmet ile buluştuk, deri pabuçlar (Kimbilir belki İstanbul’dan Yaşar Kemal göndermiştir), ipek çoraplar (Abidin Dino Paris’te Rue de Rivoli’deki özel magazalardan alıp Moskova’ya postalamış yüzde yüz), kadife pantolon, şık bir çeket, mavi gömleğinin yakası açık, gömleğinin sol tarafında, tam kalbinin üstünde orak ve çekiç, ince bıyık, emekçi kasketi yerli yerinde, ağzında şiirleri var: “Sana son şiirlerimi okuyayım” diyor ve patlatıyor iki tane mis gibi taze ekmek kokusundaki şiirini. Bayılırsınız. Hakikaten demli tavşan kanı birer çay içiyoruz ve Şair Baba ile hayali söyleşimize oturuyoruz. İşte burada bu söyleşiyi dikkatinize sunuyorum, gelin birlikte okuyalım:

-Merhaba Şair Baba, duymuşsunuzdur mutlaka, size Türkiye Cumhuriyeti hükümeti vatandaşlık hakkını tanımak istiyormuş, tanımak üzereymiş,

tanıyormuş, tanımışmış. “Kararname çıkmışmış”Herkes birkaç gündür bu konuda yazıp durdu, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

-Selamına sevindim ama bu işe sevinemedim doğrusunu istersen. Bunu yapanları, yapmaya kalkanları elime geçirirsem fena halde dövebilirim bak!

Çok kızgın Şair Baba.

-Ustam ben masumum, bunun sorumlusu ben değilim bugünkü hükümettir. Hatta artık adını zikretmeyeyim çünkü çok ünlü hükümet sözcüsü “faydası olursa” mezarınızı bile ülkeye getirmeyi düşündüklerini söyledi. Tabii ailenizin de iznini aldıktan sonra...

-Kim önerirse önersin döverim, (g)özünün yaşına da bakmam! Tamam doğru ben zamanında mezarımın Anadolu’da olmasını istedim.Evet ben halklarımın toprağında, bu kutsal toprağın altında, bu “en büyük otelde”, milyarlarca insanın yattığı Anadolu toprağında “uyumak” istedim. Evet ama o günden bugüne, hesabını yapalım neredeyse elli yıl, tam yarım asır geçti, o günden bugüne köprülerin altından çok su afedersin çok kan aktı. Ne akması, aktırıldı. Basbayağı işte insanlara eziyet edildi ve ediliyor, gençecik çocuklar idam edildiler, o canımın içi topraklarda ufacak bebekcik çocuklar bile öldürüldü, öldürülüyorlar ve bu dramların, bu yüz kızartıcı suçların nasıl son bulacağını da göremiyoruz. İşim yok oralarda. Önce kan durdurulsun. Önce barış gelsin sonra ben de gelirim.

-Sizi anlıyorum da neden yeniden vatandaş olmak istemiyorsunuz ne olur inandırıcı bir cevap veriniz?

-Evladım ne onların vatandaşlığını istiyorum, ne de bana ayıracakları yeri. Beni kendi ucuz seçim hesaplarına mal veya malzeme etmesinler. Döverim bak! Dahası yeniden vatandaşlık alıp tutuklanmalara muhatap olmak, hapishanelerini, işkencelerini ve işkenceçilerini tanımak istemiyorum. Bana yapılanları unutmadım. Nasıl unutturum, siz unuttunuz mu ? Size yapılanları, yoldaşlarınıza yapılanları? Sadece bu kadar da değil, bugün benzer eziyetlerin, işkencelerin, haksız tutuklamaların, adaletsiz yargılamaların, insanları, kadın ve erkekleri ve çocukları zindanlarda çürütmek alışkanlığının sürdüğünü görüyorum. Duyuyorum. Bakın Erol Zavar’a: Bu çocuk çok iyi şair, onda kendi gençliğini buluyorum. Ama o nerede? Söyler misiniz? Nerede? Sincan’da. Evet Sincan’da hapishanede. Yıllardır kanser tedavisi yaptırması için ve ölümle

randevusunu geçiktirmesi için bile serbest bırakılmasına, özgürlüğüne kavuşmasına, çocuklarıyla ve eşiyle hasret gidermesine izin verilmiyor. Daha ne istiyorlar? Daha ne bekliyorlar: Ölmesini mi? Erol'a bir şey olursa Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bugünkü hükümet ve bu hükümetin o bildiğiniz sözcüsü başta, bütün yetkililerin tümünü hep birlikte sorumlu tutacağım. Asıl bunu not etsinler. En önce bu meseleyi çözsünler. Açık kapılara omuz atmaktan vazgeçsinler. Önce Erol'u ve benzer durumda olan birçok tutuklu ve mahkumu serbest bıraksınlar, savaşı durdursunlar. Savaşı durdursunlar evet. Savaş belasından daha büyük sorun olur mu? Durdursunlar kıyımları. Barışı getirsinler toprağımıza, topraklarımıza. Dahası bana vatandaşlık hakkının tanınmasının bugün hiç bir kıymet-i harbiyesi de kalmadı. Onun için döverim diyorum. Evet döverim, dövebilirim. Beni duyuyor musunuz? Beni anlıyor musunuz?

Bunun üzerine 18 Ocak 2009'da Leylâ Erbil'den şu yanıtı aldım:

Çok değerli Ş. Güzel,

Bir süre kızımda kaldığımdan gönderilerinizi yeni buldum. Size karşı zaten mahcubum. Yaşadığım bazı konuları aktarmak isterdim. Örneğin 2009 1 Mayıs Komite başkanlığından istifamı vb... Ancak ayrıntılarda gizli hakikatler neredeyse dedikodu havasına girecek kaygısı ve zamanınızı boşuna harcayacağım korkusuyla yazamadım. Üç aylık bir çalışma sonunda, "işçi sınıfı eksenli hedeflenen 1 Mayıs 2009 projesi başkanlığından Türkiye'de objektif koşulların henüz oluşmadığı gerçeğiyle karşılaşarak istifa ediyorum" demek zorunda kaldım. Belki Milliyet gazetesinde gözünüze çarpmıştır. Birgün umarım karşılaşır ve size bu deneyimi anlatabilirim.

Bugün şair babamızın günü. Sizlerle olmayı ne kadar isterdim. o havayı solumayı. Ancak sabah gazeteden başladım okumaya. Bana da gönderdiğiniz o parçayı ve bendekileri. Ne güzel bir belleğiniz ve kaleminiz var! Bugün başta Güzin ve siz, oradaki tüm Nâzım sevenleri en içten sevgilerle kucaklıyorum. Onun amaçladığı dünyanın bir eşlikçisi olarak bizlerin onunla sonuna kadar yürüyeceğimizi bir kez daha belirtiyorum.

Bu vesileyle Nâzım'ın dünya görüşünün tam karşısındaki adamların onu "vatandaşlığa kabul etme" hakkını kendinde görmelerinin gülünçlüğüne de değinmek isterim. Sizin de belirttiğiniz gibi, "kendinden menkul" bu onura bu iktidar kendini nasıl layık görebiliyor? Açık gözlülüğün, ya da açgözlülüğün

böyle sürekli açıkca oynanması onurumuzu incitiyor. Bu davranışlar ancak aptalları kandırabilir; yüzde kırkyedi oyu da zaten cahillerden ve çıkarıcılardan topladılar: Ya dönek kültürsüzlük bakanımız bugün aranızda mı acaba...

Siz bütün bunları neden burada, Türkiye'de yazmadığımı sorabilirsiniz. [Burada hemen yazmalıyım : Hayır kesinlikle sormam, sormazdım, sormadım da.] Yazacak yer kaldı mı bilmem. Milliyet gazetesinin “vatandaşlığa kabulü”yle ilgili bir soruşturmasında düşüncelerimi kısacık dile getirdim. Ama yayınlanan yazarlar arasında adım yoktu. Benim düşüncelerimin tersine iktidarın - gene de, yani her türlü rezilliğe rağmen - çok iyi bir iş yaptığını kabullenen görüşteki yazarlar yer almıştı gazetede. Demek ki Milliyet de “çatlak ses” istememiş. Ben 'Zihin Kuşları' kitabıma alınan bir yazımda, [Turgut] Özal zamanında da girişilen bu teşebbüsü alaya almıştım. İyi ki eş düşüncede olan sizler, Vakıf [Nâzım Hikmet Kültür Ve Sanat Vakfı] ve Mehmet Ran [Nâzım Hikmet’in oğlu] var. Unutmayalım, Nâzım'ı getirseler, onu buradaki mezarında da rahat bırakmayacak iyi eğitilmiş dindar (!) halkımız tekbiir! nameleri içinde gününü beklemektedir.

Dünyanın ve dilimizin en büyük şairini saygı ve sevgiyle anıyorum.

Sizlere de başarı dileklerimle sevgi ve selamlarımı gönderiyorum.

Leylâ Erbil.

18 Ocak 2009'da düzenlenen toplantıya ilişkin notlarımı derleyip makalemi yazıp Leylâ Erbil'e gönderdim. Bu makale birkaç değişik versiyonuyla birkaç yerde yayınlandı, buraya en kısa biçimiyle alıyorum :

nâzım hikmet paris'ten geçti

ŞAİR BABA'NIN 107. YAŞI 18 OCAK 2009 PAZAR GÜNÜ PARİS'TE BİR ANMA TOPLANTISIYLA KUTLANDI. Paris'in hemen yanıbaşındaki Villejuif'te Fransız Komünist Partisi (FKP) şubesinin toplantı salonunda düzenlenen anmada önce Sultan, Gül ve Patrick Şair Baba'nın değişik kavga şiirlerini okudular.

Sonra Can Dündar'ın eseri ve Nâzım Hikmet'in "az bilinen, özel hayatına, eşlerine, sevgililerine" ilişkin belgeseli izlendi. Nâzım Hikmet Kültür Ve Sanat Vakfı'nın bu toplantı için ödünç verdiği 45 dakikalık belgesel en başta Fransız izleyicilerin ve özellikle onu bu yönleriyle tanımayanların ilgisini çekti.

Sonra söz sırası bana geldi : Bir saatten biraz fazla bir zaman içinde Şair Baba'nın özgeçmişini, siyasi angajmanını ve bilhassa Paris ile ilişkilerini, başkente gelip-gidip-gelmelerini, Abidin ve Güzin ile, Aragon ve Elsa Triolet ile, Jean Marcenac, Pierre Biro, Charles Dobzynski ve eşi Eliane ile, ve Parisli diğer yoldaşlarıyla serüvenlerini, Renault Otomobil Fabrikası'nı ziyaret edip, sendikacılarla öğle yemeği yemesini, De Gaulle'ün başbakanlığa atanmasını kınamak için FKP ve CGT'li militanlarla Paris'teki gösteri ve yürüyüşe katılmasını ve daha binbir şeyi yaklaşık yüzyirmi kişilik dinleyiciye Fransızca olarak anlattım. Fransızca olunca Bizimkilerin bir kısmı ofsaytta kaldı ama kusur benim değil onların. Çünkü hemen işin başında isterseniz hem Fransızca hem Türkçe anlatayım dedim. Ama Bizim takım "Yok lo biz Fransızca'yı da anlarız" deyip serbest oylama ve açık toplama sonucu Fransızca konuşmama karar verdiler. Kusur benden gitti. Ama anlatılanların bir kısmı da beş altı metre yüksekten. Nereye ? Meçhul. Yok meçhul değil. Her şey filme alındığı için bir belgesi kaldı yine de.

Bu arada Nâzım Hikmet ve Paul Eluard arasında, Barış alanında yaptıklarıyla, birbirlerinden uzaktan bile olsalar, doğan kardeşliği vurguladım. Eluard'ın Temmuz 1918'de, yani Birinci Dünya Paylaşım Savaşı'nın en belalı zaman diliminde, Poèmes Pour La Paix (Barış İçin Şiirler) çalışmasını anımsattım. Ve Nâzım Hikmet'in de öteden beri Barış için mücadelede en ön saflarda ve 1951 sonundan itibaren Dünya Barış Kurulu bünyesinde dünyanın dört veya beş bucağında aralıksız çalıştığını vurguladım. Eluard da İkinci Dünya Paylaşım Savaşı'ndan sonra Dünya Barış Kurulu bünyesinde birçok iş yaptı.

Picasso ile de çok iyi dost ve yoldaş olan Eluard maalesef 12 Kasım 1952’de vefat edince arkasında gerçekten doldurulamayacak bir boşluk bıraktı. İyi ki Orhan Veli’miz var : Eluard’ın şiirlerini Türkçeye balım şekerim gibi çevirdi çünkü. Orhan Veli de erken yaşta ayrıldı aramızdan, ama Beykoz’da, İstanbul’da ve Ankara’da güzel Yaprak’lar bırakmayı ihmal etmedi.

Paul Eluard bir banliyö çocuğu olarak FKP’nin göz bebeklerindendi. Onu anlatmak için toplantıya bir Fransızın katılması gerekiyordu ama o da son anda “ekiverince” o yük te benim omuzlarıma yüklendi. Ama Eluard konusuna fazla giremedim konuşmamda. Dada Hareketi (Çünkü Tristan Tzara’nın Zürih’te başlattığı bu hareketin özünde de savaş karşıtlığı ve savaş belasının yarattığı trajedilere son vermek arzusu yatıyor) Sürrealistler filan diye bir girizgah yaptım ama baktım ki “kitle” benden ben “kitlemden” kopmak üzereyim, hemen sarıldım ve el frenini çektim. Hoppp bu kadar yeter dedim. Yoksa ben de az daha fena halde ofsayta düşüyordum. Neyse hakem düdüğünü öttürdü ve maç bitti. Uzatmalarda sorulan bir mi iki mi üç mü soruya verdiğim yanıtlarla Şair Baba’nın biraz daha iyi tanınmasına yardımcı olmaya çalıştım...

Güzin Dino’nun havanın soğuk olması nedeniyle dışarı çıkmak istememesi sonucu katılamadığı anma toplantısında en şirin sürpriz iki gençten geldi : Sirlem ve Serpil isimli ve son derece yetenekli bu iki sanatçının türkü gösterisi dinleyenleri mutlu etti. Sirlem’in saz çalış tarzı çok beğenildi. Sesi de. Serpil ise “o incecik vücuttan nasıl bu kadar iyi ses çıkar” dedirti ve herkesi şaşırttı. Yanımdaki Fransız arkadaşım “quelle belle voix” (“Ne güzel ses”) diye hayranlığını dile getirdi. Evet aynen öyle. Bu iki genç bana biraz da Editp Piaf’ı anımsattı. Boylarından boslarından ve bilhassa bu işe sıkı ve sahici bir biçimde sarılmalarından. Bravoyu çoktan hakettiler. Nitekim türkülerinin tümüne salondan birçok insan da katıldı. Bu onların ne kadar beğenildiğinin de işaretidir. Hem nasıl katılmazsınız ? Seslendirdikleri türkülere bakar mısınız lütfen ? : “Yigidim Aslanım” (Bedri Rahmi EYUBOĞLU), “Al Mendil” (Geleneksel, müzik: Erdal ERZİNCAN), “Karlı Kayın Ormanında” (Nâzım HİKMET), “Esti Seher Yeli” (Karacaoglan, müzik : Erdal ERZİNCAN), “El Qajiye” (Söz ve müzik : Anonim), “Ey Özgürlük” (Zülfü LİVANELİ), ve elbette”Ciao Bella”.

Son parçaya kadar sanatçıları ve salonu imrenerek dinleyen Fransız yoldaşlar artık kendilerinin de katılabileceği bir türkü duyunca dayanamadılar onlar da başladılar söylemeye ve toplantı programı böyle sona erdi.

Bu işin “resmî” tarafıydı. Sonra günlerdir, haftalardır, aylardır, hatta yıllardır birbirini görmemiş “Eski Tüfek” ama hala tıkr tıkr çalışan cinsinden Baba’lar ile “Yeni Tüfek”ler yanyana gelince öyle kolay kolay salon terkedelimezdi. Öyle de oldu : Ve ikili, üçlü, beşli sohbetler bir saat kadar daha sürdü. Bu arada FKP Villejuif şubesinin genç genel sekreteri, düzenleyici Odak dergisi taraftarları ile ASFA (Anadolu-Fransız Dayanışma Derneği) yöneticilerine ve emeği geçen herkese tek tek teşekkür etti. Gerçek yoldaşlık örnekleri dayanışma duygularını biraz daha yükseltti. Gençler yaşlıları, yaşlılar gençleri biraz daha iyi tanıma olanağı buldular. Hepimiz “Demek o kadar da yalnız değilmışiz !” sonucuna ulaştık. Moral depoladık : Yarınki kavgalara. Adresler (email ve diğerleri) verildi, alındı. Yanaklardan öpüşüldü, eller sıkıldı. Kalblerimizde ve akıllarmızda bir parça Nâzım Hikmet herkes evine döndü. Biraz daha mutlu. Yarınlardan biraz daha umutlu. Evet çünkü Nâzım Hikmet 107 yaşında ve ilk aşklarına hala aşık. Şaire de bu yakışır.

Leylâ Erbil’in yanıtı 22 Ocak 2009’da geldi, aynen şöyle :

Sevgili Ş. Güzel,

Herşey ne kadar yerli yerinde olmuş, kutlarım sizleri.

Villejuif’i, o ortamı, komünist kalmış insanları, onların el sıkışmalarını, öpüşmelerini, o duyguları öyle yakında hissettim ki; öyle sıcak bir dille anlattınız ki, ah genç olsam ya da sağlıklı -Güzin gibi- olsam da gidip oraya yerleşsem; günlerimi bir sürü iflah olmaz densiz politikacının dünyasında geçireceğime orada onlarla, Nâzım’ın dizelerindeki gibi yaşasam dedirtiyor insana. Giderek bütün dünyanın güzel insanları oraya dolsa! Gerçekten Villejuif öyle bir kasaba mı? Devlet onlara dokunmuyor mu ? Üşenmezseniz azıcık daha anlatır mısınız. Doğrusu imrendim; insanın bir öykü yazası geliyor Villejuif hakkında... sevgilerle.

I.e.

Bu ileti beni epey heyecanlandırdı, çünkü Leylâ Erbil’i buralara kadar getirtmek ve kendisiye tanışmak, uzun boylu sohbet etmek olanağı doğmak üzereydi. Bu coşkuyla bir yanıt verdim hemen. Bu yanıtı bulamıyorum ama yazdıklarımın bir bölümü aklımda : Leylâ Erbil’in değişik sağlık sorunları bulunduğunu da bildiğim için kendisini bir olanak yaratıp Villejuif’te bir süre kalması için davet etmek konusunda ikna etmeye çalıştım. Neler yazdığımı tümüyle anımsayamıyorum, ancak bu konuyu olumlu bir sonuca bağlayamadığım

ortada. Leylâ Erbil sağlık sorunları nedeniyle buralara gelecek durumda olmadığını, gelemeyeceğini bildirdi yanılmıyorsam. Ve kendisiyle karşılıklı konuşmak, uzun uzun ve tatlı tatlı söyleşmek olanağını bulamadım maalesef. Leylâ Erbil hastaydı, buralara kadar gelemeyecekti demek.

Nitekim ve maalesef bir rastlantı sonucu kesinlikle, birkaç gün sonra Siyasal Bilgiler Faköltesi'nden, Mülkiye'den, ve 1960'ların ortasından bu yana kadim dostum, arkadaşım Melih Aşık, 5 şubat 2009 tarihli Milliyet'te "Aşık Pencere"sinde şunları yazdı :

"Ucuz ilaçlar...

Yazar Leyla Erbil'in 'Mysoline' adlı ilacı (fiyatı ucuz olmasına rağmen) bulamadığına ilişkin şikâyetini yazmıştık. Okurlarımızdan bir miktar yardım geldi. Teşekkür ederiz. Eczacı İlter Yapa şu bilgiyi verdi:

'Aynı sekilde fiyatı 1 ile 4 lira arasında değişen Dodex ampul (b vitamini) yaşlı hastalarda özellikle ayak, eklem ve sinir ucu ağrılarında elzem bir ilaç, Tranko - buskas draje, sedatif etkisiyle mide ağrılarında etkili bir ilaç, Laroxyl antidepresan, Sormodren ve Eptandoin ise epilepside kullanılan ilaçlar. Bu ilaçlar ucuz ama bir o kadar etkili. Hastalar ilacı bulamazsa, biraz da psikolojik etkiyle, yerine uygulanan tedaviden faydalanamıyor. Bu ilaçları bulmak için yüzlerce lira yol parası ve telefon parası harcıyor. Aynı şekilde biz eczacılar da, bulabilmek için büyük bir işgücü ve telefon parası harcıyoruz ama sonuç sıfır. Yıllardır bu tür ilaçlar zaman zaman piyasadan kaybolur. Bu bence ilaç sektörünün kartellere bırakılmamasını gösteren güzel örneklerden biri. Çünkü karteller sadece kâr odaklı çalışıyorlar ve insan sağlığı ikinci planda kalıyor...'"

Bunun üzerine Melih Aşık'ı aradım. Melih'le telefon görüşmemizde Leylâ Hanım'ın hastalığı konusunda daha ayrıntılı bilgiler edindim, üzüldüm ve asıl kötüsü bir şey yapamayacağımız da belli oldu.

Ama ne olursa olsun ve bilhassa şimdi Leylâ Erbil'le yazışmalarımız sürmeliydi ve sürdü. 2009'daki iletişimimizin izleri maalesef çok sınırlı. Bunlardan biri Leylâ Erbil'in 7 Haziran 2009'da gönderdiği iletisi, aynen aktarıyorum :

eve dönüş

Sevgili Şehmus Güzel,

Sonunda yazma fırsatı yakaladım. Son olarak on gün kadar süren bir yolculuğum oldu. Muğla Üniversitesi'nin panelinde onur konuğuydum. Gittim. Kendim de konuşma hazırladım. İkinci ve bitiriş konuşmam, "Villejuif" rüyası üzerineydi elbette sizin de adınızı andım. Muğla Akyaka köyüne, gitmesek de görmesek de o köy bizim köyümüzdür" imgesiyle teşekkür ettim. Sanatım hakkında konuşanların tümü akademisyendi. Biri dışında iyi hazırlanmıştı. En iyisi de maceralı "bir kötülük denemesi" anlatımımın Necmiye Alpay tarafından yorumu idi. O yorumu 4 Haziran tarihli Radikal'de de çıktı. (Değerli dostum ve Melih Aşık gibi SBF'den sınıf arkadaşım Necmiye Alpay'ın güçlü ve şık makalesini bu metnin sonunda "ek 1" başlığıyla ve aynı zamanda bu çalışmanın bir tür sonucu olarak ta sunuyorum. Yeniden ve yeniden okunması umuduyla.)

Muğla belediye başkanı Ahmet Çalca büyük özen gösterdi Kemal Özer'e ve bana; (Özer benden beter; değnekle zor yürüyor) yaşımızı gözeterek bir araba tahsis etti bize.

En güzel olay da kırk yıldır görmediğim, Türkiye'den kaçıp sonunda İngiltere'ye yerleşen Orhan Suda ile karşılaşmamız oldu.

Size yazma duygusu taşta taşta içimdeydi ancak fizyoterapiden sonra yorgun dönüyorum. Kitap ağlayarak beni bekliyor, dostlar ve gündelik işler de öyle. 130 e-posta da dönüşümü beklemiş. Beni bağışlayacağınızı umarım.

Muğla'dan Bodrum'a geçip dört gün de orada kaldım. Böylece beynim de dinlenmiş durumda kitaba sarıldım.

Güzin'i merak ediyorum ama telefonla bile arayamıyorum nedense. [Güzin'le] Birlikte kaldığımız Toloman Otel'in sahibi zeki köylü ile konuştuk, panelime de geldi. [Leylâ Erbil ve Güzin Dino, Güzin'in 1990'lardaki Bodrum tatilleri günlerinde dostluklarını epey derinleştirmişlerdi. Güzin Leylâ Erbil'i hep överek bana anlattı.] Bu yıl eylül gibi kitabı tamamladıktan sonra gitmek istiyorum gene o otele belki Güzin'le orada buluşabiliriz. Görürseniz sevgi ve saygılarımı iletin lütfen, yanaklarından öpüyorum. Sanırım mail kullanmıyor.

Ya siz, İstanbul'a hiç gelmez misiniz?

Bilmem kulağınıza geldi mi benim, Karanlığın Günü adlı kitabım, Axed-Sud [Actes Sud] yayınevinde nihayet çevrilmeye karar verilmiş. Benim ajansım ONK ile yazışıyorlar şimdi. Ajans yüzde 7 yerine 8 istedi, bakalım ne olacak. Çevirmenim Lesli [Leslie] Anangan olacak inşallah. Kimbilir kaç yıl sonra basılır; bakalım görebilecek miyim!

İstanbul hala çok kışkırtıcı bir kent; yazık ki başımıza çöreklenenler soluğunu kesiyor halkımızın yani bizlerin. Haftaya Tuzla'ya göçmeyi düşünüyoruz. Daha serin ve yeşildir. Herşeyin gönlünüz kadar cömert ve güzel olmasını dileyerek gözlerinizden öperim.

l.erbil.

gelirseniz telefonlarım:

tuzla:

teşvikiye ev:

cep:

Bu iletiye zamanında yanıt verememişim maalesef. Bunun üzerine Leylâ Erbil'den 12 Temmuz 2009'da şu iletiyi aldım :

Sevgili Şehmus Güzel,

Size Muğla dönüşü bir mail yollamıştım. Bana geri dönmediğine göre elinize geçmiş olacağını düşünüyorum. Onca işiniz arasında yanıtlayacak vaktiniz olmamıştır. Umarım sağlığınız yerindedir. Sizden ricam 'Karanlığın Günü' adlı kitabımı -okumadıysanız ve okumayı isterseniz- size yeni baskısını gönderebilmem için ev adresinizi yollamanız. Dino'da [Güzin Dino'da] zaten vardır bu kitap.

Gönderdiğim mail'de yazmıştım, sonunda bu kitabı Fransızcaya çeviriyorlar; çevirmenim Leslie Anangan oluyor.

Sözleşme yapıldı.

Sevgi ve saygılar.

Leylâ Erbil.

Burada ismi geçen Leylâ Erbil'nin yapıtı Jour d'Obscurité başlığıyla 2012'de Fransızcaya kazandırıldı. Actes Sud Yayınları yapıtı "Lettres turques" koleksiyonunda okuyucuya sundu. Yapıtın çevirmeni olarak Alfred Depeyrat

ismi geçiyor. Bu isim Leslie Anagnan'ın kimi çevirileri için kullandığı takma ismidir. Daha önce birkaç çevirisinde de bu ismi kullandı : Örneğin Yılmaz Güney'in Boynu Bükük Öldüler'inin Les Champs de Yureghir başlığıyla yapılan çevirisinde. Leslie'nin bu takma ismi kullandığı devlet sırrı değil, edebiyat ve yayıncılıkla ilgili birçok internet sitesinde bu konu açık bir biçimde yazılı. Örneğin calameo sitesinde. Harika bir kültür hazinesi, bir anlamda yürüyen ve konuşan edebi ve kültürel ansiklopedi biçiminde tanımlayabileceğim, çok yönlü ve çok boyutlu Leslie, Güzin Dino'da rastlaştığımız bir gün, bu takma ismi neden ve nasıl seçtiğini anlatmıştı : Soyadı olarak seçtiğinin “dö” “Pera” olarak okunabileceğini ve böylece “Pera'dan” anlamı çıkarılacağını, sonuç itibarıyla İstanbul'a ve Pera'ya bir yerde gönderme yaptığını ve kökenini de belirttiğini anlatmıştı.

Leylâ Erbil kitabının Fransızcasını görmek bahtiyarlığını duyumsadı. Önemli olan da budur. Her yazar yapıtlarının başka dillerde de okunmasını derinden arzular çünkü.

Erbil'in iletisini 13 temmuz 2009'da hemen yanıtladım, aynen şöyle :

SEVGİLİ LEYLA ERBİL, MERHABA. Dün, pazar, birikmiş birkaç emaile yanıt verirken, size de yanıt yazmak içimden geçti ama “Yok yahu bu iş ciddi iş, öyle birkaç dakikada yazılmaz” deyip vazgeçtim. Zaten günlerdir böyle oluyor. Bugün de böyle olabilirdi ama iletiniz üzerine kesin kararımı verdim : Bugün mutlaka yazmalısın koçum dedim. Öyle de yaptım. Ama göreceksiniz epey uzunca bir mektub oldu. Doğal, çünkü sabahtan beri düşündüm taşındım, mektubun omurgasını inşa ettiğime kanaat getirince makinanın başına oturdum. Oturdum evet. Başlayabilirim.

Bir defa 7 Haziran tarihli iletinizi alır almaz yanıtı hemen yazmamakla hata ettiğimi şimdi daha iyi anlıyorum : Hayat silindiri çünkü paldır küldür geçiverdi yine. Alacağı olsun. O gün yazdıklarınız başlıbaşına bir eser (Hemen parantez açmalıyım çünkü kırkikindi yağmurlarından biri daha başladı : Köyevindeyiz ve yağmur burada hep böyle inceden inceye başlar, kuşları susturduktan sonra, ve hızlanarak sürer. Kimi kez durulur, kimi kez hızlanır/hazlanır. Biraz da nazlanır. Çitfçiler yağmur duasına çıkmazlar, uzaktan acaip yersel yaratıklara aşık attıran, dev sulayıcılarla mısır ve buğday tarlalarını sularlar: Gün ve bilhassa gece boyunca.... Ama ince yaz yağmurlarını da önemserler : Bu yağmur kaç dakika, kaç saat devam eder? Meçhul. Gününe, kümülüslerin

keyfine kalmış bişey artık. Toparlamalıyım, gelelim konumuza:) O iletinize ilişkin olarak Mugla konuşmanızın tam metnini okumak istediğimi yazmak isterdim. İstiyorum. Yazdım. Evet konuşma metninizi mutlaka okumalıyım. Sonra Mugla'daki panelin medya yansımalarını da okumalıyım. Mugla bayıldığım şirin ve keyifli bir Anadolu kenti olarak hep aklımdadır. Bilmem kaç yılında (büyük ihtimalle 1968'de otostopla o tarafları dolaştığım yaz aylarından birinde) Mugla'dan geçerken evlerin badanalarının tek tip (açık mavi miydi?) ve tertemiz olması şaşırtmıştı ve sorduğum kentliler şu yanıtı vermişti : “Mugla'da böyledir, kararlaştırılan günde bütün kadınlar biraya gelir ve birlikte (İMECE YÖNTEMİYLE YANI) evlerini boyarlar.” Evet bu nedenle ve temizliğiyle Mugla'yı kalbime yazdım. Sonra ilk kadın valimizin Mugla'ya tayin edilmesi de ilginçti. Mesut Yılmaz SBF'li ve kendi dönem arkadaşı bayanların bile artık kaymakam olmak isteriz demelerini duymuş olması sonucu bu kararı alan adam [Başbakan] olarak anılabilir. Yıllardan beri kadınların kaymakam olması için yazılar yazan benim açımdan ise öğrencilerimin önemli arzularından birinin gerçekleşmesiydi bu.

Mola vermek lazım. Yağmur da durdu zaten. Konumuzu aştık sanıyorum. Toparlamam gerek.

Evet Mugla panelinin medyaya yansımalarını merak ettim. Konuşma metninizi okumak istiyorum. Necmiye Alpay'ın makalesini okumadım ama birazdan okuyacağım. Necmiye ile Mülkiye'den sınıftasız. Dahası Fransa'daki doktora dönemimizin ilk yılını (1970-1971 ders yılını) Tours isimli kentte birlikte yaşadık. Herkes kendi evinde ama birlikte. Necmiye bana hatta ablalık bile yaptı diyebilirim. Yemek yerken örneğin tabağı silip süpürmeyi ondan öğrendim. “Şehmus, diyordu, yemeğin en güzeli burada.” Yanılmıyorsam yine o günlerde birkaç defa da sökülmüş düğmelerimi dikti. Çok iyi bir bayan arkadaşımızdı Necmiye Alpay. Siyasi açıdan olgunluğu mükemmeldi. Sonra bir daha görüşemedik. Arada sırada karşılaşmalarımızı saymıyorum. Sonra kısmi emaille kısmi iletişim sağladık... Sonra o da bitti. Çünkü herkes kendi işleriyle fena halde lemanlaştı, hayata yenildik. Ama haklarımızı yedirmedik. Ve gençlik anılarımız taptaze. Necmiye yazdıkları ve söyledikleriyle bizim için bir kazançtır.

Orhan Suda'nın anılarını aktardığı kitabını pek sevdim. Abidin Dino üzerine üç ciltlik kitabımın kaynakçasında var. Bildiğiniz gibi, bu çalışmamamın kaynakçası, yayınevinin unutmaması sonucu üçüncü cildin sonunda yayınlanamadı. Bana

yazdıklarına göre, ayrı bir kitapçık olarak sunuldu. Ama aradan geçen bir yıldan fazla zamana rağmen bu kitapçığın rengini bile göremedim. İstanbul’da gören oldu mu acaba? Sizin gözünüze çarparsa bir yerde, lütfen benim için de bir adet alıp gönderebilerseniz bahtiyar olurum. Yayınevinden istemeye son verdim çünkü eminim posta giderini önceden isteyecektir adını anmadığım yayınevi sorumlusu. Bu arada Karanlığın Günü’nün yeni baskısının çıkmış olmasına çok sevindim. Adresimi hemen veriyorum taptaze somun ekmek veya sabah sabah fırından alınan bir croissant (ay çöreği, bunun serüvenini daha sonra anlatmak isterim) gibi bekliyorum: (adresimi yazıyorum).

Güzin’den haberlere gelince. Güzin formunda. İyi pas alırsa gol bile atıyor. Çim sahada oynamayı tercih ediyor. Binanın girişinde top oynayan bebelere topa nasıl kafa vurulur konusunda uygulamalı dersler verdiğini o taraflardan bize doğru gelen bir güvercin geçenlerde söyledi. Onun yalancısıyım. [Aslında bunu bana bizzat Güzin anlattı, bugün artık burada yazabilirim.] Telgraf tellerine konan kuşların söylediğine bakılırsa eylül başında bilinen yere [Bodrum’a] gelecek ve “deniz banyolarını” hiç aksatmadan her sabah erken saatlerde yerine getirecek. Bunu ben de teyit ediyorum. Sadece kuşların haberine güvenilemiyor maalesef. Hele dönercilerin artıklarını yiyen ve etobur olmak yönünde ciddi adımlar atan, evet sadece adım atan ve uçmayı tamamen unutan Paris güvercinlerine asla (!!!)

Kitabınızın Türkçeden Fransızcaya bugün buradaki en iyi çevirmen olarak nam salan Leslie tarafından çevrilecek olmasına memnun oldum. Güzin de adı geçeni çok sever. Ama hiç belli olmuyor kimi zaman “Çok tembel olması” nedeniyle veya kimi zaman “çok çalışıyor” olması nedeniyle eleştirir. Bunların Leslie’nin “geçiş hızıyla” doğru orantılı olduğunu sanıyorum. [Güzin’i] Ziyaretlerinin arasını açarsa “zayıf”, açmazsa “iyi” not alması bence eşyanın doğasına uygundur. Gözden uzak olan gönülden de uzak olur malum.

Yağmur duralı epey oldu. Ama güneş hala utanğaç. Çıkıp bir tur atmalı diyorum. Atmalı mı? Atmamalı mı? Bilemiyorum. Ama önce size bahçemizden son haberleri vermem gerekiyor :

Can eriklerimiz, yeşil eriklerimiz ağzınıza layık. Buralara gelebilerseniz bizzat tadına bakabilirsiniz, ağaçların serin gölgesinde. Gelemezseniz mutlaka reçelini iletteceğim bu sonbahar veya kışta. Bir kavanoz reçel kalkar gelir oralara. Sobe!

der. Mevsimlerin belirsiz olmasından mı, birbirlerine iyice karışmalarından mı, yoksa başka nedenlerden mi bilinmez BU YIL FRANSA'DA MEYVE YILI olacak. Bu kesin. Eriklerin dallarını görseniz şaşarsınız : Dopdolu ve resmen çimlere kadar eğilmiş. Sanki sultanı selamlayan harem ağası ve harem oğlanları. Yerlerde sürünen dallar. Erikler tek başına ağır değil elbette ama bir dalda onlarcası olunca teslim bayrağını çekiyor dallar. Fırsat bulunca fotolarını çekip göndermek isterim. Şeftali ağacımız da öyle. Rüzgara bile direniyor şeftali dolu dallar. Finduk ağaçlarımız da cömert. Birer birer değil beşer altışar finduklar. Ama bakalım bu yıl sincap ailesinden bir iki tane kalacak mı bize? Paylaşmaya razıyım, ama böyle silip süpürmeleri biraz üzüyor. Geçen yıl bir tane bile bırakmadılar keratalar. Yahu bu ağacı ben ekdim, ben suladım, ben taradım, ben kestim dallarını, büyütüp bu günlere ben getirdim, ben de tadına baksam ne olur? İyi olur. Tadı da pek güzel hani. Bir görseniz sincapların sabahın erken saatlerinde finduk çalışmalarını hayran kalırsınız. Böyle hırsızlığı da her babayiğit, babayer!" yapamaz hani. Hele sincap takımının finduklarımızı çaldıktan sonra kaçış taktiklerini görseniz bayılırsınız : Tam bahçenin ortasında aniden durup arkasına bakıyor, hani kovalayan var mı gibi, ama kimi zaman bu sevimli salak korku içinde minik elleriyle tuttuğu findukları düşürünce tam panikliyor ve aniden kayboluyor, önce ilk ağaca tırmanıp izini kaybettirdikten veya kaybettirdiğini sandıktan sonra... Komşu bahçeden çaldıkları çerezleri getirip bizim bahçede (onlara kalırsa daha sakın) güya bildikleri yerlere gömmeleri ise başlıbaşına bir film. Oysa bir süre sonra nereye sakladıklarını unuttukları çerezleri çimleri keserken bizzat ben buluyorum ve sincap otayolunun üstüne koyuyorum, gelip alsınlar diye...Güllerimiz ise acaip. Birinin "markası" Catherine Deneuve. Sinema oyuncusu değil gül : Nazik birkaç "sayfa". Açık pembe, hafif bir parfüm ve ortalık mest. Catherine demek böyle kokuyor ! Elma ağaçlarımız da epey yüklü. Ama daha birkaç hafta beklemek lazım. Pardon unuttum biz de ilaç milaç yok. Sadece birazcık toz var. Yani havanın tozu. Ellerinizle tozunu alıp veya suda yıkadıktan sonra ağzınıza atıp laplap yemek mümkün. İşte böyle. Paris yanıyordu son günlerde ve son haberlere göre yangın sürüyor. O sıcaklardan canımızı kurtarmak için kendimizi köyevine attık. Ama ders çalışmaya devam. Kitapların yeniden okunması ve yeni makalelerin yazımı ise sürüyor. Bunun üzerine yeni bir kavram yarattım : Vacances actives. Aktif tatil. Bize de bu yakışır hani. Yan gelip yatmanın saati gelmedi henüz çünkü.

Haberlerinizi almak umuduyla en içten sevgilerim, selamlarım ve başarı dileklerimle kolay gelsin. İyi dinlenceler.

Bu iletimden sonra Leylâ Erbil'in gönderdiği ileti veya iletilerin ve benim yanıtlarımın herhangi bir izine rastlamadım dosyalarımda. Bu ileti son iletim mi oldu sorusu da şimdi aklıma takılmadı desem yalan olur. Bunu araştırmam lazım. Ancak yeni birtakım unsurlar bulana kadar burada yayınladığım bu iletilerle yetinelim derim. Ve bu çalışmayı noktalamak üzere önce Leylâ Erbil'in özgeçmişine ve yazınına ilişkin notlarımı sunmak istiyorum, sonra sonuç yerine de okuyabileceğimiz Necmiye Alpay'ın harika yazısını. Kaynakçada önerdiğim kaynakların Leylâ Erbil hakkında daha geniş, daha çok bilgi edinmeyi arzulayanlara yararlı olması umuduyla.

leylâ erbil'in yaşamı ve sanatı üzerine

Leylâ Erbil, 1931'de İstanbul'da dünyaya geldi. İlk, orta ve liseyi İstanbul'da okudu. Beyoğlu Kız Lisesi ve Kadıköy Kız Lisesi sınıflarında, koridorlarında, bahçelerinde sesini duymak, sıralarında dirsek izlerine rastlamak mümkün. 1950'de lise diplomasını aldı. Biraz geç mi ? Olabilir.

«İlk aşkı Buğra Kaptan'ı" liseli yıllarında tanıdı. Bakın bu konuda neler anlatıyor :

"Ona 'Yakışıklı Otello' diyorum. Babam gemilerde çarkçıbaşıydı. Buğra da stajyer kaptandı. Onu sevdim, o da beni. Babam istemedi, vermedi kızını. O yıl üniversiteye girdim. Üniversitede erkek dolu. Peşime de düştüler. O zaman güzelce bir kızım. Unuttum gitti Buğra Kaptan'ı. Seneler sonra kafama girdi. 'Meğer ben bu adamı sevmişim' diye düşündüm. Tabii yaşanmamışlık da ukde bırakıyor insanın içinde." (Handan Özsoy ile söyleşisinden. Bu söyleşinin ve bu bölümde andığım diğerkaynakların künyesi kaynakçada.)

Evet "Üniversitede erkek dolu" ama Leylâ Erbil için yükseköğrenim ille Edebiyat Fakültesi'nde yapılmalı. Çünkü edebiyata meraklıydı öteden beri. Bunun doğal sonucu olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı bölümüne kaydını yaptırdı. Ama son sınıftayken yükseköğrenimi bıraktı, hayata atıldı bütün varlığıyla.

Evlendi. Evlendikten sonra başka kentleri de keşfetti : Eşiyle birlikte bir süre Ankara ve İzmir'de yaşadı. Zaman geçti çocuk sahibi oldu. Bu dönemde çeşitli işlerde çalıştı.

Şükran Kurdakul'un Şairler ve Yazarlar Sözlüğü'nde yazdığına göre, "İskandinav Havayoları'nda (1953-1955), Ankara'da Devlet Su İşleri'nde (1956-1957) çalıştı."

1961 de İstanbul'a, bu çok sevdiği ve henüz devkente, dünya-kente dönüşmemiş ama yine de insan ve balık kaynayan deniz kentine döndü. İstanbul yıllarında yaşamının önemli bir bölümünü, tümünü dememek için, yazına, sanata verdi.

Leylâ Erbil yazarlığa hikâyeye başladı. Yayınlanan ilk hikâyesi “Uğraşsız” başlığını taşıyor : Seçilmiş Hikayeler Dergisi’nde, 1956’da okuyucuya sunuldu. Bu dergi o yılların Ankara’sında yayınlanıyordu ve bu dergide yayınlamak öyle herkese kismet de olmuyordu, aylık derginin sahibi ve yönetmeni Salim Şengil, tanıyanlar için «Salim Amca” veya “Salim Abi”, öyle her hikâyeye yüz vermezdi çünkü bir hikayeyi, bir şiiri, bir denemeyi görür görmez “gözünden”, yok olmadı, “harflerinden” tanırdı ve beğenince ille hemen telif ücretini ödeyip yayın hakkını satın alır ve çekinmeden yayınlardı.

Bunu bir de Ahmet Arif’ten dinlemek lazım : “33 Kurşun”u aynı dergide Salim Şengil’in babacan ısrarı üzerine yayınlamayı, ilk kez yayınlamayı, nasıl kabul ettiğini öğrenmek için. Ahmed Arif, Refik Durbaş’la gerçekleştirdiği son derece önemli, çünkü anılarıyla zenginleştirilmiş, ve samimi söyleşi kitabında o günlerini ve Salim Şengil’le dostluğunu da anımsıyor (Ahmed Arif Anlatıyor: Kalbim Dinamit Kuyusu, Piya Kitaplığı, ikinci baskı, İstanbul, 1997), birkaç satırını aynen aktarıyorum :

«(...) sonra bu şiiri Salim Amca’ya, Salim Şengil’e verdim, o yayımladı. ‘Bak abi’ dedim, ‘basın yasağı var, başımıza iş açar.’ ‘Sen[in] nene lazım’ dedi Salim Amca ve şiiri tefrika etti. (...) ‘Seçilmiş Hikâyeler’ Dergisinde...” (Bu konuda ve Ahmet Arif ile Güzin Dino ve Abidin Dino dostluğu için Abidin Dino 1913-1993 başlıklı üç ciltlik kitabımın ikinci cildine, s. 326-332’ye, bakılabilir. Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008. Ayrıca şu makaleme de : “‘33 Kurşun’, Ahmet Arif ve sonrası”, Haziran 2010’da [.akintiya-karsi.org/](http://akintiya-karsi.org/) sitesinde ve başka birkaç sitede daha yayınlandı.)

Burada büyük şairimizin harika, tarih ve coğrafya, felsefe, hüznün, ağıt şiirinden birkaç satır almadan geçersen “hatırı kalır”, o nedenle Ahmet Arif’i gelin birlikte analım bu birkaç satırla ve 1950’lerin başına doğru birlikte bir yolculuğa çıkalım :

«Bu dağ Mengene dağıdır

Tanyeri atanda Van’da

Bu dağ Nemrut yavrusudur

Tanyeri atanda Nemruda karşı

Bir yanın çığ tutar, Kafkas ufkudur

Bir yanın seccade Acem mülküdür

Doruklarda buzulların salkımı

Firari güvercinler su başlarında

Ve karaca sürüsü,

Keklik takımı...

Yiğitlik inkar gelinmez

Tek'e – tek doğuşta yenilmediler

Bin yıllardan bu yan, bura uşağı."

İşin ilginç tarafı bu satırların şairi Ahmet Arif'le Leylâ Erbil'in o günlerde dost ve arkadaş ve belki yoldaş olmalarıdır. Evet 1950'lerin başında veya ortasında mutlaka ve belki ikisinin de Ankara'da yaşadıkları dönemde. Leylâ Erbil'le Ahmet Arif'in mektupları bile var ve belki yayınlanacak bir gün mutlaka. Bunu Leylâ Erbil'den öğreniyoruz : Çağlayan Çevik'le Nisan 2013'te yaptığı söyleşide gazetecinin, "Yeni çalışmalarınız var mı?" sorusuna verdiği şu yanıtta : "evet var. toplu hikâyelerim yayınlansın istiyorum. bir de a. arif'in mektupları. ancak onların şimdi yayımlanmasında ikircikliyim. bakalım." (Adı geçen kitabın yayınlandığını biliyoruz, daha önce değindiğim gibi. Söyleşinin künyesini kaynakçada sunuyorum. Burada yazımda hata yoktur. Çağlayan Çevik, Leylâ Erbil'e göz kırpmak, ona ve yazım tarzına sevgi ve saygısını göstermek üzere ve son derece nazik bir biçimde söyleşiyi Leylâ Erbil gibi başından sonuna küçük harfle yazıp sunuyor. Çok şık bir iş. Doğrusunu isterseniz birara ben de bu kitabın tümünü a'sından z'sine küçük harfle yazmayı düşündüm ama vazgeçtim. Çünkü çok çok zahmetli bir iş olacaktı önceden yazılmış iletilerin ve makalelerin küçük harfle yeniden yazılması eylemi. Dahası hem büyük harf meraklısıyım hem de kimi iletilerimde ve notlarımda, gördüğünüz gibi, birçok kelime ve hatta cümle ve paragrafı bile büyük harflerle yazdığım günler, dönemler oldu. İşin aslına

bakarsanız birkaç yıl önceye kadar bütün iletilerimi büyük harfle yazıyordum. Yazımda kolaylık oluyor diye. Sonra büyük harf kullanımını dilbilgisi kurallarına uyumlu ve ölçülü, dengeli bir biçimde ayarladım, hizaya çektim. Leylâ Erbil iletilerinde, neredeyse tamamında, genel olarak küçük harf kullanıyor, ama kitapta uyum olsun arzusuyla gerekli yerlerde büyük harf kullandım. Leylâ Erbil'den ve katıksız Leylâ Erbil tarzını “tutan” değerli okuyucularından bağışlamalarını rica ediyorum. Özür dilerim bu parantezi uzattım, hemen kapatıyorum ve yeniden Erbil'in özgeçmişine dönüyoruz :)

Leylâ Erbil yaşamının tümünü artık yazına veriyordu, “eti senin kemiği benim” diyerek : Böylece döneminin bütün iyi dergilerinde ismine rastlanıyordu : Seçilmiş Hikayeler, Yelken, Dost, Yeni Ufuklar, Dönem, Yeditepe, Ataç, Papirus, Türkiye Defteri ve benzeri edebiyat dergilerinde yazı ve hikâyeleriyle Leylâ Erbil artık tanınıyordu. Zamanla bu dergiler yanında Kitap-lık, Yeni a, Yeni Dergi ve Türk Dili dergilerinde katkılarını yayınlamayı sürdürdü.

Sonra öykülerini topladığı kitaplarıyla ve romanlarıyla, nihayet denemeleriyle edebiyat dünyamıza yeni birkaç boyut eklemledi. Özgün anlatımı ve özgün yazım tarzıyla/biçemiyle öne çıktı.

Şükran Kurdakul, yukarıda andığım yapıtında Erbil'in sanatını şöyle değerlendiriyor :

“Osmanlı geleneklerinden kurtulamamış olan yoz erkekler egemenliğinin çağdaş kadında yarattığı tepkilerin yanısıra orta tabakanın, alınır satılır süs eşyası durumundaki, geveze, analık ve kadınlık kavramlarına da yabancı kalmış belli kişilerini işledi.”

Bu bağlamda Erbil'in yapıtlarındaki kadın ve erkek isimleri başlıbaşına birer kaynak, birer “gönderme”, birer çağrıştırmaya niteliklerini taşıyor. Hani ayıp olmasa ismine bak “analizini yap” dedirtecek türden.

Erbil sayesinde böyle bir kadın yazarımız, kadın-erkek ilişkilerine kadınların hakiki açısından bakan böyle bir yazarımız var diyebilirdik artık. Evliliği bir kurum olarak, toplumsal, ailesel, geleneksel bir dayatma olarak sorgulayan bir kadın yazar. Gecede'de yer alan “Ölü” öyküsünde ve birçok başka yapıtta anlattıkları bu açıdan değerlendirilebilir.

Öykülerinde ve romanlarında şiirsel erotizm diyebileceğim bir yaklaşımı sezinlemek olası. Satırlarında birçok erotik çağrışımlara yer veriyor. Saklı ama bulunması kolay cinsinden ve bir o kadar da “uyandırıcı”. Türkiye’de çok az bulunur cinsten bir cinsellik işlenmesidir söz konusu olan.

kadın, kadın

Leylâ Erbil, yapıtlarında, kahramanlarının diğer cinsle ilişkilerine, evlilik hayatlarına, evlilik dışı yaşamlarına değinerek bir kurum olarak evlilik, aşk, cinsellik, kadınlık, ataerkil aile, anaların “taşıdıkları/yansıttıkları”, ana-baba-kız çocuğu ilintilerinin az bilinen, yazında çok ender değinilen yönleri, yerleşik ahlâk değerleri ve benzeri konulardaki görüşlerini, “yaşanmışlıklar” ışığında, aktarıyor.

Erbil toplumu değişik yönlerden sorguluyor, eleştiriyor, kimi özelliklerine dikkat çekiyor. Örneğin sık sık sorduğu sorulardan biri şudur : Tek ilkesi “ikiyüzlülük” olan bir toplumda birey ahlâk sahibi olabilir mi, ahlâklı kalabilir ve mutluluğu tadabilir mi?

Daha çok edebiyat ve sanat dünyasından gelen kadın ve erkek, genç ve yaşlı kahramanları aracılığıyla edebiyat ve yazarlık mesleğiyle ilgili sorunları da gündeme taşıyor. Farklı kadın ve erkek yazar durum, konum ve tavırlarını sergiliyor ve, bu çerçevede aydın eleştirisi yapmaktan da kaçınmıyor.

Leylâ Erbil yapıtlarında, dün olduğu gibi bugün de başa bela edebiyattaki taklit ve intihal/çalıp-çırpma/çalıntı/hırsızlık sorunlarını da gündeme getiriyor. Taklide ve çalıntıya dayalı yazarlığın geleceğinin olmayacağını, olamayacağını vurguluyor. Eleştiriyor. Bu tür hırsızlıklara başvuranları sarsalıyor.

Erbil’in eserlerinde son derece doğal olarak kadın yazarlık durumu, konumu bütün yan sorunlarıyla birlikte anlatılıyor. Bu yazarımızın ülkesinin, toplumunun ve kendi kişisel tarihinden esinlenmesinden kaynaklanıyor. Yapıtlarındaki kadınların her biri hem kendisinden, kendi yaşamından, dertlerinden, erkeklerle, erkekleriyle ilişkilerinden, bu ilişkilerin karmaşık ve kimi kez dertli olmasından hem de edebiyat dünyasındaki tanıdığı/tanındık kadın yazarlardan, şairlerden izler, esintiler, yansımalar taşıyor.

Tuhaf Bir Kadın’da Nermin, *Karanlığın Günü*’nde Nesli, Asiye ve İkbâl, *Mektup Aşkları*’nda Jale, Ferhunde ve Sacide, *Cüce*’de Zenîme, edebiyatçı kimlikleriyle dikkat çekiyorlar. Leylâ Erbil, dört romanında da edebiyatın gündemine getirdiği konu ve sorunları yazar ve şair kadın kahramanlarıyla birlikte

irdeliyor. (Hülya Dünder : s. 70-71. Bu kaynağın künyesini hem aşağıda hem kaynakçada bulabilirsiniz)

Erbil'in kadın kahramanları, erkek egemen edebiyat dünyasında kadın yazar olarak, kendi yapıtlarıyla, kendilerine özgü kişilikleriyle varolabilmek için mücadele ediyorlar. Bu kadınların mücadelesi, bir bakıma, Erbil'in kendi mücadelesini anımsatıyor. Karanlığın Günü'nde anlatıcı olarak kendi yazarlık tavrını temsil ettiği söylenebilecek Nesli'yi seçen Erbil'in, Cüce'de de Zenîme Hanım aracılığıyla, Mahmut Temizyürek'in de belirttiği gibi, yazar olarak kendi "umutsuzlaşmasını ve içe kapanışını" yazıyor (Mahmut Temizyürek : "Kırbaç Metin", a. g. k., s. 55, aktaran : Hülya Dünder : s. 91.)

Böylece Erbil, romanlarında yazarlık mesleğini ve sorunlarını hem kendi açısından hem de daha geniş bir çerçevede diğer kadın yazar ve şairler bakımından aktarmak ve değerlendirmek olanağı buluyor.

Erkek egemen toplum yapısına ve bunun geleneksel ahlâk değerlerine uyum sağlayamamaları, bu kadınları, kendi toplumlarında yabancılaştırıyor ve "tuhaf" kılıyor. O zaman Leylâ Erbil'in "bütün kadınları tuhaf" demek olası.

Edebiyat dünyasının kadınları, cinsiyet meselesi ve bunun bir mesele haline getirilmiş olması nedeniyle, kadınların ille daha "aşağıda bulunmaları" önyargısı sonucu erkek egemen edebiyat dünyasından dışlanmaktadırlar. Toplumun yerleşik ahlâk değerlerine uyum sağlayamayan veya uyum sağlamak için bu konuda özel bir gayret te göstermeyen bu kadınlar sadece, kendi erklerini en son zerresine kadar kullanmakta kararlı ve kendilerinden emin, "analarının bebeleri" (Erbil dünyası erkeklerinin, psikolojik açıdan zayıf ve bu nedenle eşlerinin kendilerine annelik de yapmasını bekleyen tiplerdir. Geçerken anımsatmış olayım) erkekler, sapına kadar erkek" yazarlar, tarafından değil geleneksel kadınlık rolünü benimsemiş ya da benimsemiş gibi davranan kadınlar tarafından da "ötekileştiriliyorlar". Bu tür kadınlarca da dışlanıyorlar. Nitekim Tuhaf Bir Kadın'ın Nermin'i, Karanlığın Günü'nün Nesli'si, Mektup Aşkları'nın Sacide'si ve Cüce'nin Zenîme'si toplumdaki «ayrık» kimlikleriyle dikkat çekiyorlar. Erbil'in kadın kahramanları bu tür erkeklere ve bu tür kadınlara karşı mücadeleden beri durmuyorlar, kaçınıyorlar. Onların verdikleri mücadelelerin birçok boyutunu bu yapıtlarda yakından izlemek olanağı buluyoruz. (Hülya Dünder, s. 83.)

Bu bağlamda Tezer Özlü'nün 3 Ocak 1985'te Zürih'ten Leylâ Erbil'e gönderdiği mektubundaki şu satırlar epey aydınlatıcıdır :

«Bizler belki de, kendi kendilerine yaşaması gereken, ama belki de toplumumuz buna elvermediği için evlilikler yapan kadınlarız... Paris, New York gibi kentlerde olsaydık, belki başka türlü yaşardık...”

Erbil'in yapıtlarında toplumsal konularda ilerici ve bilinçli olan yazar ve şair kadınların, sağlıklı ve doyurucu cinsel birliktelikler kuramadıklarını da saptıyoruz. Cinsel ilişkilerinin niteliği / zayıflığı, toplumsal konumları bakımından “güçlü” oldukları sanılan kadınların, psikolojik açıdan zor durumlarda olduklarını ortaya koyuyor.

Erbil'in yapıtlarında, ve alışılmış olduğu gibi gerçek yaşamda da, geleneksel kadın rolünü benimsemiş, ve bunu sonuna kadar gözü kapalı savunacak kadınların başında anne geliyor. Ana-kız arasındaki çatışma aracılığıyla, Erbil, geleneksel ve modern cinsellik anlayışlarının farklılığına işaret ediyor. Anne için cinsellik konuşulması bile “ayıp” sayılıyor ve cinsel ilişki ancak evlilik içinde kabul edilebilirken Erbil'in “kızları” ve genç kadınları cinsel tabulara olduğu gibi evlilik kurumuna da karşı çıkıyorlar.

Bu tür kadınların en önemlisi Leylâ Erbil'dir elbette. Yazarımızı burada da kendi kimliğini gösterirken buluyoruz. Tuhaf Bir Kadın'da Nermin'e, “Bizden öncekilere, ablalarımıza benzememek için her şeyi göze alacağım.” dedirtmesi bunun örneklerinden biridir.

Erbil nitekim ne “ablalarına” benziyor, ne de analarına. Ne kendisinden öncekilere ne de büyük ihtimalle “kendisinden sonra geleceklere”. Leylâ Erbil “takımında” oynayan ve oynamaya niyetli kadınlar ve genç kızlar hariç. Yazarımızın, izleyicilerinin ve hayranlarının arzusu toplumda aydın, aktif, kendilerine özgü nitelikleriyle kadın olarak tanınmaktır. Ne eksik ne fazla : Kadın olarak tanınmak.

Tülin Tınaz Tankut, “Neden Tuhaf Bir Kadın” başlıklı yazısında Nermin'in amacının, “erkek kadın ya da kadınlığından ötürü erkeklerce arka çıkılan kadın olmak değil, toplumda aydın bir kadın olarak onaylanmak” olduğunu belirtiyor. (Aktaran : Hülya DüNDAR : s. 18).

Erbil, yapıtlarında, kişiliğin ve cinsel kimliğin oluşumunda, aile yapısının, özellikle annenin etkisine ve çocuklukta, ilköğrenlik yıllarındaki yaşamışlıkların önemine dikkat çekiyor.

Erbil sadece geleneksel kadınlık rolünü benimseyen kadınların değil, aydın, okumuş-yazmış, yazar, şair, sanatçı kadınların da çocuk yetiştirmeyi yeterince bilmediklerini, bu işin altından kalkamadıklarını, bu konuda bilinçsiz davranarak toplumdaki ataerkil yapının sürmesini sağladıklarını, bu yapının sürmesine yardımcı olduklarını vurguluyor. Böylece Erbil, sadece eleştirmekle yetinilmemeli, bizzat kendimiz, biz eleştirenler, bilinçli kadınlar, yazarlar, şairler, sanatçılar, bilim kadınları, gazeteciler ... yeni ilişkileri kendi hayatımızda uygulamalıyız, uygulamaya geçirmeliyiz diyor. Bu bakımdan devrimci tanımına tam da uyuyor. Evet eleştirmek yetmiyor çünkü ille değiştirmek lazım. Değiştirmek için de “Güneşli günleri beklemek” yerine hemen kendi hayatımızdan başlamalıyız işe. Çünkü bunun artık beklemeye tahammülü de kalmamıştır.

Erbil’in kahramanlarının dili de “bozuktur” üstünüze afiyet, yazarın dili bozuk değildir ama konuşturduklarının ki evet “bozuktur”, küfürler eksik değildir çünkü. Bunun şaşılacak bir yanı da yoktur hani, gerçek hayatta küfür edilmiyor mu ? Ediliyor hem de akıl almaz derecede. Peki o zaman yazında niçin olmasın ? Leylâ Erbil’in kadınları da erkekleri bir de küfrettikleri için “tuhaf”tırlar.

Erbil’in “dil işçiliği” konusunda en ilginç satırları yakın dostu Füsun Akatlı’dan okumak olası : Akatlı’nın Felsefe Gözlüğüyle Edebiyat isimli kitabında yazarımızın Cüce’si üzerine kaleme aldığı “Leylâ Erbil Meydan Okuyor !” başlıklı bölümden işte birkaç satır :

«Daha ilk kitabı Hallaç’ın haber verdiği tutkulu ve takıntılı bir dil işçisidir Leylâ Erbil. (...) Cüce ise, deneyimli bir Erbil okuruna bile yer yer şaşırtmaca veren, uç bir dil deneyim ürünü. Bu çeşit bir dil-biçem-biçim kazısıyla derinleştirilen bir metin”dir Cüce. (s. 74). “

Aslında Leylâ Erbil edebiyatının başlangıcından bugüne, belki de en öne çıkan süregelen özelliği : Meydan okuyuculuk. Dil yapılarına, yerleşik değerlere, kurulup berkitilen sırça dünyalara ve edebiyatın kurumsallaşmasına karşı, yalınkılıç bir meydan okuma.” (s. 75). “Leylâ Erbil, çağdaş Türk edebiyatının modern ve kentli edebiyatımızın yüz akıdır.” (s. 77).

Burada yeri gelmişken hemen değerli çizerlerimizden Semih Poroy'un 29 Kasım 2007'de Cumhuriyet Kitap'ta "Feklavye" sayfasında, "Leylâ Erbil'e bir merhaba..." başlığıyla yayınladığı beş kareli yapıtını / harika-türünü anmalıyım :

Saçı üstte dökük yanlarda uzun, gözlüklü, kravatlı ve takım elbiseli, sol elinde "rakı" (mı ?) bardağı bulunan yaşlıca ve bilmiş bir "beyfendi"nin, hafifce sert ve / veya dik bakışlı ve sanki bir parça da hırçın, sağ elinde kırmızı şarap (mı ?) kadehi bulunan genç bayana, iki ayrı karede, "Eskiden edebiyatçılar ne güzel içermiş di mi han'fendi ?..", "Anı kitaplarında ne güzel anlatırlar..." demesi üzerine, iki ayrı karede, genç bayan kızgın bir biçimde "Siz bu tür şeyleri Leylâ Erbil'den okudunuz mu hiç ?!" diye soruyor ve sonra ekliyor "Okuyun, sonra konuşalım !.." Beşinci karede, dönüp gitmekte olan kadının arkasından baka kalan bey'fendinin iç konuşması yer alıyor : "Tuhaf Bir Kadın !". Bu bey'fendinin Leylâ Erbil'den belki bilmeden bildiği tek şey bu üç kelimedir mutlaka : Tuhaf bir Kadın. O kadın Leylâ Erbilvari bir kadındır ayrıca. Meraklıları harikatürü Cumhuriyet'in Kitap ekinden bulabilirler. Semih Poroy Leylâ Erbil sevgisini harikatürünü yazarımızın aramızdan ayrılmasını izleyen günlerde, 1 Ağustos 2013'te, "Unutulmaz Leylâ Erbil için" başlığıyla yine Cumhuriyet Kitap'ta yayınladı. Bu kitabın kapağındaki, içindeki, harikatür/çizgi budur. Erbil'in yakın dostu Semih Poroy'un bana hediyesidir ve bu kitaba da çok yakışıyor. Değerli çizerimize ne kadar teşekkür etsem azdır.

seni asla unutmayacağız

Leyla Erbil'in yapıtlarının, yapıtlarında işlediği konuların erkekleri de etkilediği kesin ama kadın okuyucularını sıkı sıkıya sarsaladığı ispatlıdır. Birçok örnek vermek olası. Burada bir örnekle yetineceğim :

Bu kitabı hazırladığımı bilen kızkardeşim Serap'ın çalışmamın kimi sayfalarını okuduktan sonra bana yazdığı satırları sizlerle paylaşmak istiyorum :

«Leyla Erbil dosyasını aldım. Hakkında yazdıklarının bir kısmını okudum kalanı da hemen okuyacağım. Ölümü beni çok etkilemişti. Öldüğü gün iş gereği İstanbul'daydım, zamanım olsaydı cenaze törenine gidecektim, ama maalesef olmadı ve gidemedim. (...) Ölüm haberini duyduğumda İstanbul'da Ümraniye'de bir oteldeydim, bir-iki satır karaladım, son yıllardaki hastalıklar, ölümler ve gidenlerimiz için, aşağıda aktarıyorum. Bu son yıllarda sevdiklerimizden çok kişiyi kaybettik, anneyi, Gündüz Abi'yi ve daha birçok eş, dost ve arkadaşımızı, onların tümünün anılarıyla geçirdim o geceyi. O gece de çok yorgundum ve Ümraniye'nin hüznünlü bir Ramazan gecesinde bilmediğim ve ilk kez gittiğim (eğitim kurumu benim için orada bir oda tutmuştu) güzel bir oteldeydim. Aslında yaklaşık bir yıldır hep Ümraniye'deyim, Ümraniye araştırılması gereken bir semt, derya deniz çok geniş bir insan kitlesi var. Ama o gecem ve ertesi günlerim Leylâ Erbil ve son zamanlarda aramızdan ayrılanlarla geçti. Evet hepimiz ölümle nişanlıyız ama ölüm ne kadar geç gelirse o kadar makbuldür diyorum. Yaşamak güzel şey, anılarımızla, acılarımızla olsa da.

Leylâ Erbil'in şimdiye kadar az sayıda kitabını okuyabildim, okuduklarım da 80'li yıllardan, (...) 'Gecede' ve 'Tuhaf Bir Kadın' o zaman beni çok etkilemişti, ne kadar güçlü yazmıştı, diğer yapıtlarını okumak için maalesef yeterli zamanım olmadı, ama okuduklarım etkiliydi, ikisi de 'lezzetli kitaplar'dandı. Şu anda ayrıntılarını hatırlamıyorum doğal olarak, ancak anılarımda önemli yeri var. Nobel için boşuna aday gösterilmedi.

Leyla Erbil'in ölümü son yıllarda edebiyattan ne kadar uzak kaldığımı ve hatta kendimi bile ihmal ettiğimi de hatırlattı. Bunun üzerine olmalı ölümünün ertesi günü İstanbul'da ilk kez yarım günümü kendime ayırdım, Kuzguncuk'a gittim, düşündüm, gezdim, bir çocuk parkında parktaki ağaçları sulayan park

bekçisinden rica edip hortumdan şarıl şarıl akan suyla yüzümü, kollarımı, ellerimi yıkadım, neredeyse eski Türk filmlerindeki gibi.

Bütün bunların birikimi ve etkisi sonucu bu bayram tatilinde önemli kararlar aldım. Kendi kendime artık okuma zamanı dedim, bilimsel kitaplar haricinde roman, öykü, şiir vb. edebi eserleri okumaya karar verdim. Son yıllarda hazır ve bilhassa geçmiş yıllardaki okumalarımdan kalan cepteki bilgi, duyum, sezgi ile yaşadım. Ama buna artık son veriyorum : Derslerimi azalttım, kendime ve okumalarıma zaman ayırmak konusundaki kararımı artık uygulamalıyım. Uygulayacağım da. Kesin kararlıyım. Yaşamın küçük ve kimi zaman ani mutluluklarını es geçmemeli. Yeterince çalışmalı, okumaya, aşka, avereliğe, aileye, çocuklara ve kendime zaman ayırmalı.

Şimdi o gece Leylâ Erbil'i, anneyi, Gündüz'ü ve aramızdan ayrılan diğer eş, dost, meslektaş ve arkadaşlarımızı düşünerek karaladığım şu birkaç satırı aktarıyorum :

Zamanı Geçti
Bütün iyiler ve iyilikler
Ölüyor
Seçilmişlerin seçim yılı,
Kaybediyoruz birer birer
sevdiklerimizi,
Senin de - benim de- gidecek bir halimiz var

Ben ne yapayım şimdi...

(19 Temmuz 2013, saat : 23:00, İstanbul, Ümraniye)"

Evet kızkardeşimin yazdıkları bunlar. Serap tek değil, başka kadınlar da var Erbil'in aramızdan ayrılması nedeniyle üzüntülerini aktaran. Kimi bloglarda gözüme çarpanları da aktarmam mümkün ancak o sevimli ve şık kadınları tanımadığım için izinsiz olmaz diyorum ve onları buraya al(a)mıyorum. Ancak yine de birkaçında Leylâ Erbil'e ilişkin yazılanların "Seni Asla Unutmayacağız" diyerek noktalandığını belirtmeliyim.

insanlık halleri

Erbil yazınında, öykü, roman ve denemelerinde, merkezde bütün halleriyle kadın ve erkeği yani insanı buluyoruz. Öte yandan dili kendine özgüdür.

Bu alanlarda Sait Faik ve Vüsat O. Bener etkisi sezilebilir, bunu yazar bizzat kendisi de değişik söyleşilerinde kabul ediyor, örneğin şu satırlarında:

«Ne yapmak istediğini sezersiniz Vüs’at Bener’in. Uzun uzun anlatımlar, peyzajlar yoktur. Ekonomiktir her şey. Asıl hedefini belirler ve oraya doğru gider. Benim de edebiyatımda savrulma, dağılma, peyzaj hikâyeleri kaçtığım şeyler. İnsanı yakalamak, insanın içindeki o ne olduğu belirsiz özü bulmak üzerine yazıyorum. Daha nötr kalıyorsun. Geçmişe ve birikimlerine bakıyorsun. Ne görüyorsan onu yazıyorsun.»

Mahmut Temizyürek, “Leyla Erbil İşaretleri” başlıklı son derece yetkin makalesinde Leylâ Erbil’in ve 1950 kuşağının (...) öykücü ve romancılarının “yenilikler arayan, edebi deneyler ortaya koyan” bir kuşak olduğunu belirtiyor (s. 39-40) ve şöyle devam ediyor :

“Kendilerinden hemen önce Vüs’at O. Bener’in yapmak istediğini doğru anlamış olan bu kuşağın insan ve toplum hakkında tutarlı bir bilinçleri vardı. İnsan, kendi içindeki diktatörün bilincinde olmadan, deyim yerindeyse o kişisel faşizmle hesaplaşmadan, iktidarın bizzat dilde yapılandığını görmeden iktidarla ya da faşizmle savaşılmayacağına inanan bir bilinçti bu. Bu bakışla, bireyin yaratıcı özgürlüğünün ‘anlamsıza kadar’ gidebileceğini edebi ilke sayabilmişlerdi. Felsefede, psikanalizde ve bilimsel araştırmalarda gelişen bireye bakıştan ilham aldıkları gibi, bunu asıl edebi biçimlerde zenginleştirmek gayreti güdülemişti Erbil ve kuşağını.” (Aktaran : Hülya DüNDAR : s. 3.)

Şu cümleler de Erbil’indir :

“Ben insanların tümünün yaralı ve hasta olduklarına inanıyorum. Sanatımın kaynağı da bu her insanda gördüğüm zavallılıkla, delilikle ilgilidir. Sanırım Faulkner’in malzemesi de benzeridir.” (Yılmaz Varol’la yaptığı söyleşiden.)

Çağlayan Çevik’le Nisan 2013’teki söyleşisinde bu konuda şunları ekliyor:

“akıl baliğ olduğundan beri derim: dünyada hasta sakatlanmamış kimse yoktur. yaralı doğar bütün insanlar öyle büyürler ya da büyüyemezler.” (Kural küçük harf, unutmuyoruz lütfen.)

Cüce’de de bu konuyu vurguluyor : “yaralı doğar bütün insanlar, anlaşılacak, sevilme, sevecenlik dilenir ömrünce ...”

Evet Leylâ Erbil işte böyle bir yazarımızdır. Burada geçmiş zaman kullanmam nâ–mümkün, anıları ve yapıtlarıyla onunlayız ve hep birlikte yürüyüşümüzü sürdürüyoruz çünkü.

Erbil, “kendinden önce yerleşmiş olan yazın akımlarına bağlı kalmadı; roman, hikâye ve düz yazı metinlerinde psikanilizin özgürleştirici yöntemlerinden yararlanarak, dinin, ailenin, okulun, toplumsalın ürettiği tabularla dolu ideolojilere karşı 1956'da başlayan mücadelesini dilin oturmuş kelime hazinesi ve söz dizimi kurallarını değiştirme çabasıyla sürdürdü. Yeni bir biçim ve biçim geliştirdi.”

Atilla Özkırımlı’ya göre: “Önceleri varoluşçu bir anlayışla çağdaş insanın toplumla çatışmasını, başkaldırıya varan bunalımlarını işledi. Daha sonra arayışlarını sürdürerek ele aldığı kişileri toplumcu bakış açısıyla irdelemeye çalışan, gerçekliği değişik boyutlarıyla yansıtmayı amaçlayan öyküler yazdı.”

Yapıtlarında yaşam biçimlerine, değer yargılarına, evliliğe, aileye, kadın cinselliğine sert, alaycı ve eleştirel bir tutumla yaklaştı.

Hallaç’ta, yazarın kendi ifadesiyle, “İçinden çıktığı toplumun insanlarıyla bir denge kuramaması, tüm yargılara başkaldırmış, bilinçli olarak bir seçmeye gitmeyen insanı” anlatmak istedi.

Hallaç’ta, bırakılmışlık, yalnızlık, bunaltı, yabancılaşma, seçme özgürlük, suç işleme, intihar gibi varoluşçuluğa özgü birtakım tema ve yönelimler ağır basıyor.

Asım Bezirci, Hallaç için şunları yazıyor :

“Bu temaları işlerken varoluşçu yazarlardan ve özellikle Kafka’dan etkilendiği gözlemlendi. Bu kitaptaki öykülerinde çıkış yolu bulamayan, eyleme dökülemeyen bir başkaldırı duyusuyla eski, yapmacık, süslü, sahte ne varsa hepsine hınç

duyuyor. Kişiliğinin oluşumunu ve gelişimini köstekleyen ya da soysuzlaştıran alışkanlıklardan geleneklerden, törelerden, alaturkalıklardan iğreniyor... Bütün bunlar şunu gösteriyor: Erbil şimdiki düzene kazan kaldırıyor, değişmesini istiyor onun. Fakat yerine nasıl bir düzen kurulması gerektiğini belirtmiyor: Kendi değimiyle bir 'seçme'ye gitmiyor, bağlanmıyor. Handan Özsoy'la söyleşisinde bu konuda aynen şunları dillendiriyor : "Felsefemde başkaldırma hem öz olarak hem biçim olarak çok önemli bir yer tutar. Kadın olarak doğamda da bu var. Türkçe'nin kalıplarını değiştirmek için çok uğraştım. Yaptığım şeyler kolayca kabul edilmedi. Kendime özgü bir çizgide gittim. Yapılı olandan kaçtım. Kendi gözlemlerim ve çevremden etkilendim. Başkalarının yaptıkları beni ancak bir miktar beslemiş olabilir."

Necmiye Alpay, "İki etikçi" başlıklı çalışmasında, bu konuda Ece Ayhan ve Leylâ Erbil arasındaki "akrabalığı" şu satırlarında açıklıyor :

"İkisi de edebiyatta, Arif Damar'ın deyişiyle bir 'külliye ret' anlayışında oldular. 'Gelenekten yararlanmak' şöyle dursun, her tür 'gelenek'ten devrim niteliğinde bir kopuşla ayrılmayı önemsediler; 'gelenek'ten ancak kopulacak bir köhnelik olması yönünden yararlandılar. Bu tavrı dünya edebiyatında 'modernist' başlığı altına yerleştirebiliriz, ama başka hiç kimsenin Ece Ayhan olmadığını ve başka hiç kimsenin Leylâ Erbil olmadığını, olamayacağını bilerek."

Necmiye Alpay, aynı yerde, iki yazarımızda varolan dildeki retçilik ve etik meselerine "tarihe" uzanarak değiniyor, aynen aktarıyorum :

"İkisinin de dilde retçiliği, daha geniş bir etik anlayışın bileşenidir: Diğer alanlar gibi dilin de altını üstüne getirebilmek için. İkisi de eksilteli yazmıştır. Ece Ayhan çok daha eksilteli bir dil kullanıyorsa, bunun nedeni onun projektörlerini tarihe çevirmiş olmasıdır. Burada tarihten kasıt, toplumsal tarih ve bireylerin tarihidir. Uzun anlatı olarak değil, noktasal veri olarak tarih. Ece Ayhan, kendi seçtiği bireylerin tarihlerine noktasal projektörler tutup o noktaları bir araya getirerek yazmıştır şiirini. Değneğini yalnızca her tür verili tarihin dışladığı bazı gerçek kişi ve olgulara, 'dünyanın lanetlileri'ne, 'hayatın arka bahçesi'ne deştiğini, bu deşmeleri ise herkesin anlayıp rahata ereceği bir bütün içinde dile getirmeyi reddettiğini söyleyebiliriz. Ece Ayhan'ın şiirlerini biçimlendiren bakış açısı ve etik anlayış budur."

Leyla Erbil ise, bir kurmaca dolayımıyla, doğrudan insan ilişkilerindeki ikiyüzlülüğe odaklanır. Bunu yaparken hem ikili ve çoklu, hem de tekil insan ruhu içindeki çelişkili ve çatışmalı yaşantıları sorunsallaştırır. Bütün bunları ‘kadın bakış açısı’ndan görmeyi önemsemesi ile de Ece Ayhan’dan ayrılır. Ece Ayhan’da dolaysız ve dışsal bir biçimde tarihsel olan bakış açısı, Leylâ Erbil’de dolayimli, içsel ve günceldir.

Bir belirleyici özelliği daha vardır Leylâ Erbil’i farklılaştıran: Dönüşlülüğü; zihnin kendine de bakması. Sinemada Nuri Bilge Ceylan’la, özellikle onun Uzak adlı filmiyle ortaklaşır bu yönden. Her ikisinde de, eleştirilen birincil hedef kadar, eleştiren anlatıcı da hedeftedir.”

Leylâ Erbil, bizzat kendi sözleriyle, öteden beri “hep tepeden tırnağa bu başıbozuk erki, despot adamların fotoğraflarını ve ezilen halkı göstermek” istedi, istiyor.

Leylâ Erbil yetkisini kötüye kullanan, totaliter eğilimlere yatkın veya sahip, despot, hotzotcu, diktatör, serseri iktidar “kahramanının» ismini bizzat kendisi koymuştur : Gorgo. Erbil konuşuyor : “Böyle toplumlarda iktidar gaddarlıkla orada oturabilen ‘Gorgo’lar yetiştirir. isim anaları benim! Evet.”

«Gorgo ülkeyi yönetmektedir. Bir canavardır. (Bu adda bir canavar filmi var), ‘bugün gene yüz kişiyi gözaltına aldırılmış -mapushanelerde bir ranzada yirmi dört kişi- ah kardeş dile kolay -münavebe ile uyuyorlarmış evlatlarımız- aç karnına yerlerde.’

Gene de onu sevenler değişime uğradığına inanırlar: ‘Gorgo -aslında- şen şakrak gencecik -sevimli- yufka yürekli -merhamet doluymuş da -kimsenin bilmediği bir nedenle- çarpılmış bir akşam -sabahına- cellat suratlı bir ceberut- olarak uyanmış yatağında’. İşte o ‘tuhaf erkek’, Gorgo için ‘sevgiye muhtaç’ demiş. Çünkü kutsalmış Gorgo. Çarpılanlar kutsal sayılmış falan.

Hemen burada Tuhaf Bir Erkek’ten birkaç satırı okumanın tam sırasındır artık :

Yatak odasındaki gorgo

başımızdaki

yeni gorgo korkunç

sezince sevilmediğini

intikam alıyor

çok kindar
sezince dedim ama
kendi sezdiği bi şey yok
“unsur”ları var
“unsur”ları ile
karıkocaların
yatağını bile
dinliyor
üstelik
allah’ın içine gizlenerek
konuşuyor
o yüzden
bu yeni gorgo zamanında
kimse kimseyle
doya doya sevişemiyor
konuşamıyor öpüşemiyor”

Erbil’in başlıca düşünce kaynaklarının Marx ve Freud olduğu söylenebilir. Demir Özlü’nün bu konudaki saptaması şudur: “Leylâ Erbil, içinde yaşadığımız yüzyılı en temelden etkilemiş iki düşünce sistemi olan Freud’çulukla Marx’çılığı fark etmiştir.”

Leylâ Erbil’in bizzat kendisi ustaları “arasında Freud, Marx, Joyce ve Beckett’i” belirtiyor. Çağlayan Çevik’le söyleşisinde aynen şunları söylüyor : “ben sınıflı toplumları tuhaf, yani marx’ın söylediği tarih öncesi toplumlar olarak görüyorum.”

Leylâ Erbil, “Virginia Woolf’tan, Sigmund Freud’dan, William Faulkner’dan esintiler taşıyan ama her zaman özgün kalabilen elli yıllık bir yazın serüveninin yaratıcısıdır.”

Yine de ilk hikayelerinde kimlerden kısmen bile olsa etkilendiğini söylemekten ve yazmaktan çekinmedi, işte bunun bir örneği : “İlk hikâyelerim[in yer aldığı] Hallaç’ta Sait Faik ve Beckett etkisinde kalacağım korkusuyla epeyi bocalamışımıdır. Birilerine benzemeyi, onları taklit etmeyi, kendi benliğimi bulmadan başkalarının açtığı yoldan arz-ı endam etmeyi bir çeşit hak yemek saydığımından onların adını anmadan çıkaramazdım kitabımı.”

Hallaç’tan sonra öz ve biçime ilişkin arayışlarını sürdüren yazarımız ikinci öykü kitabı Gecede’yi uzun bir aradan sonra okuyucularına 1968’de sundu. Bu yapıtı üzerine Behçet Necatigil’e kulak kabartabiliriz :

“Biçim ve dil bakımından ilk kitabı Hallaç’taki atak çıkışları yumuşatmış ve burjuva ahlak çöküntüsünü, türlü toplum yabancılaşmalarını ustaca ve insancıl belirtmiş olan hikayeci, bu eseriyle hikayeciliğimize yeni bir bakış açısı kazandırdı.”

Patalojik bir toplumun sakatlanmış kişilerini doğrudan irdelemeye başladığı Gecede’deki öykülerinin devamında, yine odağında çoğunlukla bir kadının bulunduğ, eleştirel-ironik bakış taşıyan Tuhaf Bir Kadın ve Eski Sevgili ile genişleyerek tarihsel bir dönemi kapsar.

Tuhaf Bir Kadın 1950’li ve 70’li yılların anlatısıdır : Hem bütün çelişkileriyle bir kadını anlatır hem de ülkenin kendi derin tarihini. Sennur Sezer’in belirttiği gibi, “Yaşadığı kalıpları kırmak ve [/veya] değiştirmek isteyen bir genç kızın aile ve arkadaş ilişkileri çerçevesinde anlatılan öyküsünde, sınıflar, değer yargıları ve aydın yanılgıları da sorgulanır.”

Bir kadının birkaç saatinin anlatıldığı ve “karşıtlıklar senfonisi” olarak nitelendirilen Karanlığın Gücü isimli romanında, Erbil etkileyici ve sarsıcı diliyle dikkat çekiyor.

Erbil, Mektup Aşkları’nda düşlenen aşkla gerçek aşk arasındaki uçurumun acımasız mizahını sunuyor ve insan yaşamının neredeyse tümünü meşgul eden “aşk” konusunu yenilikçi bir yaklaşımla sorguluyor.

Leylâ Erbil’in bir şiir-roman olarak nitelendirilen Kalan’ı “içindekiler”le başlıyor: önsözce, birinci bölüm, ikinci bölümle sürüyor ve kişi adları listesiyle noktalanıyor. Yine kendine özgü yine çarpıcıdır roman : 1940’ların 1950’lerin İstanbul’unda masalsi bir evde başlıyor her şey. Anlatıcı Lahzen’in çocuk

dünyasında, gerçekte düş arasındaki ara'da geçiyor Önsözce. Toprağın altındakilerle, üstündekilerin ara'sında... Okul duvarlarında asılı duran tarih cetvelleri gibi akıyor zaman, öfkeli bir kız çocuğu anlatıyor, sanki konuşuyor. Şiir gibi, destan gibi...

Birinci bölüm, şiirin kimi zaman yerini öyküye bıraktığı parçalarla ilerliyor. Her bir parça o zamanların çok sesli, çok kültürlü, çok dilli ve çok dinli İstanbul'unu gözlerimizin önüne seriyor : Rum, Ermeni, Musevi ailelerin bir arada yaşadığı, insanların birbirlerini ayakkabılarından tanıdığı günlerdeyiz... Eski bir halk dansı olan faradolada çember oluyor herkes, duymayan, gelmeyen kalmıyor.

İkinci bölüm kısa bir finalden oluşuyor. "Hakikatinin özünü" arayan Lahzen'in sürpriz finali. (<http://www.ntvmsnbc.com>, 3 Kasım 2011'den aktarıyorum, birkaç cümleyi yeniden yazarak.)

Sonra Tuhaf Bir Erkek geliyor. 2013'te yayınlanan eseri Erbil'in kadim dostlarından ünlü, mütevazı, sevimli, cana yakın ama gözden hep çok uzak çünkü artık neredeyse sürekli olarak İstanbul'da yaşayan ressamımız Komet resimliyor. Komet Leylâ Erbil'in İstanbul ve Paris arkadaşlarından biridir. Onun da anlatacağı pek çok anı olduğunu tahmin ediyorum. Arada şiir ve deneme de kaleme alan Komet kimbilir belki bir gün Leylâ Erbil'i anlatmak için de sarılır kalem ve kağıda.

Tuhaf Bir Erkek yazılacağını Erbil'in daha 1971 tarihli Tuhaf Bir Kadın'da muştuladığı yapıttır.

Çağlayan Çevik'le bu eserin yayını üzerine nisan 2013'te yaptığı söyleşide gazetecinin

«Tuhaf Bir Erkek, Komet'in resimleriyle yer yer görselliğe de dayanıyor. Metin mi resimleri, resimler mi metinleri doğurdu?» sorusuna Leylâ Erbil şu yanıtı veriyor :

"hayır [Komet] okuyup resimlemedi, [resimleri] kendiliğinden sayılabilir, kimi yerlerde ben metinle oynadım. resimler zenginleştirdi metni. zaten Komet'in resimleri her zaman esinlendirmiştir beni."

Leylâ Erbil denemelerini Zihin Kuşları başlıklı kitabında biraraya getirdi : Birçok konu yanında çağımızda ve kendi coğrafyamızda bir yazarın dünyaya bakışı, edebiyat anlayışı kadar, sorunlarını ve konumunu anlatmak için de ipuçları sunuyor. Füsun Akatlı'nın Felsefe Gözlüğüyle Edebiyat isimli yapıtında yer alan "Leylâ Erbil ve 'Zihin Kuşları'" başlıklı metin de bu bağlamda okunmalı derim. (s. 19-21)

Talât S. Halman'ın "Tuhaf Bir Yazar: Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik" Sempozyumu'nun açılışında Erbil'in yazar kimliğini tasvir ettiği şu sözlerini ve kelime oyununu/yaratıcılığını buraya mutlaka almalıyım :

"L – Lirik

E– Etik, estetik, efsane,

Y – Yenilik, yürek,

yanardağ

L – Lâv

A – Aşk, akıl, adalet, ahlak, anıt

E– Efsunlu, erdemli,

ebemkuşağı

R – Rengârenk, ruhi

B – Bireysel, bağımsız, bilinçli,

bilge, büyüleyici

İ – İçli, idealist, insan

L – Liyakatli, her övgüye lâayık."

Aynı sempozyumda Doğan Hızlan şunları söyledi : "Leylâ Erbil, konularıyla, bireysel ve toplumsal statükoya başkaldıran edebi kişiliğiyle Türk edebiyat tarihinde yer aldı. Sahte ahlakçılıktan, ikiyüzlülükten nefret yansır yazdıklarında. İçerikte yaptığı yeniliği, biçimle, dili yenilemesiyle de tamamladı." (Köşe yazısının künyesi kaynakçada.)

Erbil siyasi iktidar/erk ve yöneticiler, aile içi iktidar noktaları/makamları, toplum, insan ilişkileri ve diğer konulardaki analizlerinde mizahi yönü eksik olmayan karamsar bir yazarımız olarak algınabilir. Öyledir de. Ancak gelecekte umudunu hiç kesmez. Nitekim Çağlayan Çevik’le Nisan 2013’te gerçekleştirdiği söyleşide şunları söylüyor :

« sanatın kendi içinde sonsuz olanaklar taşıyan kutsal bir emek ürünü olduğunu aklımızda tutmalıyız. başımıza çöreklenen dini araçsallaştırarak insanlarımıza göz açtırmaz olan gaddarların varlığına karşın, bugünlerin geçici olduğunu [biliyorum], yalan dolanla bir halkın sonsuza kadar tutsak alınacağına inanmıyorum. bu yüzden umudumu yitirmedim.”

Leylâ Erbil, gelecekte umutlu ve geleceğin daha iyi olması arzusuyla, sola ayarlı bir yazar atılımıyla toplumsal ve siyasî bilinçle ve bağımsız ama taraftar aydın sorumluluğuyla sendikal ve siyasi öğrütlenmelerde yerini aldı, kimi zaman topluluğun en başında bayrağı bizzat taşıdı:

1970’de Türkiye Sanatçılar Birliği, 1974’te Türkiye Yazarlar Sendikası kurucularından biriydi.

Daha sonra PEN Yazarlar Derneği üyesi olarak ta dikkat çekti.

1961’de kurulan Türkiye İşçi Partisi’ne (TİP) üye oldu ve Partisi’in Sanat ve Kültür Bürosu’nda görev aldı.

Bu çalışmada aktardığım değişik iletilerinde söz konusu ettiği gibi, 1 Mayıs 2008 sonrasında bizzat kendi teşvikiyle PEN’in kurduğu “1 Mayıs 2009 Yazarlar Komitesi” başkanlığını üstlendi. Bu başkanlığın verdiği sorumlulukla, 1 Mayıs 2009’un Taksim’de bütün emekçilerle birlikte gerçekleştirilmesi için nasıl uğraştığını, neler yaptığını iletileri aracılığıyla paylaşmak olanağı bulduğumu umuyorum.

Leylâ Erbil’in ünü sınırlarımızı aştı :

1979’da çağrılı olarak gittiği ABD’de, Iowa Üniversitesi, Erbil’e Onur üyeliği verdi.

Edebiyat Ödüllerine kural olarak asla katılmayan Erbil, 2000-2001 Ankara Edebiyatçılar Derneği Onur Ödüllerini kabul etti.

Handan Özsoy’la yaptığı söyleşisinde ödül meselesine de değiniyor :

«Evet, bugüne kadar bana bir yayınevi ya da bir kurum tarafından verilen ödülleri reddetmedim. Ama kendim hiçbir ödüle katılmadım. Sadece Gecede ile bir ödüle başvurmuştum. O kitaba ödül verilmedi. Halbuki o kitap o döneme bayağı yenilik getiren bir kitaptı ve görülmesi gerekirdi. Ödül jürisine güvenmedim ve ‘bundan sonra katılmam ödüllere’ diye karar verdim.”

2002’de Leylâ Erbil PEN Edebiyatçılar Derneği tarafından Nobel Edebiyat Ödülü’ne ülkemizden ilk kadın yazar adayı olarak gösterilirken, “Türk dili ve edebiyata egemenliği, aynı zamanda insana, hayata ve dünyaya karşı sorumlu aydın tavrı” özellikle vurgulandı. Fusun Akatlı’nın bu konudaki yorumu epey gerçekçi ve fena halde hülyalardan uyandırıcıdır, aynen aktarıyorum : Leylâ Erbil “Yerelliğin sınırlarını aşmış da değil, hiç tanımamıştır. Pek çok şeyin sınırını tanımadığı gibi. Bugün, PEN Edebiyatçılar Derneği şaşılasi bir değerbilirlikle, hiçbir ‘popülaritesi’ olmamış ve olmayacak bu yazarımızı Nobel Edebiyat Ödülü için aday gösteriyor. Bu, Erbil için, muhtemelen hiç alamayacağı Nobel’den daha değerli olmalı : Kendi gerçeğinin izinden ayrılmamakta direnmek ve buna rağmen, Unutuluş’u bir-sıfır yenmek !” (Felsefe Gözlüğüyle Edebiyat, s. 77).

Öyküleri Almanca, İngilizce, Fransızca ve Rusça’ya çevrildi, antolojilerde yer aldı.

2012’de Karanlığın Günü isimli yapıtı Alfred Depray’ın (Leslie Anagnan) çevirisiyle ve Jour d’Obscurité başlığıyla Actes Sud tarafından “Lettres turques” koleksiyonu kapsamında Fransa’da yayınlandı.

14 Şubat 2013’te Erbil’e PEN Öykü Ödülü verildi. Ödül gerekçesinde şu noktalara vurgu yapılıyor:

«Edebiyat alanındaki olağanüstü eserleri ve laik ve demokratik bir Türkiye yönündeki mücadelesi için bir şükran ifadesi olarak 2013 PEN Öykü Ödülü’nü usta yazarımız Leylâ Erbil’e sunmaktan kıvanç duyuyoruz. Yaratıcılığını bugüne dek aydın sorumluluğu ve hiç eksilmeyen gençlik coşkusuyla beslediği için kendisine teşekkür ediyoruz.” (Aktaran Doğan Hızlan, makalesinin künyesi kaynakçada.)

Sağlık sorunları nedeniyle Fransız Kültür Merkezi’nde düzenlenen törene katılamayan Leyla Erbil’in tören için kaleme aldığı açıklaması okundu.

Yazarımız şunları belirtiyor :

«(...) Ölümler gördüm: Dostlarımla, yakınlarımla ölümlemlerini, halkın acılarını, işkenceye dönüşen yaşamlarını, iktidarların soysuzluklarını. Seyretmekten

tiksindiğim bir dünyayla karşı karşıya kaldım. İnsanlarda doymak bilmez morarmış bir tutku, şimdiden küçük düşmüş hırslar, tam bilemiyorum bir uzaklaşma, insanı açıklamak kolay mı!... Gene de duramadım, yazdım. Evet öyküler, şiirler ve roman...

Ben sadece sesli düşünüyorum, yani yazarak... "

Yazar Zeynep Aliye kapanış konuşmasında öykünün gücünü şu sözleriyle vurguladı:

«(...) kısalığı, eksenine insanı oturtması, en sıradan insanı kahramanı olarak alıp onu en sıradan duygu durumuyla hikaye edebilmesiyle son derece geniş bir kesime ulaşabilen, etkileyici olabilen bir yazınsal türdür öykü. Toplumlari gruplara, grupları parçalara, parçaları tek tek parçacıklara bölmekle de tatmin olmayıp her insandan yeni yeni parçacıklar oluşturmaya çalışan egemen anlayışlara karşı direnmenin aracıdır. Okurunun ruhuna, bilincinin karanlık noktalarına sızmayı başarmasıyla ve kişiyi kendini görmeye, düşünmeye, sorgulamaya yöneltmesiyle önemli bir muhalif güç de diyebiliriz ona. Ancak bu muhalif güç ne yazık ki son birkaç yıldır okurundan koparılmaya, okuruyla arasındaki köprü farklı dinamikler aracılığıyla uçurulmaya çalışılıyor. Yazara ve okura düşen, insanı anlatan, tek derdi insanın mutluluğu olan öyküye sahip çıkmaktır.” (“Leylâ Erbil Yazarak Meydan Okuyor”, pen.org sitesi, 17 Şubat 2013.)

19 Temmuz 2013’te 82 yaşında aramızdan ayrılan Leylâ Erbil, İstanbul’da Zincirlikuyu Mezarlığı’nda bizi dinlemeyi ve izlemeyi sürürüyor, eserleriyle kitaplıklarımızı süslemekle görevli. Arada bir raftan alınıp yeniden okumaları bekleyerek. Bekletmeyelim derim.

Leylâ Erbil’i unutmamız nâ–mümkün.

ha ha hay !

Leylâ Erbil mutlaka daha pek çok yapıt imzalayacaktı. Ama ve maalesef kendisine ayrılan zaman dilimine sığdırdıklarıyla yetinmek zorundayız artık. Bir de belki “kağıtları” arasında kalanların bir gün yayınlanması umuduyla, merakla ve heyecanla bekleyebiliriz yeni eserlerini. Yine de sağolsun bize pek çok emanet bıraktı. Erbil’in yapıtları birkaç baskı yaptı, burada, ilk yayın tarihlerini vererek, sunmak istiyorum:

Öykü Kitapları :

- * Hallaç (1959)
- * Gecede (1968)

* Eski Sevgili,

(1977)

Romanları :

- *Tuhaf Bir Kadın (1971)
- *Karanlığın Günü (1985)
- *Mektup Aşkları (1988)
- *Cüce (2001)
- *Üç Başlı Ejderha (2005)
- *Kalan (2011)
- *Tuhaf Bir Erkek

(2013)

*Diğer eserleri :

*Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar (1995, Leylâ Erbil ismini hazırlayan olarak yazıyor.)

*Düşler Öyküler (1997)

*Zihin Kuşları (1998)

«Bir Kötülük Denemesi», Geceyazısı dergisi, Ocak 2003. Erbil bu metne 2005'te yayımlanan Üç Başlı Ejderha adlı yapıtında yer verdi, ancak yazın dünyamız için ve hele Ece Ayhan ve Erbil hayranları açısından önemli hatta çok önemli bir makale olması nedeniyle burada bir de özel biçimde anmak istedim. Necmiye Alpay, Ece Ayhan ve Leylâ Erbil kıyaslamalı, birkaç kez andığım ve tümünü ekte sunduğum makalesinde bu metnin yanlış ve

«kötü okunduğunu» belirtip şunları yazıyor : “Kötü okuma riskleri büyük ölçüde gerçek oldu. Kimse yazmadı dedim ama, sonradan öğreniyorum: Hürriyet gazetesi yazmış o zaman. Bulup okudum: Okuma sınavında sınıfta kalmaktan öte bir şey Hürriyet’inki; ibretlik bir paparazi olayı. Metnin bütün dolayımını sifıra indirip edebiyatı hiçe sayan bir yazı. Görebildiğim kadarıyla, imzasız.”

«Hürriyet’teki imzasız yazının başlığı şudur : “Ece Ayhan ve Leylâ Erbil : ‘Öbür dünyada devam eden hesaplaşma’”, Hürriyet, 28 Şubat 2003. Bu metni değişik internet sitelerinde de bulmak mümkün : Örneğin evvel_sitesinde.

«Necmiye Alpay’ın açıklamaları sayesinde Erbil’in makalesinin Ece Ayhan’ı “kötülemek” amacını taşımadığını ve ikisi arasındaki herhangi bir hesaplaşmanın da söz konusu edilemeyeceğini anlıyoruz. Bunu bu metinleri okumadan Leylâ Erbil ile Ece Ayhan arasında hesaplaşma olduğunu ileri sürenlere ve sanal kavga yaratmak arzulularına anımsatmalıyız.

Leyla Erbil'in çalışmaları bilimsel araştırmalara da konu oldu, oluyor ve olmayı mutlaka sürdürecektir. İşte kimi örnekler :

Hülya Dünder : Leylâ Erbil'in Romanlarında Cinsellik Sorunsalı, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, “Türk Edebiyatı Yüksek Lisans” çalışması/tezi, Ankara, Haziran 2004. ix+98 sayfa olan bu şirin, mütevazı ve son derece yararlı çalışmayı pdf biçimiyle edinmek mümkün : Yazarın ismini verip kaynağına ulaşılnca. Kaynakçası Erbil konusundaki araştırmaları derinleştirmek için iyi bir olanak. Hülya Dünder’in

2004'teki "tez danışmanı" Yrd. Doç. Dr. Süha Oğuzertem'i bir sonraki kaynağın editörü olarak buluyoruz, her ikisinin de bir tebliğle katkısı olan sempozyum derlemesinde :

Suha Oguzertem : Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik, Kanat Kitap, 2007 : Leylâ Erbil'in edebiyattaki ellinci yılı vesilesiyle Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Merkezi ile Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından düzenlenen, 21 Ocak 2006'da İstanbul'da gerçekleştirilen "Tuhaf Bir Yazar: Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik" başlıklı sempozyumda sunulan bildirilerden ve iletilen mesajlardan oluşuyor:

HÜLYA DÜNDAR: "Leylâ Erbil'in Yaşam Öyküsü". NİLAY ÖZER: "Leylâ Erbil Bibliyografyası". HULKİ AKTUNÇ: "Leylâ Erbil: İsyan Grameri". ŞEYDA BAŞLI: "Leylâ Erbil'de Aykırı Mekânlar, 'Tuhaf' Kadınlar". SEMA BULUTSUZ: "Leylâ Erbil'in Yapıtlarında Fantastik Öğeler". GÜNİL ÖZLEM AYAYDIN CEBE: "Tuhaf Bir Kadın'da Olmayan Aşkın Tutkusu". ORHAN KOÇAK: "Leylâ Erbil: Deneyim ve İmkânsızlıkları". TAMER KÜTÜKÇÜ: "Eski Sevgili'de Eskiye Sevgi". SÜHA OĞUZERTEM: "Leylâ Erbil'in Özgünlüğü, Özgürlüğü". AHMET OKTAY: "Belirsizin Dramatigi". NİLAY ÖZER: "Leylâ Erbil'in Romanlarında Siyasal Söylemin İşlevi". SENNUR SEZER: "Leylâ Erbil'de Bireysel Kâbustan Toplumsal Kâbusa". NECMİ SÖNMEZ: "Leylâ Erbil'in İzlek Arkeolojisi". ÖNAY SÖZER: "Aşk Mektubu Kime Yazılır?: Mektup Aşkları Üzerine". MAHMUT TEMİZYÜREK: "Yoksa Ben de mi?.." AYFER TUNÇ: "Karanlık Bahçenin Görkemli Ağacı". MEHMET FATİH USLU: "Leylâ Erbil'de Yozlaşma Öfkesi ve Siyasal Açmaz". FÜSUN AKATLI: "Leylâ Erbil'in Uçurduğu 'Zihin Kuşları'". İLHAN BERK: "Başkaldıran Yazarın Dili". GÜZİN DİNO: "Gerçekdışı Bir Konu, Olağanüstü Bir Anlatım". DEMİR ÖZLÜ: "Başkaldırı ve Yazış". SVETLANA UTURGAURI: "Moskova'dan Mektup".

Eğer denebilirse Leylâ Erbil "uzmanlarının" tümünü ve Erbil dostlarının tamamını bu kitap bünyesindeki katkılarıyla buluyoruz.

Karin Schweissgut : Individuum und Gesellschaft in der Türkei : Leylâ Erbil's Roman Tuhaf Bir Kadın (Eine sonderbare Frau), (Türkiye'de Birey ve Toplum : Leyla Erbil'in Romanı Tuhaf Bir Kadın), doktora tezi, Klaus Schwarz Verlag (Yayınevi), Berlin, 1999, IX+134 sayfa.

Ek: NECMİYE ALPAY : “iki büyük etikçi”

RADİKAL, 4 Haziran 2009

İkisi de 1931 yılında doğdular. İkisinin de ilk öyküleri 1956 yılında yayımlandı.

İlk kitapları 1959’da çıktı ikisinin de.

1968’de birinin ikinci, diğerinin üçüncü kitabı yayımlandı.

Ondan sonra ayrı yıllarda kitap yayımladıkları olduysa da, 1977’de ve 1997’de aynı yıla denk geldi yeni kitapları.

İkisi de edebiyatta, Arif Damar’ın deyişiyle bir “külliye ret” anlayışında oldular. “Gelenekten yararlanmak” şöyle dursun, her tür “gelenek”ten devrim niteliğinde bir kopuşla ayrılmayı önemsediler; “gelenek”ten ancak kopulacak bir köhnelik olması yönünden yararlandılar. Bu tavrı dünya edebiyatında “modernist” başlığı altına yerleştirebiliriz, ama başka hiç kimsenin Ece Ayhan olmadığını ve başka hiç kimsenin Leylâ Erbil olmadığını, olamayacağını bilerek.

İkisinin de dilde retçiliği, daha geniş bir etik anlayışın bileşenidir: Diğer alanlar gibi dilin de altını üstüne getirebilmek için. İkisi de eksilteli yazmıştır. Ece Ayhan çok daha eksilteli bir dil kullanıyorsa, bunun nedeni onun projektörlerini tarihe çevirmiş olmasıdır. Burada tarihten kasıt, toplumsal tarih ve bireylerin tarihidir. Uzun anlatı olarak değil, noktasal veri olarak tarih. Ece Ayhan, kendi seçtiği bireylerin tarihlerine noktasal projektörler tutup o noktaları bir araya getirerek yazmıştır şiirini. Değneğini yalnızca her tür verili tarihin dışladığı bazı gerçek kişi ve olgulara, ‘dünyanın lanetlileri’ne, ‘hayatın arka bahçesi’ne değdirdiğini, bu değmeleri ise herkesin anlayıp rahata ereceği bir bütün içinde dile getirmeyi reddettiğini söyleyebiliriz. Ece Ayhan’ın şiirlerini biçimlendiren bakış açısı ve etik anlayış budur.

Leyla Erbil ise, bir kurmaca dolayımıyla, doğrudan insan ilişkilerindeki ikiyüzlülüğe odaklanır. Bunu yaparken hem ikili ve çoklu, hem de tekil insan ruhu içindeki çelişkili ve çatışmalı yaşantıları sorunsallaştırır. Bütün bunları ‘kadın bakış açısı’ndan görmeyi önemsemesi ile de Ece Ayhan’dan ayrılır. Ece Ayhan’da dolaysız ve dışsal bir biçimde tarihsel olan bakış açısı, Leylâ Erbil’de dolayimli, içsel ve günceldir.

Bir belirleyici özelliği daha vardır Leylâ Erbil'i farklılaştıran: Dönüşlülüğü; zihnin kendine de bakması. Sinemada Nuri Bilge Ceylan'la, özellikle onun “Uzak” adlı filmiyle ortaklaşır bu yönden. Her ikisinde de, eleştirilen birincil hedef kadar, eleştiren anlatıcı da hedeftedir.

Leylâ Erbil'in ‘Bir Kötülük Denemesi’, Ocak 2003 tarihli geceyazısı dergisinde yayımlanmıştı, Ece Ayhan'ın ölümünden kısa bir süre sonra. Metin hızla okundu, heyecanlanıldı ve güncellikle arasındaki mesafeyi algılamakta güçlük çekildi. Metindeki şair Tanrıçay'ı Ece Ayhan olarak okumamak olanaksızdı. Metinde anlatılanlar da, Ece Ayhan'ı kişi olarak yakından bilen herkese fazlasıyla tanıdık ve gerçek gelmişti. Gelgelelim, yazarın tarihe geçirmek doğru muydu acaba bütün bunları? Ece Ayhan daha yeni ölmüştü, neden sağlığında söylenmeyenler arkasından yazılıyordu? Bunlar düşünüldü, konuşuldu, ama yazılmadı. Kimsenin heyecanı, metni iyi okuyacak ve üstüne yazacak kadar yatışmamıştı. Kişisel olarak, o ilk okumada ‘Bir Kötülük Denemesi’nin başlığını “Kötülük Üstüne Bir Deneme” gibi anlamış olmadığımın bile emin değilim.

Sorulacak soru şuydu sanıyorum: Araçsallaştırmış mıydı Erbil, edebiyatın sunduğu olanakları? Kim olduğunu edebiyatla ilgilenen herkesin anlayacağı birini sanık sandalyesine oturtup mahkûm etmekle edebiyatı bir tür intikam aracına dönüştürmüş olmuyor muydu?

Şimdi araya zaman girdikten sonra, şunları söylemek gereğini duyuyorum: Onların ikisinin de edebiyatları, Erbil'in “Bir Kötülük Denemesi”nde giriştiği sorunsallaştırmayı vazgeçilmez ve kaçınılmaz kılıyordu. Leylâ Erbil bu denemede üç şeyi birden sorunsallaştırıyor: 1) Tanrıçay karakterinin tutum ve davranışlarını, çevresiyle olan ilişkilerini; 2) Anlatıcının tutum ve davranışlarını; bir okuru ve arkadaşı olarak Tanrıçay'la olan ilişkisini; 3) Gündelik yaşamda etik açıdan çelişkili ve aşağı düzeylerde gezen birinin yarattığı edebiyatın, değerinden kaybedip kaybetmeyeceğini; edebiyat yapının, yaratıcısından bu kadar kopuk düşünülüp düşünilemeyeceğini... Bu sorgulamalar, ilgili güncelliklerden haberdar olanlar kadar, olmayanlar için de temel önemdeydi.

Tanrıçay gerçekten de Ece Ayhan mıdır bu durumda? Sanıyorum, “Bir Kötülük Denemesi”ni bir Ece Ayhan eleştirisi gibi okumak, olabilecek en ilkel edebiyat okumalarından biridir. Her şey bir yana, metnin her uğrağında, gerçeklik ile

anlatılanlar arasında ince bir pay, bir aralık bırakılmıştır. İkinci sayfada yer alan “ulusça seferber olmuş, tüm varlığımızı cömertçe aktarıyorduk Tanrıçay’a” cümlesindeki ve daha sonraki abartılar başta olmak üzere, dolayımı açıkça belli eden bir tekniğe başvurulmuştur. O pay, metni etik bir sorgulamaya dönüştürmüştür, çünkü aynı pay, Tanrıçay kadar, anlatıcı için de geçerlidir. Anlatıcının Tanrıçay’a yaptıklarının, çay içirme sahnesindeki söz ve davranışların, Erbil’e ait olmadığını biliyoruz. Böyle bir aidiyeti metnin iç mantığı reddetmektedir. Erbil, güncellikte yaşanması anlatıcının zihni dahil zihinlerden geçmiş olabilecek “kötülük”leri en küçük kırıntısına kadar, deyim yerindeyse bir etik aktivisti olarak sergilemenin, sergileyerek sorunsallaştırmanın bir yordamını arayıp bulmuştur: Metindeki Tanrıçay konusunda ne kadar acımasızsa, «‘ben’ anlatıcı” konusunda da o kadar acımasızdır. Bütün kötü okuma risklerini, “‘ben’ anlatımı” yoluyla üstlenmiştir.

Kötü okuma riskleri büyük ölçüde gerçek oldu. Kimse yazmadı dedim ama, sonradan öğreniyorum: Hürriyet gazetesi yazmış o zaman. Bulup okudum: Okuma sınavında sınıfta kalmaktan öte bir şey Hürriyet’inki; ibretlik bir paparazi olayı. Metnin bütün dolayımını sıfıra indirip edebiyatı hiçe sayan bir yazı. Görebildiğim kadarıyla, imzasız.

Evet, yazarının niyetinden bağımsız olarak, hem bir okuma sınavı, hem de edebiyatın sınırlarına yöneltilmiş bir meydan okumadır “Bir Kötülük Denemesi”. Erbil’in, metni sonradan, 2005’te yayımlanan “Üç Başlı Ejderha” adlı novellasına yerleştirmesi, ilk çeşitlemesinin bütün açılardan taşıdığı özgün önemi daha da artırmıştır. Boşuna “difference” demiyordu adam.

NOT : Değerli arkadaşım, 1960’larda Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden, 1970’lerin başında Fransa’da doktora yapmak üzere bulunduğumuz yıllarımızdan kadim dostum Necmiye Alpay’a 9 Temmuz 2013’te yazıp makalesini yayınlamak için izin istedim, sağolsun “Merhaba Şehmus, yazımı elbette kullanabilirsin. Kitap için çok sevindim. (...) Çok selam ve sevgi benden de.” diyerek hemen yanıtladı. Kendisine teşekkür iletimi hemen gönderdim. Burada bir kez daha Necmiye Alpay’a en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Evet işte böyle zaman akıp geçiyor ne iyi ki dostluklar kalıcı. Bizi yaşatan da bu.

kaynakça

Leylâ Erbil'in yapıtlarından bir seçmeyi biraz önce sundum. Kimi eserini iletilerimiz içinde ve tamamlayıcı bilgiler kapsamında aktardığımı da anımsatmak isterim. Burada bu çalışmayı hazırlarken yararlandığım birkaç kaynağı daha belirtmek istiyorum, böylece iletilerimizde değindiğimiz konuları derinleştirmek isteyenler için birkaç ipuçtu vermiş olacağımı umuyorum.

Fusun Akatlı : Yaz Başına Neler Gelir (Denemeler), Ada Yayınları, İstanbul, 1980.

Fusun Akatlı: Bir Pencereden, Adam Yayınları, İstanbul, 1982.

Fusun Akatlı : Öykülerde Dünyalar, Boyut Kitapları, İstanbul, 1998.

Fusun Akatlı : Kültürsüzlüğümüzün Kışı, Dünya Kitapları, İstanbul, 2003.

Fusun Akatlı : Felsefe Gözlüğüyle Edebiyat, Dünya Kitapları, İstanbul, 2003.

Necmiye Alpay : “İki büyük etikçi”, Radikal, 4 Haziran 2009. Tamamını yukarıda “Ek 1” başlığı altında sunduğum makale. Alpay'ın harika makalesi değişik internet sitelerinde de bulunabilir. Örneğin evvel sitesinde : Zafer Yalçınpınar'ın yönetimindeki bu sitede ve Puşt Ahali takımının değişik yayınlarında, Leylâ Erbil ve bilhassa Ece Ayhan ve daha pek çok sanatçımız, şairimiz, yazarımız üzerine başka hiç bir yerde bulunması mümkün olmayanları bulabiliyoruz, okuyabiliyoruz. Zengin ve cömert görsel malzemesiyle de ihmal edilmemesi gereken kaynaklardır bunlar : “Yangında ilk kurtarılacak”lardan.

Selin Babila : “Leylâ Erbil öldü”, selinbabila.blogspot. Bu başlık altında blogda Leyâ Erbil'e ilişkin pek çok söyleşi, makale ve görsel malzeme bulmak mümkün. Derleme “Seni Asla Unutmayacağız...” cümlesiyle bitiyor. Leylâ Erbil hayranlarından bir bayan söz konusu.

Asım Bezirci : 1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz, ABeCe Yayınları, İstanbul, 1980.

Asım Bezirci : 1950 Sonrasında Hikayecilerimiz-Eleştiriler, Konuşmalar, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003.

Asım Bezirci, Refika Taner : Edebiyatımızda Seçme Öyküler, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1981.

Çağlayan Çevik : Leylâ Erbil ile Tuhaf Bir Erkek üzerine söyleşi : Hürriyet Keyif Eki, 6 Nisan 2013.

Derya Devrimsel : “Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e mektuplar : ‘Ölümü beklerken’”, mavimelek sitesinde, Sayı :42, Yayın tarihi 18 Kasım 2009.

Refik Durbaş : Ahmed Arif Anlatıyor: Kalbim Dinamit Kuyusu, Piya Kitaplığı, ikinci baskı, İstanbul, 1997.

Hülya Dünder : Leylâ Erbil'in Romanlarında Cinsellik Sorunsalı, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, "Türk Edebiyatı Yüksek Lisans" çalışması/tezi, Ankara, Haziran 2004. ix+98 sayfa olan bu şirin, mütevazı ve son derece yararlı çalışmayı pdf biçimiyle edinmek mümkün : Yazarın ismini verip kaynağına ulaşıncı. Kaynakçası Erbil konusundaki araştırmaları derinleştirmek için iyi bir olanak.

Leylâ Erbil'den yeni bir başyapıt", ntvmsnbc sitesi, 3 Kasım 2011. Makalede "şiir-roman" biçiminde nitelendirilen Kalan değerlendiriliyor.

« Leylâ Erbil üzerine », öykülerinden örneklerle, uzunhikaye istesi.

« Leylâ Erbil Yazarak Meydan Okuyor », pen.org. sitesi, 17 Şubat 2013.

M. Şehmus Güzel : İşçi Tarihine Bakmak, TÜSTAV, Sosyal tarih Yayınları, 2007.

M. Şehmus Güzel : "'33 Kurşun', Ahmet Arif ve sonrası", akıntıyakarsı sitesinde ve başka biraç sitede daha yayınlandı, Haziran 2010'da.

M. Şehmus Güzel : Abidin Dino 1913-1993, üç cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.

M. Şehmus Güzel : "Fransa'da 1 Mayıs 2008", Mayıs 2008 başında Açık Gazete, Özgür Medya, Eylemsel Yetke gibi sitelerde ve kimi basılı iletişim organlarında yayınlandı.

M. Şehmus Güzel : "Bir Mayıs üzerine düşünceler", 5 Mayıs 2008 ve hemen sonrasında Açık Gazete, Özgür Medya, Eylemsel Yetke gibi sitelerde ve Yeni Adana gazetesinde yayınlandı.

M. Şehmus Güzel : "Nâzım Paris Gülüm", Yeni Adana, 12 Ocak 2009. Bu metnin değişik versiyonları, "Nâzım (Hikmet) ve Paul (Éluar)" ve benzeri başlıklarla birkaç internet sitesinde yayınlandı.

M. Şehmus Güzel : "Nâzım Hikmet Paris'ten geçti", Cumhuriyet Dergi Eki, 18 Ocak 2009.

Talât Sait Halman : "Karanlığın Günü", World Literature Today, Sayı : 61, Winter (Kış) 1987, s. 152-153.

Doğan Hızlan : "PEN Öykü Ödülü Leylâ Erbil'in", Hürriyet, 13 Şubat 2013.

Doğan Hızlan : "Leylâ Erbil'in ardından", Hürriyet, 23 Temmuz 2013.

İmzasız : "Ece Ayhan ve Leylâ Erbil : 'Öbür dünyada devam eden hesaplaşma'", Hürriyet, 28 Şubat 2003. Bu metni değişik internet sitelerinde bulmak mümkün.

Orhan Koçak : Leylâ Erbil’le söyleşi : “Hayat her yerde dolaşır. Sanat da”, Virgül, Sayı : 57, Aralık 2002, s. 8-13.

Şükran Kurdakul : Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Cem Yayınevi, İstanbul, 1985. Leylâ Erbil maddesi s. 238-239’da.

Behçet Necatigil : Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 7. baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, s. 123. (Yazarın 1979’da 2. baskısı yapılan Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü’ne de bakılabilir.)

Ahmet Oktay : Anlatıların Aynası: Yazınsal Eleştiriler 2, YKY, İstanbul, 2001.

Ahmet Oktay : “Cüce: Girdap Metin”, Cumhuriyet Kitap, 13 Aralık 2001, s. 10-13.

Ahmet Oktay : “Leyla Erbil’e Birkaç Derkenar”, Evrensel Kültür, Sayı : 96, Aralık 1999, s. 45.

Ahmet Oktay : “Leylâ Erbil ile Bir Konuşma”, Yazko Edebiyat, Sayı : 31, Mayıs 1983, s. 132-135.

Suha Oguzertem : Leylâ Erbil’de Etik ve Estetik, Kanat Kitap, 2007.

Atila Özkırımlı : En Güzel Türk Hikâyeleri, 3, cilt , Altın Kitaplar Yayınevi, 2000.

Demir Özlü : “Gecede”, Yeni Dergi, Sayı : 55, Nisan 1969, s. 409-412.

Tezer Özlü: Kalanlar, YKY, İstanbul, 2008.

Handan Özsoy : Leylâ Erbil ile Tuhaf Bir Erkek üzerine söyleşi : “Hayatıma giren tüm erkekler bir arada”, ntv.com.

Semih Poroy : “Feklavye : Leylâ Erbil’e bir merhaba...”, Cumhuriyet Kitap, 29 Kasım 2007. Değerli çizirimiz aynı çizgisini Leylâ Erbil’in aramızdan ayrılmasını izleyen günlerde yeniden yayınladı : “Feklavye : Unutulmaz Leylâ Erbil için”, Cumhuriyet Kitap, 1 Ağustos 2013.

Karin Schweissgut : Individuum und Gesellschaft in der Türkei : Leylâ Erbil’s Roman Tuhaf Bir Kadın (Eine sonderbare Frau), (Türkiye’de Birey ve Toplum : Leyla Erbil’in Romanı Tuhaf Bir Kadın), doktora tezi, Berlin, Klaus Schwarz Verlag (Yayınevi), 1999.

Sennur Sezer : “Bir Başkaldırı Simgesi, Leylâ Erbil’den Zihin Kuşları”, Cumhuriyet Kitap, 6 Ağustos 1998, s. 5-6.

Sennur Sezer : “Leylâ Erbil’in Eleştirici ve Alaycı Bakış Açısı”, Varlık, Sayı : 1090, Temmuz 1998, s. 2-3.

Tülin Tankut : “Edebiyatın Kutup Yıldızı: Leyla Erbil”, Evrensel Kültür, Sayı : 96, Aralık 1999, s. 41-44.

Tülin Tınaz Tankut : “Neden Tuhaf Bir Kadın”, Birikim, Sayı : 14, Haziran 1990, s. 69-70.

Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, 1. Cilt, YKY, İsatnubl, 2001.

Mahmut Temizyürek : “Kırbaç Metin”, Varlık, Sayı : 1137, Haziran 2002, s. 49-55.

Mahmut Temizyürek : “Leyla Erbil İşaretleri”, Varlık, Sayı : 1158, Mart 2004, s. 39-42.

Yılmaz Varol : “Söyleşi”, Zihin Kuşları’nın sonunda, Yapı Kredi Yayınları (YKY), İstanbul, 1998, s. 140-172. Yılmaz Varol otuziki sayfalık uzun söyleşiyi yayına hazırlayandır. Füsun Akatlı’nın Felsefe Gözlüğüyle Edebiyat’ta (s. 20) vurguladığı gibi, “(...) bu söyleşi, gazetelerde, dergilerde sık sık rastladığımız, anlamlı bir içerikten yoksun, ‘âdet yerini bulsun’ söyleşilerden değil. Leylâ Erbil’in zaman zaman soruların kapsamını aşan geniş cevaplarının çoğu, başlıbaşına birer deneme niteliğinde. Zihin Kuşları’nı okuyan kişinin sondan başlamasında, metinden önce o söyleşiyi okumasında yarar var. Erbil’in diğer onbeş yazısına ışık tutan, onların daha etraflı anlaşılmasına yardımcı olabilecek bir tanıtım olarak görebiliriz bu ‘Söyleşi’yi. Bu söyleşide Cumhuriyet’in anlamından, kadın sorunu ve feminizm üzerine düşüncelerine, Kafka ve Faulkner’dan Karasu’ya, edebiyatın dilinden edebiyatta cinselliğe kadar pek çok konu üzerine düşüncelerini buluyoruz yazarın.»

İÇİNDEKİLER

sunu

iletişim

bir öyküm var dinler misiniz ?

bir mayıs 2008

fransa'da 1 mayıs 2008

1 mayıs üzerine düşünceler

ve sonrası

duyuru

abidin dino üzerine

bir mayıs 2009 çağrısı

nâzım'ı anmak

nâzım hikmet'le hayali söyleşi

nâzım hikmet paris'ten geçti

eve dönüş

leylâ erbil'in yaşamı ve sanatı üzerine

kadın, kadın

seni asla unutmayacağız

insanlık halleri

kaynakça

İÇİNDEKİLER

Leylâ Erbil’le yazışmalarımızın bulunduğu dosyayı tararken ve bu çalışmayı hazırlarken bir kez daha farkettim, dost ve arkadaşlarımızı anmak için yazacaklarımız ve bilhassa anılarımız için mektuplarımız, iletilerimiz mutlaka başvurulması gerekli önemli kaynaklarımızdandır.

Mektubun, iletinin, Leylâ Erbil “gönderi” diyordu, yazıldığı günlere ilişkin son derece yararlı ve önemli bilgiler içeriyor olması halinde ise kaynaklık özelliği daha da önem kazanıyor elbette. Leylâ Erbil’le iletişimimizde bu nokta sık sık öne çıktı.

Bu bağlamda Leylâ Erbil’in Tezer Özlü’nün kendisine gönderdiği mektupları Tezer Özlü’den Leylâ Erbil’e Mektuplar başlığıyla yayınlamış olduğunu anımsatmak istiyorum. Daha da önemlisinin bu yapıtı yayına hazırlayanın bizzat Leylâ Erbil oluşudur. Çünkü can dostu Tezer Özlü’nün bu konuda açık arsuzu vardır :

Burada sunduğum iletilerimizin Leylâ Erbil üzerine yapılacak bilimsel ve ciddi araştırma ve çalışmalarda bir kaynak olacağını umuyorum. Başka kaynaklar yanında. Her kitap bir sevinç kaynağıdır kesinlikle, kimiye biraz daha bir sevinç taşır. Bu kitap işte bu ikinci bölümdekilerdendir. Leylâ Erbil’i anmak, unutmamak ve onunla birlikte yaşamımızı biraz daha anlamlı kılmak umuduyla. Onun ölüme de en içten ve uzun bir “hahahay” çektiğini herkes duymuştur, eminim. Evet şu sözler onundur : “(...) Ölümler gördüm: Dostlarımın, yakınlarımın ölümlerini, halkın acılarını, işkenceye dönüşen yaşamlarını, iktidarların soysuzluklarını. Seyretmekten tiksindiğim bir dünyayla karşı karşıya kaldım. İnsanlarda doymak bilmez morarmış bir tutku, şimdiden küçük düşmüş hırslar, tam bilemiyorum bir uzaklaşma, insanı açıklamak kolay mı!... Gene de duramadım, yazdım. Evet öyküler, şiirler ve roman... Ben sadece sesli düşünüyorum, yani yazarak... ”

M. Şehmus GÜZEL

Leyla Erbil ile

ekitap.ayorum.com